

**АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Серія „Ювіляри АПН України”

Випуск 27

**ОЛЕКСІЙ ТИМОФІЙОВИЧ
ГУБКО**

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК**

Київ – 2008

**АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**ЮВІЛЯРИ АПН УКРАЇНИ
ВИПУСК 27**

**ОЛЕКСІЙ ТИМОФІЙОВИЧ
ГУБКО**

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ПОКАЖЧИК**

Київ – 2008

УДК 016:929 + 37(092)
ББК 91.9:74 + 74я1
Г 93

Рекомендовано до друку Вченою радою Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
Протокол № 12 від 25.12.2008 р.

Олексій Тимофійович Губко : бібліогр. покажчик / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд. Айвазова Л. М. ; наук. ред. канд. іст. наук П. І. Рогова ; бібліогр. ред. Л. О. Пономаренко]. – К., 2008. – 153 с. – (Ювіляри АПН України ; вип. 27).

Упорядник	<i>Айвазова Л. М.</i> , науковий співробітник ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Вступна стаття	<i>Сергій Плачинда</i> , письменник
Науковий редактор	<i>Рогова П. І.</i> , канд. іст. наук, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Бібліографічний редактор	<i>Пономаренко Л. О.</i> , завідувач відділу наукової бібліографії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
Літературний редактор	<i>Білоцерківець І. П.</i> , молодший науковий співробітник

Бібліографічний покажчик продовжує серію „Ювіляри АПН України”. У 27 випуску представлено бібліографію наукових праць Олексія Тимофійовича Губка – відомого вченого, доктор психологічних наук, відмінника народної освіти УРСР, провідного наукового співробітника лабораторії історії психології ім. В. А. Роменця Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України.

Покажчик адресовано науковим працівникам, викладачам вищих навчальних закладів, педагогам, аспірантам, студентам, а також всім, хто цікавиться проблемами різних галузей психології, педагогіки та виховання.

ОЛЕКСІЙ ТИМОФІЙОВИЧ ГУБКО

ДОКТОР ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК,
ВІДМІННИК НАРОДНОЇ ОСВІТИ УРСР,
ПРОВІДНИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК
ЛАБОРАТОРІЇ ІСТОРІЇ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. В. А. РОМЕНЦЯ
ІНСТИТУТУ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г. С. КОСТЮКА АПН УКРАЇНИ

Від упорядника

Важливим напрямом діяльності Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського) є науково-інформаційне забезпечення педагогічної науки, освіти і практики, поширення передового досвіду діяльності навчальних закладів країни, сприяння впровадженню наукових розробок для підвищення професійного рівня педагогічних та науково-педагогічних кадрів, учнівської та студентської молоді. З цією метою в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з 2001 р. започатковано підготовку інформаційних видань про життя і діяльність видатних педагогів світу і України в трьох серіях: „Видатні педагоги світу”, „Академіки АПН України” та „Ювіляри АПН України”.

27 випуск бібліографічного покажчика з циклу „Ювіляри АПН України” присвячений науковій та науково-педагогічній діяльності Олексія Тимофійовича Губка, відомого українського вченого, доктора психологічних наук, відмінника народної освіти УРСР, провідного наукового співробітника лабораторії історії психології ім. В. А. Роменця Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, який 28 листопада 2008 року відзначив свій ювілей.

Документи покажчика розкривають постать Олексія Тимофійовича Губка, вченого, педагога, організатора науки й освіти, відомого не тільки в Україні, а й за її межами. О. Т. Губко вивчає питання типу нервової системи й темпераменту; проблеми зоопсихології; історію української психологічної думки та української культури. Експериментально досліджує роль типологічних особливостей у процесі навчання й виховання.

Покажчик містить опис публікацій, які відтворюють науковий доробок О. Т. Губка з багатьох галузей психології та суміжних наук – психофізіології, фізіології, медицини, педагогіки, історії та культури.

Бібліографічний покажчик складається з шести розділів.

Розділ I „Життєвий і творчий шлях Олексія Тимофійовича Губка” містить перелік матеріалів про життєвий шлях і наукову діяльність вченого. Він складається з трьох підрозділів: вступної статті „Лицар правди і науки” письменника Сергія Плачинди, автобіографічної довідки та основних дат життя і діяльності О. Т. Губка.

Розділ II „Література про вченого О. Т. Губка” представляє матеріали про життя та наукову діяльність вченого.

Розділ III „Праці Олексія Тимофійовича Губка” охоплює 315 бібліографічних записів і складається з 2 блоків: „Наукові праці вченого” та „Художні й публіцистичні твори О. Т. Губка”. Наукові праці розташовані в такій послідовності: автореферати дисертацій; монографії; концепції; підручники та навчальні посібники; словники; статті з енциклопедичних видань та зі збірників наукових праць; статті в періодичних виданнях; рецензії; твори, упорядковані О. Т. Губком; твори, опубліковані за науковою редакцією вченого. Художні й публіцистичні твори О. Т. Губка складаються з окремо виданих творів, робіт у збірках та періодичних виданнях, перекладів.

Розділ IV „Друковані та листовні судження про науковий доробок О. Т. Губка” містить висновок Ученої Ради НДІ психології УРСР; відгуки видатних вчених України, Росії (Москви, Ленінграда, Пермі та інших міст), Австралії, США, відомих громадських діячів. Матеріали подано мовою оригіналу із збереженням стилю.

У розділі V „Літературні твори ювіляра” вміщено цикл поезій О. Губка „Психологічні етюди”, написаних ним в різні роки і раніше не опублікованих, та оповідання „Ліля” й „Тінь Нефертіті”, які становлять собою уривки з книги О. Губка „Манівцями еротики: (українська гріховна проза)” (2003).

Розділ VI „Віншування з Днем народин. Почесна грамота” складається з поздоровлень із ювілеями від колег Інституту психології ім. Г. С. Костюка

АПН України, Т-ва психологів СРСР, поетичних привітань від Марії Губко, Юрія Ряста, Марка Хабинського та ін., а також копій почесних грамот.

Допоміжний апарат видання охоплює іменний, алфавітний і предметний покажчики.

В усіх розділах літературу згруповано за алфавітом прізвищ авторів та назв. Видання російською і українською мовами подано в порядку зведеного українсько-російського алфавіту.

Бібліографічний опис та скорочення здійснено за чинними в Україні державними стандартами.

Під час відбору документів джерельною базою слугували фонди Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, бібліотеки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, а також особистий фонд О. Т. Губка.

Матеріали покажчика опрацьовано *de visu*.

Це видання надійде до фондів національних, державних, обласних книгозбірень та бібліотек освітянської галузі. Ним можуть скористатися наукові та науково-педагогічні працівники, педагоги, аспіранти, студенти, практики галузей психології, освітянської галузі та усі, кого цікавлять проблеми розбудови національної української психології.

Упорядник висловлює щиру подяку Олексію Тимофійовичу Губку за допомогу у підготовці даного посібника, надані матеріали, які ввійшли до видання, та пропозиції щодо назв розділів.

Відгуки та пропозиції стосовно бібліографічного покажчика надсилайте на адресу:

✉ Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського
директору П. І. Роговій
вул. М. Берлинського, 9, м. Київ-60, 04060, ☎440-35-48, e-mail: dnpb@i.ua

І. ЖИТТЄВИЙ І ТВОРЧИЙ ШЛЯХ
ОЛЕКСІЯ ТИМОФІЙОВИЧА ГУБКА
ЛИЦАР ПРАВДИ І НАУКИ

(До 80-річчя українського вченого-психолога Олексія Губка)

Олексій перебирав у пам'яті своє життя. Згадував батьків, братів і сестер. А їх, дітей, було аж семеро. Вижило лише четверо – решту ще в дитячому віці забрали хвороби та голодомор 1933-го. Сестри Галина й Євдокія стали медсестрами, брат Іван – інженером, талановитим керівником заводських колективів Донбасу й Уралу. Батько Тимофій Трохимович і мати Марія Павлівна були простими хліборобами таврійських степів, але несли в собі велику генетичну інтелектуальну потугу й жагу пізнання. Теоретичний хист – то вже в їхньому роду. Дід Трохим захоплювався не стільки господарством, як тлумаченням Біблії. Тож і був злидарем із злидарів. А тато Тиміш, хоч і вибився в міцні середняки, однак з-за невтоленної пристрасті читати книжки так і не став куркулем. Так книжки врятували їх від Соловків. А ще він повірив у світле майбутнє, яке буцімто почали будувати за радянської влади, хоч дуже скоро став жертвою її. Завідував освітою у своїй волості, а потім організував комуну поблизу рідного села Верхній Рогачик (нині Херсонської області). А коли вона розбіглася – став головою сільради на станції Партизани Генічеського району. Там і народився Олексій 28 листопада 1928 року.

Послали Тимофія Губка аж у село Слобідка-Рихтецька, що поряд із Кам'янцем-Подільським. Тут батько теж став головою сільради. Але прийшло розчарування: замість відродження села – страшний штучний голодомор 1933-го року. У пам'яті Олексія: вони з братиком Володасиком жадібно хлещуть юшку з лободи, а потім розпачливо вимолюють у батьків та старших сестер: „Лизу! Лизу!“. Це значить – вони мають дати конаючим з голоду хлопчикам свої миски вилізати. „Лизу! Лизу!“ – страшні й забуті

слова в лексиконі української мови. Запеклися кров'ю вони в серці Олексія Тимофійовича. А ще страшні зойки й розгаслі мукою очі матері при виді того, як пожадливо вони вилизували миски.

Батько голодував разом з усіма. І хоч, як сільський голова, міг би взяти щось у колгоспі для гинучої з голоду сім'ї, але не брав нічого. – „Тепер такого начальства немає...” – думається з гіркотою.

Потім у родину прийшла трагедія: братик Володя так і не оклигав після дистрофії, нажитої в ту моторошну голодівку. Тихо згасла ще одна світла свічечка українського життя. А Володя й справді був ясним Божим дитям – ніжним, ласкавим, зі світлими кучериками, із довірливо розкритим поглядом ангела. „З нього вийшов би неабиякий поет-лірик!..” – зітхає старшенький. То було перше знайомство Олексика зі страшною таїною смерті. До першого класу він пішов у 1936 році в селі Якушинці, що під Вінницею. Тут з першими прочитаними книжками запалав його свічник пізнання, що ось уже стільки років палахкотить, розгоряючись все дужче.

Тут [у Якушинцях] батько вже був головою колгоспу. Та не могла не стати на прю з існуючим режимом чесна, порядна людина. А тут ще підоспів страшний 1937-й, коли так легко було під виглядом боротьби з „ворогами народу” зводити свої найдрібніші рахунки. Хижою шулікою наскочив з Вінниці прокурор. Для годиться щось там попитав, а потім повелів батькові покласти в машину порося і барило меду...

О Тимоше, славний козаче, скорися! Віддай здирцеві і порося, і мед, і гусака на додачу. Порятуй себе і родину свою! Та ні... Козацька кров нуртувала в артеріях Тимоша. Чесний був, гордий, непідкупний. Зневажав підлабузництво й хабарництво. Не дав прокуророві ні порося, ні меду. І... одразу став „ворогом народу”. Ще й „троцькістом-опортуністом”.

У пам'яті Ольоші – судилище в сільському клубі. Горда й сувора постать батька (височенний був, ставний). Лютування якихось „ідейних” дядьків біля нього. Плач матері, що сидить біля сина. Темне відчуття жаху й дикої несправедливості. І сталевий голос судді: тюрма!

Та минають дні, а батька чомусь не беруть. Репресивна машина не встигала перемелювати своє пекельне мливо. Тюрми були переповнені. І тоді якийсь добрий чоловік сказав батькові: „Тікай геть кудись в іншу область”.

І за одну ніч вони опинилися в селі Кустівці Полонського району (нині Хмельницької області). Тут утікач працює агрономом. А Олексій закінчує 2-й клас і остаточно стає поглиначем книжок.

Та скоро й на новому місці зацікавилися „ворогом народу”, і сім’я тікає аж на Донбас, до закіптюженого міста Дзержинська. Тут батько став працювати обліковцем на шахті „Центральна”. І згадує Олексій батька в „нарядній”. Чорна похмура зала, де шахтарі одержують завдання на день – наряд. І батько, хлібороб з діда-прадіда і мислитель за покликанням, у двох позах: або занурений у свої облікові табелі, або ж у нервових переговорах із закіптюженими вугільним пилом здорованями у страшних дранках (шахтарям завжди здавалося, що їм записано менше, ніж треба). У нарядній висів густий мат і тютюновий чад: гірники накурювалися перед спуском під землю або вийшовши звідти.

Та й у всьому Дзержинську повітря страшне: коксовий завод не просто душив чорним отруйним димом, а буквально сік по обличчю хмарами дрібних шматочків вугілля.

Батько надсадно кашляв і вдень, і вночі. Йому, викоханому на медовому повітрі таврійських степів, згубно вадив отруйний клімат індустріального міста. Так, дорого коштувала Тимошеві Губку його принциповість і чесність у змагах з вінницьким прокурором. За два роки він геть змарнів. Зжовк, зблід і почав кашляти й Олексій. На його легенях лікарі виявили темні плями.

Як це не блюзнірськи звучить, але оклигав хлопець лише у війну, коли шахти й заводи перестали курити, а там родина Губків взагалі переїхала в село, на свою дідизну. Та батька вже нічого не змогло врятувати. Він зліг і весною 1942-го під час німецької окупації помер. А було йому лише 48 років.

А тут ще прийшла повістка Олексію – забирали й підлітків на роботи в Німеччину. Довелося осиротілій родині впрягатися у возика і знову мандрувати до своєї таврійської батьківщини. Так родина опинилася на хуторі Петропавлівка Нижньо-Сірогозького району, що Херсонської області. Працювали в „громадському господарстві”, як тепер звали колгоспи: мати – на різних роботах, а Олексій – пас громадських лоша́т.

Стільки довелось пережити в ту чорну ніч окупації! І смерть батька, і голод, і катування поліції та окупантів. В організованому підпіллі вони не були, тож діяли самостійно. Збирали в полі листівки, що скидалися з радянських літаків, і роздавали знайомим, підкидали в двори, на вулицях. А ще зривали накази окупаційної влади і її газети з парканів. Одного разу заліз з товаришем у німецьку казарму. Тут їх і спіймали. Відвели до поліції. Полосували важкими канчуками з сталевими наконечниками. Спершу Олексієвого товариша. Той кричав несамовито. А він, начитавшись книг про героїв-піонерів, вирішив мовчати. Поліцай щодуху рве йому тіло канчуком, а він – ні пари з вуст. Зціпив лише зуби.

А кат все звіріє:

– Ти диви, він ще й мовчить... Ось тобі! Ось!

І ще дужче лупить.

Бачить Олексій: уб’є! Став кричати... Живий лишився.

Іншого разу від загибелі його врятувала рідна мати. А було так. Біля їхнього двору німець-здоровань лагодив мотор важелезної вантажівки. Якийсь бісик підштовхнув хлопця завести з ним іронічну розмову.

– Век! – гарикнув шофер.

Збитошник з іронічним реверансом кинув: „Ауф відерзеєн!” – і пішов геть. А окупанту, що шпортався під машиною, в сутінках здалося, що... хлопець плюнув у його бік! Запінений від люті, він догнав його, важкими кулачищами збив з ніг і став гамселити кованими чоботищами по чому попало. „Партизан! Партизан!” – волав несамовито.

І не підвестися б Олексієві більше ніколи, якби не рідна мати. Де й взялася вона?! Мабуть, Бог її послав, аби врятувати сина. Кинулася під ноги німцеві.

У своєму автобіографічному оповіданні Олексій Тимофійович пише так: „Топтав мене зайда важкими чобітьми.

– Партизан!

Мати впала на коліна, обхопила ті чоботи:

– Пан! Пан!

– Мамо, встаньте! – кричу. – Який він вам пан?

Не підвелася. Прийняла ганьбу на себе. Ловила ті чоботи, що трощили мені ребра:

– Пан! Пан!

І топтали зацвяжені підошви материні груди. І розквітали червоні цвяхи на білім тілі. І краплями стікала кров у пилуку. Із білого тіла, де текло колись біле молоко для мене”.

У жовтні 1943-го прийшло визволення від німців. Олексій копає окопи, будує військовий аеродром під німецькими бомбами, ховає вбитих солдатів, збирає, ризикуючи життям, на замінованих полях зброю й боєприпаси. Разом із хлопцями приноровився навіть розряджати снаряди й міни. А на згадку – шрами на обличчі і на руках.

А потім розпочалася щоденна важка робота в колгоспі. Брьюхаючи по пояс у снігу, збирав кукурудзу, а весною орав, сів, ладнався жнивувати. Огрубів юнак. Став матюкатися, покурювати. Ладнався стати трактористом. І мабуть, добрий тракторист вийшов би. Та тільки шкода, що пропав би такий талант теоретика й аналітика...

А тут – спасенна подія: приїхав на заводській „полуторці” старший брат Іван, який працював начальником виробництва на донбаському заводі вогнетривів у місті Часів Яр. Він забрав матір і брата до себе. Цим порятував Олексія Губка для української науки й культури. У тому малознаному, українському за мовою і духом донбасівському містечку Олексій не тільки

закінчив 7 – 10 класи, а й розвинув свої інтелектуальні й творчі здібності. Тут він сформувався як громадянин, український патріот, творець духовних цінностей. Виявив страшенний потяг до філософії й політики. Його так і називали в школі – „політик” і „філософ”. У це важко повірити, але в цьому Богом і людьми забутому донецькому містечку він знайшов не тільки філософські твори класиків марксизму-ленінізму, а й твори грецьких мислителів, Декарта, Гельвеція, Гольбаха. А „вратами” його психологічної вченості був підручник „Психологія” К. М. Корнилова та брошура про душевні хвороби професора Я. П. Фрумкіна.

У ті благословенні шкільні роки Олексій Губко вже був не лише палким українським патріотом, а й щирим інтернаціоналістом. Цим „комплексом” він завдячував директорці своєї школи Марії Олексіївні Підгорній. Ця розумняща владна полтавчанка також страждала двоєдиним комплексом: була щирою українкою, палкою патріоткою України, а в той же час – ревною виконавицею тоталітарних виховних догм. Вона скрізь розмовляла українською мовою і навіть (о, нечувана зухвалість!) в самому лігвищі денационалізації – Артемівському міськкомі партії. Її називали „націоналісткою”, але терпіли, бо була доброю директоркою і справно здійснювала „ідейно-політичне виховання”. До речі, ця наука двоєдності врятувала Олексію Губку життя – принаймні, напевне врятувала від тюрми й таборів. Хоч його ще на першому курсі університету охрестили „націоналістом”, бо скрізь розмовляв лише українською і всі екзамени протягом п’яти років складав – єдиний на факультеті (і не тільки) – цією ж мовою, хоча його проробляли на засіданнях партбюро й факультетських зборах за ідеологічні збочення і навіть за недостатньо ідейне ведення... особистого щоденника (!!!), однак у той же час він збивав з пантелику людей із спецчастини і місцевих „активістів” своїми цілком „ідейними” (і цілком щиросердними) виступами на тих самих зборах тощо. Доки спецслужби вагалися, арештовувати його чи ні, він (під захистом кафедри психології та порядних хлопців-фронтників із того ж таки партбюро) устиг закінчити

філософський факультет (лише на п'ятірки) і психологічну аспірантуру. Позначилися не тільки його академічні, а й наукові успіхи. Ще студентом він писав наукові роботи, які за обсягом і науковим рівнем важили на добру кандидатську дисертацію.

Відважний плавець в бурхливому морі науки

Перші свої вчені „трактати” Олексій Губко написав ще в школі. Зокрема, відважно витворив опус під інтригуючою назвою „Психологія кохання”. Ним зачитувалися не лише учні, а й згодом студенти. Увесь комізм ситуації полягав у тому, що сам автор ще... жодного разу не кохав! Якимось усе ніколи було за наукою й громадською роботою...

Ну, а в університеті, звісно, наш дослідник уже розгорнувся по-справжньому. Вічно голодний (обідав... двома мисками вермішелевого супу без хліба – правда, буфетниця інколи, зітхнувши, сама краяла йому безплатно скибку-другу...), одягнений у блаженську робочу спецівку й фуфайчину, а взутий і влітку і взимку в старі, нерідко подерті парусинові туфлики, він несамовито палав жагою пізнання й творіння. До опівночі засиджувався за стосами книг в академці (вона тоді працювала до пів на 12-ту ночі), на семінарах виголошував цілі феєрверки оригінальних (і, як уже говорилося, сумнівних з точки зору тоталітарної ортодоксії) ідей. Проводив експериментальні дослідження. А головне – писав і писав. Здебільшого саме теоретичні праці. Його курсові й дипломна роботи, доповіді на студентському гуртку завжди ставали подією. Зухвалий студент навіть відважувався на єдиноборство з класиками! Так, великий Павлов мав необережність „скасувати” науку зоопсихологію. Раз тварини, мовляв, не можуть давати словесний звіт про свої переживання, то яка може бути психологія тварин?! Безглуздість цієї позиції корифея природознавства (який за всієї своєї нібито геніальності нерідко дозволяв собі подібні химерні „закидони”) була, мабуть, очевидною для деяких учених, але ніхто не наважувався виступити проти авторитета. Тим паче, що саме в той час відбулися дві „історичні” (точніше було б сказати, „істеричні”) Наукові сесії

– ВАСГНІЛ (1948), на якій розгромили генетику (іншу „лженауку” – кібернетику – розкремсали ще раніше), та Павловська сесія (1950), на якій, по суті, скасували науку психологію, замінивши її фізіологією вищої нервової діяльності. Виступати тоді проти академіків Івана Павлова, Трохима Лисенка було рівнозначно самогубству. Багато хто позбувся не тільки роботи й вчених звань, а й життя (як той же корифей генетики Микола Вавилов та інші). Та наш Дон Кіхот нічого не боявся. Йому, як і пролетаріату, крім власних ланцюгів, нічого було губити. Правда, він міг би придбати Колиму чи Воркуту, але він цього не розумів. Тому і довів у своїй ґрунтовній роботі із зоопсихології не тільки законність „лженауки” зоопсихології, але й, само собою зрозуміло, науки психології взагалі. Йому це минулося безкарно, бо його вчитель професор Олександр Миколайович Раєвський (який працював у Київському університеті понад півстоліття) та інші члени кафедри були порядними людьми і не виносили сміття з хати.

Цією інтелектуальною відвагою, що межувала з зухвалістю, наш ювіляр відзначився ще в шкільні роки. Відважувався писати філософсько-психологічні трактати, вірші німецькою мовою, у дні екзаменів на атестат зрілості писав... науково-фантастичний роман, а самі екзамени, аби швидше звільнитися й побігти на ставок купатися, складав так: поки перша партія учнів готувалася, брав перший-ліпший білет, швиденько розправлявся з ним без підготовки – був вільний.

Така сама практика була і під час складання вступних іспитів до університету. Не боязким, запобігливим прохачем, а відважним завойовником вривався до аудиторії, так само недбало, не дивлячись, брав білет одразу, не сідаючи, питав: „Можна відповідати?” Екзаменатори витріщували на нього очі. Таке нахабство вони зустрічали вперше.

– Будь ласка... – не без погрози, нарешті, видавлювали вони.

І він починав нахраписто кремсати питання білету, послуговуючись зовсім не шкільними підручниками, всю убогість яких він збагнув ще в середніх класах, а своєю ерудицією, власним аналізом і філософізмами-

експромтами. Кислі фізіономії екзаменаторів поступово добрішали і прощалися вони вже ледь не друзями. Питали про його вчителів, де він так вивчив українську мову й літературу. Їхні обличчя знову видовжувалися, коли він називав свою донбаську школу. Вони чекали, що назве полтавську абощо. А ще умовляли його йти на філологічний, а не на той занудний філософський. А він і сам всерйоз подумував, як би одночасно навчатися і на психологічному відділенні, й на філологічному... Ні, ніякі культи й тоталітаризми не понижили козацького духу українців. Мені усе це особливо близьке й зрозуміле, бо й мої учнівські й студентські роки (та й усі наступні також) були точнісінькою копією того, що я тут описую. Та й багатьох наших побратимів. Одні з них загинули від репресій, іншим пощастило вижити. І ми просто зобов'язані передати цей безстрашний козацький дух у спадок прийдешнім поколінням українців.

Цікаво, що майже всі ідеї наукових розвідок студента лягли через десятки років в основу... однієї з докторських дисертацій, написаних Олексієм Губком. Так само, ще молодим науковим співробітником Інституту психології він надрукував у 1963 році статтю в журналі „Вопросы психологии” під назвою „Розвивати науку зоопсихології”, яка й реабілітувала її, відкинувши Павловські „табу”. О. Губку доводилося реабілітовувати й ряд інших наук – **педологію, гіпнопедію, парапсихологію**, вчення про типи вищої нервової діяльності і таке інше. Чи можете ви назвати бодай одну, навіть докторську дисертацію, яка б реабілітувала цілу науку?.. Це виглядає вже неправдоподібно і навіть смішно, але й чільні ідеї першої докторської дисертації Олексія Губка **„Проблема типу нервової системи”** також були висловлені ним ще в студентській курсовій роботі. Це була експериментально-теоретична праця з проблем так званих суто людських типів нервової системи – художнього, розумового й середнього. І. П. Павлов лише продекларував цю типологію, ґрунтуючись на своїх спостереженнях у психіатричній клініці, однак так і не встиг зайнятися її експериментальним обґрунтуванням. Значною мірою це зробив за своє піввікове дослідницьке

подвижництво герой моєї повісті. І розпочав він цю роботу ще у згаданій курсовій.

А ще більш масштабно він обґрунтував іншу типологічну класифікацію – типологію Гіппократа-Павлова – так звані загальні типи вищої нервової діяльності (темпераменти). Опрацювавши колосальний обсяг вітчизняної й зарубіжної літератури, провівши незліченні експерименти на тисячах учнів, студентів та ін. (протягом кількох десятків років буквально не вилазив із школи), учений обґрунтував ідею типів нервової системи (темпераментів) з філософсько-методологічної, психологічної, педагогічної, фізіологічної, органічної, медичної та інших точок зору. Ще в 1969 р. написав узагальнюючу монографію „*Проблема типу нервової системи*”.

Її прочитали провідні фахівці колишнього Радянського Союзу, класики психології, фізіології, медицини, педагогіки. Серед них такі світила науки, як академіки Г. С. Костюк, його син П. Г. Костюк, Б. Г. Ананьєв, В. М. М'ясищев, О. Г. Ковальов, В. С. Мерлін, В. Д. Небиліцин, В. О. Сухомлинський, провідні вчені Інституту фізіології ім. О. Богомольця Академії наук України, Інституту фізіології в Колтушах (під Ленінградом) та інші науковці. Було визнано, що докторська дисертація О. Губка є найбільш ґрунтовним дослідженням з цієї проблематики у світовій літературі. Вчена рада Інституту психології України двічі розглядала дисертацію і кожного разу схвалювала її до захисту (один із рецензентів написав, що в цій роботі матеріалу на дві докторських...). Двічі докторська розглядалася і в київському Інституті фізіології і також беззастережно схвалювалася. Останній раз Вчена рада цього інституту під головуванням корифея світової науки Платона Григоровича Костюка рекомендувала цей твір до друку. Видавництво „Вища школа” вже було розпочало підготовку до публікації. Та нашому невдасі таланить, як утопленику. Усе життя, тільки-но має щось звершитися добре для нього, як буквально на другий день або вийде чергова фатальна постанова „о дальнейшем ужесточении”, або станеться ще якийсь соціальний катаклізм. У цьому разі відбувся обвал видавничої справи в

Україні. Видавці підрахували, що зазнають великих збитків, і відмовилися від свого задуму. Праця була надрукована лише у 2008 р.!

А як же із захистом Губкових дисертацій? Свою кандидатську він написав ще в 1954 році, за рік до закінчення аспірантури. Було визнано, що теоретичний аналіз її проведено на рівні докторської дисертації. Однак дозвіл на її захист було дано лише через чотири роки, а потім після захисту він ще три роки чекав диплому. Отже, між написанням і дипломом минуло 7 років! Та й то він його одержав лише завдяки добрим людям – його колегам та ін. Не треба думати, що в ті страшні тоталітарні часи особистісний фактор не відігравав ніякої ролі. Ні, він і тоді дуже багато важив. Багато добрих людей було захищено, багато книжок з'явилося на світ всупереч Режиму, лише завдяки тому, що були мужні, порядні люди, які з величезним ризиком для себе (могли не лише позбутися роботи, а й загуркотіти в репресивні тартари) відстоювали цих людей і ці твори. Не раз такі люди рятували й Олексія Губка. Після кожної його „сумнівної” публікації, після кожного його ув'язнення в психушку директора Інституту психології Григорія Силовича Костюка, його заступника Павла Романовича Чамату (не тільки видатних учених, а й людей виняткової душевної краси), а також секретаря партбюро й голову місцевому викликали до Міністерства освіти, у віданні якого був інститут, а то й до відділу науки ЦК КПУ і вимагали звільнення опального дисидента. І кожного разу ці мужні добросердні люди відстоювали його: „Та він ще молодий, та він ще виправиться... Ми йому допоможемо перевиховатися...”. І це подвійно благородно, бо Губко був в інституті неабияким задиракою-розбишакою й знай усе наводив критику існуючим тут порядкам.

Усю громадянську й людську велич цих людей, їхній високий професіоналізм колектив інституту особливо гостро відчув, коли йому було прислано нового директора – філософа В. І. Войтка.

Між ним і Олексієм Губком одразу зав'язалася смертельна боротьба. Залишається незбагненим дивом, як наш лицар вистояв у цій нерівній

боротьбі. Адже сили були, здавалося б, зовсім нерівні. З одного боку, всесильний фаворит цековських та інших сановних дам і дядьків, а з іншого – зацькована жертва Режиму, яка й так ледве трималася тут. Не виключено, що був наказ „свыше”: „Пока не трогать...”. Справа в тому, що на захист цькованого вченого виступили західні радіостанції. А до того ж наш герой все життя діяв за принципом: „Кращий захист – напад”. Кожному новому генеральному секретареві ЦК КПРС він із наївністю Дон Кіхота і з відвагою безумця посилав такий собі полемічний памфлет сторінок на 200–300 з критикою існуючих порядків, зокрема в науці, системі виховання тощо. За такі писання, навіть якщо вони лежали в домашній шухляді, арештовували. А тут чолов’яга, наче причинний, сам лізе у вогнедишну пащу дракона. І залишається на свободі. Либонь, тут спрацьовував психологічний чинник, якого наш баламут умовно називає „Ефектом королівського блазня”. Найлютіші тирани інколи інстинктивно відчувають потребу знати правду. Вони задихаються у вакуумі підлабузництва й алілуйщини. Навіть Сталін, кажуть, викликав вночі Олександра Довженка, і вони ходили нічними вулицями Москви, люто сперечаючись. Королі дозволяли блазням різати правду-матку. Це було зручно: і правду визнаєш, і можна не ображатися, мовляв, що з дурня візьмеш... Роль такого блаженного критиканта була відведена й нашому правдолюбу: він сидів у дурдомі – хай собі балакає. Тільки, коли ті сатиричні стріли були надто вже дошкульні, знову били його голоблею по голові. А в той же час уважно читали його реформаторські проекти і нерідко їх використовували. У тому числі й верховні московські бонзи.

Отак він і жив, мов Гуллівер, спеленатий ліліпутами. Кандидатського диплому чекав сім років, а докторського чекає уже... сорок років! Незважаючи на всі згадані високі відгуки найперших авторитетів світової науки, його так і не допускали до захисту. Він не сидів склавши руки. Написав ще одну докторську „*Тип вищої нервової діяльності як фактор успішності навчання*”. У ній він узагальнив свої багаторічні

експериментальні дослідження в школі. Знову суцільне новаторство. Знову високі відгуки спеціалістів. І знову... не допускали!

В останні роки він написав третю докторську – *„Теоретичні проблеми зоопсихології”*. Це теж підсумок півстолітніх пошуків і роздумів. Зоопсихологія була й залишається найвідсталішою з усіх галузей психологічної науки. Надто в теоретичному відношенні. І ось створено перший цілісний нарис теорії психології тварин. По-новому поставлено багато проблем. Праця дуже потрібна і фахівцям, і студентам, і аспірантам (і психологам, і біологам). Однак перекреслюється і ця новаторська праця.

Невтомний і незламний подвижник науки закінчує... нову докторську (уже четверту) – *„Психологія українського народу”* – титанічну працю на 800 сторінок! Перше ґрунтовне дослідження на таку тему. Та, як гірко жартує автор: „На кожную ментальність є свій мент...”.

Духовна пам'ятка українському народові

Саме так мені хочеться назвати останню капітальну наукову працю Олексія Губка – монографію *„Психологія українського народу”*. Це – плід багаторічних досліджень, пошуків, аналізів, переживань, страждань, уболівань, а також – подвижницької щоденної праці вченого-патріота.

Монографія Губка є першим широкомасштабним осяганням психології українців на тисячолітньому історичному тлі. Великим і могутнім постає тут український народ – творець першої в світі цивілізації – хліборобської культури, добрий навчитель інших народів і носій найпрекрасніших людських рис; народ, що спородив Індо-Європу, навчив її уму-розуму і не має за те ні шани, ні подяки.

Праця О. Губка є гостроактуальною зараз, коли так важливо будити національну гордість (а монографія Олексія Тимофійовича – то потужний дзвін, що розбуркує національну самосвідомість!). Слід нагадати, що ми є велика героїчна трудолюбива нація і такою маємо бути. Водночас маємо знати причини нашої економічної і демографічної кризи (а головні причини криються в менталітеті українців – доброті, лагідності, довірливості,

поступливості і, звичайно ж, у роз'єднаності українців, відсутності згуртованості тощо).

Та найголовніше достоїнство праці – вона надихає, розбурхує здоровий етнічний націоналізм, без чого неможливе утвердження України, її незалежності й державності. Монографія вселяє віру в українців. У підтексті кожного речення бринить думка: народ, що наділений великою мудрістю, духовністю, працездатністю, героїчною відвагою, почуттям гумору, талантом творіння – такий народ-геній, народ-титан не може загинути. Він перемає.

Не знаю, чи допустять недруги – приховані й відверті – цю працю до захисту. Та й не так це для автора важливо: „Я й так знаю, що я не дурніший за наших докторів і професорів” (а я додам – значно розумніший за більшість із них...). Але хочеться вірити, що ця велична пам'ятка нашої духовності побачить світ. Знайдуться патріоти, які видрукують її. І це буде утвердження українців як нації безсмертної.

Такий мій побратим, з яким ми дружні ще з першого курсу і з яким ми так схожі і натурами, і долею своєю.

Доля була жорстокою до нього і в особистому житті. Обставини склалися так, що він був позбавлений можливості виховувати свою старшу дочку Світлану. Вона стала психологом, працювала з батьком, а тепер живе в Сполучених Штатах. Та найстрашніша втрата – кончина у 26 років від Чорнобильської моровиці молодшої доньки Марійки, талановитої поетеси, перекладачки (закінчила Інститут іноземних мов), чарівної, милої дівчини. Не можу не навести тут уривок зі своєї післямови до талановитої збірки поезій Марійки „Так навесні ридає талий сніг”...:

„Та незабутня мить у моєму творчому житті... Коли я шукав прообраз Либеді для однойменної повісті і не знаходив його серед сучасних красунь – надто холодноокими, безнаціональними, вульгарними вони були. І тоді Бог послав мені навстріч Марійку Губко – юну, крилатоброву українку, всміхнену, з цнотливим рум'янцем, осяяну внутрішньою красою і високою духовністю. І тоді я сказав сам собі: „Ось вона, Українська Богиня, яку ти

бачиш уперше в житті, отсе вона, героїчна й чарівна князівна Либідь – пиши про неї.

За два тижні я написав повість „Либідь”, тримаючи перед собою образ Марійки Губко.

Хай ця книжка збереже її образ, душу, велич і красу”.

Після цієї трагедії мій друг, як обпалений чорнобильський дуб – ще стоїть твердо, але зелене пагіння життєвих радощів уже не врунється в його зболеній душі.

Та, як і раніше, працює з рання до опівночі. Щороку пише по книжці-другій! А всього їх ним написано понад 50 (правда, кращі з них, як і літературні твори, лежать невиданими). Та ще змайстровано до тисячі статей. Його добре знали в колишньому Радянському Союзі і за кордоном. А ще більше знають ниньки – і передусім завдяки його мужній боротьбі за справді національну школу, за справдешню українську педагогіку, психологію й культуру. І надто – за українську мову.

Отож, друже-ювіляре, бажаємо тобі ще довгі-довгі роки обдаровувати нас радістю спілкування з тобою!

Сергій Плачинда, письменник

Автобіографічна довідка

Губко Олексій Тимофійович (народ. 28.11.1928 р.; с. Партизани Генічеського р-ну Херсонської обл.) – український психолог, педагог і культуролог. Головні розробки: диференційна психологія і психофізіологія; типологічні особливості вищої нервової діяльності; зоопсихологія; психологія дитячої літературної творчості; історія психологічної думки; психоетногенез і прадавня історія українців; розробка психологічної термінології, підготовка і видання словникової та енциклопедичної психологічної літератури.

Закінчив відділення психології філософського факультету Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (1948–1953) та аспірантуру при кафедрі психології цього закладу (1956). Учень професора *О. М. Раєвського* та академіка *Г. С. Костюка*. Місця роботи: у роки війни працював у колгоспі на Херсонщині. Після закінчення аспірантури, не одержавши призначення на роботу, два роки читав популярні лекції на селах та в містах у всіх областях України. У 1958-1961 – редакція педагогіки і психології Головної редакції „Української Радянської Енциклопедії”: молодший редактор, старший редактор. Із жовтня 1961 й донині – Науково-дослідний інститут психології Міністерства освіти України (згодом – Інститут психології ім. Г. С. Костюка Академії педагогічних наук України): спершу – старший науковий співробітник відділу загальної психології (згодом лабораторії психології особистості; у 1981 в зв'язку з ліквідацією цієї лабораторії перейшов до лабораторії вільного часу школярів, а з 1983 – до лабораторії методологічних і теоретичних проблем психології. Із 1995 – провідний науковий співробітник лабораторії історії психології ім. В. А. Роменця. У 70-х роках за сумісництвом читав курс зоопсихології на відділенні психології Київського університету та курс загальної психології і спецкурс психології індивідуального підходу в Київському педагогічному інституті ім. О. М. Горького, в університеті та у сільськогосподарській академії.

Наукові дослідження О. Губка торкаються сфер багатьох галузей психології та суміжних наук – психофізіології, фізіології, медицини, педагогіки, історії та культури. Поряд із теоретичними студіями, провадив і багаторічні експериментальні розвідки. Він автор апаратурних психологічних приладів, потім модифікованих колегами, та значної кількості оригінальних психологічних тестів, широко використовуваних ним впродовж 30 років в школах України. Провадив лонгітюдні вивчення одних і тих самих контингентів обстежуваних з молодших до старших класів. Магістральною темою цих теоретичних і дослідних розробок було з'ясування індивідуально-типологічних особливостей дітей і юнацтва, обумовлених їхніми загальними і суто людськими типами вищої нервової діяльності, та їх впливу на темперамент, поведінку, специфіку пізнавальної діяльності, зокрема на успішність учіння. Матеріал, здобутий власними методиками і шляхом теоретичного аналізу й узагальнення величезної кількості праць вітчизняних і зарубіжних типологів (психологів, фізіологів, медиків), дозволив вийти на конституціональний, органічний рівень процесів обміну речовин, механізмів метаболізму та резистентності, перебігу хвороб та одужання. Чітко простежена залежність цих соматичних процесів від типу нервової системи і типу співвідношення сигнальних систем. Уперше у світовій літературі встановлено зв'язок цих типів з групами крові, а також різну біологічну досконалість цих груп. Це спростовує традиційне положення класичної гематології про біологічну рівноцінність усіх груп крові. Також було доведено, що ліки слід дозувати в залежності від типу нервової системи і конституції пацієнтів. Одна і та ж доза для представників різних типів може бути або цілющою, або отруйною. Наші медики не здогадуються про наявність цього феномену, і це одна з головних причин низької ефективності їхнього лікування. Тому хворі часто одужують не завдяки, а *всупереч* такому лікуванню. Ці напрацювання науковець узагальнив у капітальній (на 1500 сторінок – тоді розміри дисертацій не лімітувались) докторській роботі „Проблема типу нервової системи” (1969). Вона одержала схвальну оцінку

провідних типологічних центрів України та Росії (Москви, Ленінграда, Пермі та ін.) Її схвалили на Вчених радах Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця АН УРСР (директор академік П. Г. Костюк) та Інституту психології під головуванням акад. Г. С. Костюка.

У наступній монографічній праці „Типологічні особливості та успішність і поведінка учнів” О. Губко узагальнив свої багаторічні експериментальні розробки в школах. Її теж підтримали психологи і педагоги, зокрема класик нашої педагогіки В. О. Сухомлинський. Вона пройшла апробацію в його Павлівській школі і одержала вельми позитивну оцінку в рецензії за підписом директора школи.

На жаль, ця вкрай потрібна ґрунтовна праця так і залишається у рукописі.

У роки Незалежності О. Губко бере активну участь у розбудові національної української педагогіки і заґрунтованої на її основі системи народної освіти. Особлива увага приділяється принципам козацького виховного мистецтва („козацька педагогіка”). Разом із проф. Ю. Д. Руденком створює теоретичні основи новітнього козацького руху. Вони пишуть на ці теми книги, брошури, статті, концепції, програми козацтва і козацькі статuti. Обоє є генералами козацтва. Діють створені ними дитячі й юнацькі козацькі організації.

О. Т. Губку вдалося реабілітувати ряд наук, наукових учень та теорій, затаврованих ідеологами тоталітарної доби як „лженауки”. Це наука *зоопсихологія* (реабілітував у статті „Розвивати науку зоопсихології” в журналі „Вопросы психологии”, 1963, № 5). Це, далі, наука *педологія* („Народное образование”, 1990, № 10), *ґіпнопедія*, *парапсихологія* та ін. Він оборонив павловське вчення про *типи нервової системи*, піддане ревізії деякими вченими (див. численні праці автора, починаючи зі статті „Про спеціально людські типи вищої нервової діяльності” в журналі „Вопросы психологии”, 1958, № 3 і закінчуючи згаданим монографічним дослідженням „Проблема типу нервової системи”). Став на захист класиків-гуманістів

нашої педагогіки, яких деякі запопадливі сучасні критики без будь-яких підстав зображують прислужниками сталінського режиму (*А. С. Макаренко, В. М. Сорока-Росинський, В. О. Сухомлинський*). Зняв столітню блокаду з імені видатного вітчизняного вченого *І. О. Сікорського*, якого також безпідставно зображують юдофобом і україножером. У монографії „Психологія українського народу (2003) спростував численні антиукраїнські вигадки в царині нашої історії і найбільш обґрунтовано довів дату виникнення українського етносу й української мови. Так само вперше у світовій літературі системно простежив історичний розвиток ментальності українського народу і дав перший розгорнутий нарис з його психології.

Починаючи з 50-х років минулого століття, дослідник бере активну участь у розробці української психологічної термінології, в підготовці та виданні психологічних словників та енциклопедій, закінчуючи тритомною “Українською психологічною енциклопедією”.

Відомий і як публіцист-журналіст та літератор (оповідання, нариси, п'єси, сценарії, літературна критика і літературознавство).

Учений одержав офіційну пропозицію від Американського біографічного інституту надіслати свої біографічні дані з передачею цієї інформації також до Міжнародного Біографічного Центру в Кембриджі і для видання довідника „Хто є Хто в світі” (2003).

Нагороджений знаком „Відмінник народної освіти УРСР” (1972), медаллю А. С. Макаренка (1984). Як учасник Другої світової війни, має медаль „Захисник Вітчизни” (1999), медаль „60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 г.г.” (Указ Президента України В. Ющенка від 21 лютого 2005 р.). Відзначений Почесною грамотою Академії педагогічних наук України „За сумлінну багаторічну працю та з нагоди 50-річного ювілею Інституту психології АПН України” (1995), Подякою Київського міського голови „За вагомий особистий внесок у розбудову українського козацтва, об'єднання зусиль українського народу у становленні нової незалежної України, відродження української національної ідеї та з

нагоди відзначення Дня Українського козацтва” (2003) та цінним подарунком (іменним годинником). Нагороджений також Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України „За багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у розвиток української психологічної науки” (2006).

Олексій Губко

ОСНОВНІ ДАТИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ

- 1928 – народився 28 листопада в с. Партизани Генічеського району Херсонської області.
- 1948 – закінчив середню школу.
- 1953 – закінчив Київський університет, психологічне відділення філософського факультету.
- 1956 – закінчив аспірантуру при кафедрі психології університету.
- 1958 – працював в редакції педагогіки, психології і культури „Української Радянської Енциклопедії”.
- 1960 – кандидат психологічних наук.
- 1961 – почав працювати в Науково-дослідному інституті психології УРСР старшим науковим співробітником відділу загальної психології.
- 1972 – нагороджений знаком „Відмінник народної освіти УРСР”.
- 1984 – нагороджений медаллю А. С. Макаренка.
- 1995 – провідний науковий співробітник лабораторії історії психології ім. В. А. Роменця.
- 1995 – нагороджений Почесною грамотою АПН України „За сумлінну багаторічну працю та з нагоди 50-річного ювілею Інституту психології АПН України”.
- 1999 – як учасник Другої світової війни, нагороджений медаллю „Захисник Вітчизни”.

2003 – відзначений Почесною грамотою АПН України „За сумлінну багаторічну працю та з нагоди відзначення дня Українського козацтва”.

2003 – присвоєно звання генерал-майора козацтва рішенням Ради Козацької Старшини та Військової Ради Міжнародної Організації Козацтва України.

2003 – відзначений Подякою Київського міського голови „За вагомий особистий внесок у розбудову Українського козацтва, об’єднання зусиль українського народу у становленні нової Незалежної України, відродження української національної ідеї та з нагоди відзначення Дня Українського козацтва”.

2004 – нагороджений Почесною грамотою АПН України „За вагомий внесок у розвиток української психологічної науки, багаторічну наукову діяльність в Інституті психології ім. Г. С. Костюка АПН України та з нагоди професійного свята Дня науки”.

2005 – нагороджений медаллю „60 лет со дня Победы в Великой Отечественной войне 1941 – 1945 гг.”

2006 – нагороджений Почесною грамотою Міністерства освіти і науки України „За багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у розвиток української психологічної науки”.

2008 – присвоєно звання генерал-лейтенанта козацтва.

2009 – доктор психологічних наук.

II. ЛІТЕРАТУРА ПРО ВЧЕНОГО О. Т. ГУБКА

1. Губко Олексій Тимофійович / С. І. Болтівець, В. Т. Куєвда // Енциклопедія Сучасної України / [НАН України, Наук. т-во ім. Т. Г. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України]. – К., 2006. – Т. 6 : Го–Гю. – С. 582.
2. За традиціями козацького лицарства : [про презентацію кн. „Українська козацька педагогіка”] // Літ. Україна. – 1996. – 15 лют. – С. 2.
3. Лупейко, В. У світанках рідної Праукраїни: добре слово про мудру книгу / Віктор Лупейко // Освіта. – 2005. – 19-26 січ. (№ 4). – С. 14-15. – Рецензія на кн.: Психологія українського народу : наук. дослідж. : в 4 кн. Кн. 1. Психологічний склад праукраїнської народності. – К. : Задруга, 2003. – 399с. – Бібліогр.: с. 365–398 (567).
4. Мулява, В. Гримкотливі виднокола праісторії / Володимир Мулява // Літ. Україна. – 2003. – 30 верес. (№ 38). – С. 6. – Рецензія на кн.: Психологія українського народу : наук. дослідж. : в 4 кн. Кн. 1. Психологічний склад праукраїнської народності. – К. : Задруга, 2003. – 399с. – Бібліогр.: с. 365–398 (567 назв).
5. Панченко, П. Надійний помічник для наставника / Петро Панченко, Олександр Шпак // Освіта. – 2008. – 13–20 серп. (№ 31). – С. 6–7. – Рецензія-відгук на кн.: Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. – К. : МАУП, 2007. – 344 с. : фотогр. – Бібліогр.: с. 337-342.
6. Плачинда, С. Духовний пам'ятник українському народові : [вступ. ст.] / Сергій Плачинда // Губко О. Психологія українського народу : наук. дослідж. в 4 кн. / Олексій Губко. – К., 2003. – Кн. 1: Психологічний склад праукраїнської народності. – С. 5–6.
7. Плачинда, С. Лицар правди і науки : (до 70-річчя укр. вченого-психолога Олексія Губка) / Сергій Плачинда // Учитель. – 1998. – № 11/12. – С. 36–43.

8. Плачинда, С. Феномен народного духу : передмова до книги О. Губка “Психологія українського народу” / С. Плачинда // Учитель. – 1998. – № 11/12. – С. 44.

9. Репресії в Україні (1917–1990) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / авт.-упоряд.: Є. К. Бабич, В. В. Патока; Нац. парлам. б-ка України. – К. : Смолоскип, 2007. – 519 с.

Про О. Т. Губка див Іменний покажчик. – С. 469.

10. Руденко, Ю. Науковець лицарського гарту : [до 70-річчя з дня народж. укр. вченого-психолога Олексія Губка] / Юрій Руденко // Освіта. – 1999. – 2–9 груд. (№ 72). – С. 5.

11. Савва (Дуботовк Б.) „Українська козацька педагогіка” Юрія Руденка та Олексія Губка / ієромонах Савва (Богдан Дуботовк) // Рада козацька. – 2009. – Лют. (№ 2). – С. 8. – Рецензія-відгук на кн.: Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. – К. : МАУП, 2007. – 344 с. : фотогр. – Бібліогр.: с. 337-342.

ІІІ. ПРАЦІ ОЛЕКСІЯ ТИМОФІЙОВИЧА ГУБКА

НАУКОВІ ПРАЦІ ВЧЕНОГО

3.1. Автореферати дисертацій

1. **Индивидуальные особенности ассоциаций, обусловленные соотношением сигнальных систем** : автореф. дис. ... канд. пед. наук (по психологии) / М-во высш. и сред. спец. образования УССР, КГУ им. Т. Г. Шевченко. – К., 1960. – 16 с. – Библиогр.: с. 16 (13 назв.).

2. **Проблемні питання вчення про типи нервової системи, зоопсихології та етнопсихології** : дис. у формі наук. доп. ... д-ра наук в галузі психології / Міжнар. Кадрова Академія, Міжрегіон. Акад. управління персоналом, Міжнар. Відкритий Університет. – К., 2009. – 71 с. – Бібліогр.: с. 56–65 (71 назва).

3.2. Монографії

3. **Врахування індивідуально-психологічних особливостей аудиторії в науково-технічній пропаганді** / Т-во „Знання” Української РСР. – К., 1972. – 18 с.

4. **Проблема типа нервной системы : научное исследование** / Ин-т психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины. – К. : Свитогляд, 2008. – 299 с. – Библиогр.: с. 269–276.

5. **Психологическая наука и педагогическая практика** : [коллектив. моногр. / Бондаренко А. Ф., Губко А. Т., Иванова З. В. и др.] ; НИИ психологии УССР. – К. : Рад. школа, 1983. – 236 с. – Авт. указаны во вступ. статье.

Из содерж.: 4. Индивидуально-типологические различия в мышлении старшеклассников. – С. 156–173.

6. **Психологія українського народу** : наук. дослідж. : в 4 кн. Кн. 1. Психологічний склад праукраїнської народності. – К. : Задруга, 2003. – 399 с. – Бібліогр.: с. 365–398 (567 назв).

7. **Темпераменти дітей**. – К. : Т-во “Знання” УРСР, 1966. – 38 с. – (Сер. 5, № 12).

8. **Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність** / Ю. Руденко, О. Губко. – К. : МАУП, 2007. – 344 с. : іл., фото. – Бібліогр.: С. 337–342.

9. **Українська козацька педагогіка і духовність** / В. Кузь, Ю. Руденко, О. Губко ; за ред. Ю. Руденка. – Умань : [б. в.], 1995. – 115 с.

10. **Українська народна магія і ваше здоров'я та благополуччя** / Олексій Губко, Микола Кметь. – Нетішин : Надія, 1992. – 173 с. – Бібліогр.: с. 162–173.

3.3. Концепції

11. **Національна система виховання** : [концепція] / [розробники проекту концепції: М. Г. Стельмахович, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко та ін.]. – К. : М-во нар. освіти УРСР, 1991. – 27 с.

12. **Основи національного виховання**. Концептуальні положення / Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. та ін. ; М-во освіти України, Ін-т системн. дослідж. освіти України, Уман. держ. пед. ін-т ім. П. Г. Тичини. – Умань, 1993. – 109 с.

13. **Основи національного виховання**. Концептуальні положення (Частина 1) / [Ю. Д. Руденко, М. Г. Стельмахович, О. Т. Губко та ін.]; М-во освіти України, Ін-т систем. дослідж. освіти. – К. : Інформ.-видавн. центр „Київ”, 1993. – 151 с.

3.4. Підручники та навчальні посібники.

Навчальні плани і програми

14. **Козацька духовність і виховання молоді** : [концепція] : посіб. для студ. та вчителів / М. І. Кравчук, Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко та ін. ; М-во нар. освіти України, КДПІ ім. Драгоманова. – К. : КДПІ, 1993. – 40 с.

15. **Навчальний план і програма народного університету вихователів молодіжних робітничих гуртожитків** / Т-во „Знання” Української РСР. – К., 1972. – 122 с. – Бібліогр.: с. 121–122.

16. **Основи зоопсихології** : навч. посіб. / за ред. С. І. Болтівця ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К. : Світогляд, 2006. – 190 с. – Бібліогр.: с. 181–187.

3.5. Словники

17. **Короткий психологічний словник** / [авт.-уклад.: О. Т. Губко, Ю. З. Гільбух та ін.]; за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1976. – 191 с.

18. **Психологічний словник** / [у співавторстві]; за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 216 с.

3.6. Статті О. Т. Губка в енциклопедичних виданнях та збірниках наукових праць

19. **Акцептор дії** (акцептор результатів) // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 11.
20. **Аферентація** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 19.
21. **Біогенетичний закон** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 21.
22. **Брока центр** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 23.
23. **Верніке центр** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 26.
24. **Вестибулярний апарат** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 26.
25. **Вища нервова діяльність** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 27.
26. **Войтоловський Лев Наумович** : [рус. літературознавець, критик, публіцист, психолог] // История психологии в лицах : персоналии / под ред. Л. А. Карпенко. – М., 2005. – С. 106. – (Психологический лексикон : энцикл. слов. в 6 т.).
27. **Восприятие функциональной музыки и тип нервной системы** // Применение функциональной музыки на конвейерных потоках : тез. отраслевой науч.-техн. конф., 18–19 нояб. 1970 г. / Харьк. обл. правление НТО легкой пром-сти [и др.]. – Х., 1970. – С. 49–51.
28. **Гальмівний тип** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 32.
29. **Гілозоїзм** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 35.

30. **Гіпноз** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 3. – С. 43.
31. **Гіпнологія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 35.
32. **Гіпнологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 3. – С. 44.
33. **Гіпнопедія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 35.
34. **Групова психологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 3. – С. 201.
35. **Группы крови и типы нервной системы** // Третий Всесоюз. съезд О-ва психологов СССР : материалы Третьего Всесоюз. съезда О-ва психологов СССР, Киева, 9–12 июля 1968 г. / М-во просвещения СССР, Акад. пед. наук СССР. – М., 1968. – Т. 1 : общ. психология и психофизиология. – С. 357–358.
36. **Деякі методологічні питання вчення про типи вищої нервової діяльності** // Психологія : республік. наук.-метод. зб. / М-во освіти Української РСР. – К. : Рад. школа, 1975. – Вип. 14. – С. 35–44. – Бібліогр.: с. 44 (15 назв).
37. **Динамічність** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 43.
38. **До питання про специфічно людські типи вищої нервової діяльності** // Наук. зап. НДІ психології М-ва освіти УРСР. – К. : Рад. школа, 1959. – Т. 11 : Питання психології. – С. 264–267.
39. **Експериментальна психологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 3. – С. 541.
40. **Екстраверсія** / С. Д. Максименко, О. Т. Губко // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 51–52.

41. **Електроенцефалографія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 52.
42. **Еферентація** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 57.
43. **Ехолалія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 57.
44. **Зоопсихологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 4. – С. 305.
45. **Індивідуально-типологічні особливості спілкування учнів у ранній юності** // Проблеми дальшого розвитку педагогічних і психологічних наук в світлі рішень XXV з'їзду КПРС : тези респ. наук конф. / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР [та ін.]. – К., 1977. – Вип. 3. – С. 225–227.
46. **Інстинкт** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 71.
47. **Інтеріоризація** / С. Д. Максименко, О. Т. Губко // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 73.
48. **Інтраверсія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 73.
49. **К вопросу об отношении Б. М. Теплова и В. Д. Небылицына к павловской типологии** // Психологические проблемы эффективности и качества труда. История психологии. Психология физической культуры и спорта. Зоопсихология и сравнительная психология : тез. науч. сообщ. совет. психологов к VI съезду О-ва психологов СССР / Акад. наук СССР, О-во психологов СССР. – М., 1983. – Ч. 3. – С. 677–678.
50. **К вопросу о типологической вариативности** // Дефектология. Психофизиология. Дифференциальная психофизиология : тез. докл. к VII съезду О-ва психологов СССР / Акад. наук СССР, О-во психологов СССР. – М., 1989. – С. 116–117.
51. **Кінестезія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 77.

52. **Ковалевський Павло Іванович** : [укр. і рос. психіатр і психолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1979. – Т. 5. – С. 246.

53. **Константність** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 80.

54. **Костюк Григорій Сирович** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1980. – Т. 5. – С. 451.

55. **Г. С. Костюк як організатор психологічної науки на Україні** // Психологія : республік. наук.-метод. зб. / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР. – К. : Рад. школа, 1985. – Вип. 25. – С. 113–119.

56. **Країнський Микола Васильович** : [укр. рад. психіатр і психолог] / О. Т. Губко, А. І. Селецький // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1980. – С. 469.

57. **Левін Курт** : [нім. і амер. психолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1981. – Т. 6. – С. 90.

58. **Леонтьєв Олексій Миколайович** : [рос. рад. психолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1981. – Т. 6. – С. 127.

59. **А. С. Макаренко і В. Н. Сорока-Росинський** // А. С. Макаренко – педагог і письменник : тез. докл. і сообщ. респ. науч. конф. „Пед. наследие А. С. Макаренко и соврем. проблемы коммунист. воспитания”, посвящ. 90-летию со дня рожд. выдающегося совет. педагога и писателя, 2–3 марта 1978 г. – Сумы, 1978. – С. 235–236.

60. **Максименко Сергій Дмитрович** / С. І. Болтівець, М. Й. Боришевський, О. Т. Губко [та ін.] // Сергій Дмитрович Максименко – академік, український психолог, фундатор наукової генетичної школи :

біобібліогр. покажч. наук. пр. за 1971–2007 роки / АПН України, ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського. – К., 2008. – С. 7–15.

61. **Мнемоніка** : [мистецтво запам'ятовування] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 7. – С. 52.

62. **Мотиви** : [у психології – спонукальні причини дій людей] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 7. – С. 152.

63. **Мудрий поради́ник батьків** : [вступ. ст.] // К. Д. Ушинський про сімейне виховання : [збірник уривків з творів]. – К. : Рад. школа, 1974. – С. 5–28.

64. **Мудрий поради́ник освітян** : [вступ. ст.] / М. Стельмах, Є. Кучеренко, О. Губко // Синиця І. О. Педагогічний такт і майстерність / І. О. Синиця. – К. : Рад. школа, 1981. – С. 3–10.

65. **Найкраща посада під сонцем** : [вступ. стаття] // Слово про вчителя: [висловлювання видат. держ. діячів, відомих вітчизн. і зарубіж. педагогів, представників л-ри та мистец. про вчителя]. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 5–20.

66. **Найкраща посада під сонцем** : [вступ. стаття] // Слово про вчителя : [висловлювання видат. держ. діячів, відомих вітчизн. і зарубіж. педагогів, представників л-ри та мистец. про вчителя]. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – К., 1985. – С. 5–28.

67. **Наслідування** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 100–101.

68. **Наукова спадщина І. О. Сікорського** (до 150-річчя з дня народж.) // Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність : міжнар. наук. Костюківські читання : тези конф., 9–11 черв. 1992 р. – К., 1992. – Т. 1. – С. 25–26.

69. **Нейропсихологія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 104–105.

70. **Нейротизм** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 105.
71. **Несвідоме** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 105.
72. **Ніколенко Дмитро Федотович** : [один з засн. укр. рад. психології] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 7. – С. 370–371.
73. **Дмитро Ніколенко як особистість** // Психологія : зб. наук. праць. – К., 1999. – Вип. 4 (7). – С. 6–10.
74. **Нюх** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 107.
75. **О принципах построения национальных психологических энциклопедий и словарей** // Материалы науч.-теорет. конф. „Актуальные проблемы психологии и педагогики в Казахстане”, 17–19 мая 1990 г. – Алматы, 1990. – Ч. 3. – С. 528–530.
76. **О психологических взглядах А. С. Залужного (1886–1941)** // Всесоюз. конф. „Актуальные проблемы истории психологии”, г. Ереван, 25–26 марта 1982 г. / М-во высш. и сред. спец. образования Армянской ССР, Ереван. гос. ун-т. – Ереван, 1984. – Т. 2. – С. 153–161.
77. **Обпалений добротою** // Спогади про Сухомлинського / [упоряд. С. П. Заволока]. – К. : Рад. школа, 1990. – С. 124–128.
78. **Обпалений правдою** // Моргун В. Україна ловила Федора Моргуна, та не спіймала / Моргун Володимир. – Полтава : Полтав. літератор, 2002. – Кн. 1 : Витязь степу. – С. 136–149.
79. **Овіяний громовицями епохи. До життєпису академіка АПН України доктора Євгена Гливи** : [вступ. ст.] / С. Максименко, О. Губко // Онтологічний образ людини в творчості Григорія Сковороди : монографія. – К. : КММ, 2006. – С. 7–17.

80. **Основоположник вітчизняної педагогіки** : (до 150-річчя від дня народж. К. Д. Ушинського) // Наука і культура. Україна, 1974 / Т-во „Знання” УРСР, АН УРСР. – К., 1974. – С. 563–565.

81. **Охорович Юлиан** : [пол. психолог, філософ-позитивист, письменник, журналіст] // История психологии в лицах : персоналии / под ред. Л. А. Карпенко. – М., 2005. – С. 340–341. – (Психологический лексикон : энцикл. слов. в 6 т.).

82. **Охорович Юліан** : [укр. і пол. психолог, філософ, винахідник] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 8. – С. 103.

83. **Параметр общительности – коммуникативности и тип нервной системы** // Общение как предмет теоретических и прикладных исследований : тез. Всесоюз. симп. 29–31 марта 1973 г. / Голов. совет по психологии и педагогике высш. образования МВ и ССО РСФСР, НИИ образования взрослых АПН СССР [и др.]. – Ленинград, 1973. – С. 42–43.

84. **Парапсихологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 8. – С. 173.

85. **П’єрон Анрі** : [фр. психолог і психофізіолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 8. – С. 311.

86. **Підсвідоме** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1982. – Т. 8. – С. 363.

87. **Політико-психологічні засади української державності** / Р. К. Рибальченко, О. Т. Губко // Українська державність: становлення, досвід, проблеми : зб. наук. ст. (за матеріалами XII Харк. політол. читань) / Харк. асоц. політологів [та ін.]. – Х. : Право, 2001. – С. 66–68.

88. **Працездатність** // Психологічний довідник учителя : в 4 кн.. – К. : Главник, 2005. – Кн. 3 : (П–Р). – С. 38–41.

89. **Проблема темпераменту в психологічній спадщині К. Д. Ушинського** // Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського : [до 150-річчя від дня народж.: зб. ст.]. – К., 1974. – С. 112–126.

90. **Проблеми історичної психології в сучасний період розвитку** / О. Т. Губко, Т. В. Кузнєцова, М. А. Мацейків та ін. // Актуальні проблеми психології : наук. зап. / АПН України. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка ; за ред. С. Д. Максименка. – К., 1999. – Вип. 19. – С. 49–58.

91. **Прохаска Іржі** : [чес. лікар, анатом, фізіолог і психолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 9. – С. 167.

92. **Психологія етносу епохи трипільської культури** // Особистість і народ : погляд історичної психології : матеріали Всеукр. наук. конф., 25–27 трав. 1994 р. – К., 1994. – С. 20–21.

93. **Психологія сприймання націй і проблема взаєморозуміння народів України** // Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії конфліктності, проблеми та прогнози на порозі ХХІ століття : матеріали п'ятої наук.-практ. конф., 22–25 трав. 1997 р. – К. ; Чернівці, 1997. – Ч. 1. – С. 69–72.

94. **Психолого-педагогічна спадщина І. О. Сікорського** (до 150 років з дня народж.) // Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність : міжнар. наук. Костюківські читання / Т-во психологів України, Ін-т психології АПН України. – К., 1993. – Т. 1 : матеріали конф. – С. 161–170.

95. **Психолого-педагогічні основи індивідуального підходу в творчій спадщині А. С. Макаренка** // Психологія : респ. наук.-метод. зб. / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР. – К. : Рад. школа, 1988. – Вип. 30. – С. 109–117. – Бібліогр. : с. 117 (10 назв).

96. **Психофізика** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 153.

97. **Психофізика** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 9. – С. 183.

98. **Психофізіологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 9. – С. 183.
99. **Раєвський Олександр Миколайович** : [один з засн. рад. психол. науки в УРСР] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 9. – С. 271.
100. **Ранній вияв поетичних здібностей дитини** // Наук. зап. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2007. – Вип. 35. – С. 567–580.
101. **Рефлексологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 9. – С. 351.
102. **Рівні симпатії учнівської молоді України до різних націй** / О. Т. Губко, Л. А. Карп'юк // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості : тези доп. та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 18–23 черв. 1994 р. – К. ; Луцьк, 1994. – Ч. 1. – С. 51–52.
103. **Рыцарь суровой доброты** : [вступ. ст.] // Сорока-Росинский В. Н. Педагогические сочинения / В. Н. Сорока-Росинский. – М. : Педагогика, 1991. – С. 5–17. – (Педагогическая библиотека).
104. **Свідоме** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 165.
105. **Свойства нервной системы и продуктивность учения** // Личность и деятельность : тез. докладов к V Всесоюз. съезду психологов СССР, 27 июня–2 июля 1977 г., г. Москва. – М., 1977. – С. 98–99.
106. **Сердце Макаренко** : [вступ. ст.] / А. К. Романовский, А. Т. Губко // Макаренко А. С. С любовью и тревогой : сборник / А. С. Макаренко. – К., 1989. – С. 3–14.
107. **Сильний тип вищої нервової діяльності** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 169.
108. **Иван Емельянович Синица (1910–1976)** // Антология педагогической мысли Украинской ССР / АПН СССР. – М. : Педагогика, 1988. – С. 539–540.

109. **Синиця Іван Омелянович** : [укр. рад. психолог і педагог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 165.

110. **Сікорський Іван Олексійович** : [вітчизн. психіатр, психолог, педагог] / С. І. Білоконь, О. Т. Губко // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 186.

111. **Слабкий тип вищої нервової діяльності** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 172.

112. **Смирнов Анатолій Олександрович** : [один із засн. рад. психол. науки] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 271.

113. **Сновидіння** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 284.

114. **В. Н. Сорока-Росинський (1882–1960)** : [рус. педагог и психолог, один из основоположников педагогики трудновоспитуемых детей] // Совет. педагогика. – 1982. – № 6. – С. 105–108.

115. **Сорока-Росинський Віктор Миколайович** : [рос. рад. педагог і психолог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1983. – Т. 10. – С. 319.

116. **В. М. Сорока-Росинський – один з піонерів вивчення психології важковиховуваних дітей** // Психологія : республік. наук.-метод. зб. / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР. – К. : Рад. школа, 1985. – Вип. 24. – С. 99–110. – Бібліогр. : с. 110 (22 назви).

117. **Співець галицьких визвольних змагань** : (до 100-річчя поета Ярослава Цурковського) // Наук. вісн. Ун-ту „Львівський Ставропігійон”. Сер. психолого-педагогічна. – Львів, 2006. – Вип. 2. – С. 248–253.

118. **Мирослав Стельмахович в українській педагогіці** // Сподвижник української етнопедагогіки : (на пошану дійсного члена АПН

України Мирослава Стельмаховича) / АПН України [та ін.]. – Івано-Франківськ, 1999. – С. 53–59. – (Педагогіка, етнопедогогіка ; вип. 25).

119. **Сугестологія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 186.

120. **Сугестологія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1984. – Т. 11, кн. 1. – С. 41.

121. **Твардовский Казимир Ежи Адольф** : [пол. и укр. психолог, философ] // История психологии в лицах : персоналии / под ред. Л. А. Карпенко. – М., 2005. – С. 458. – (Психологический лексикон : энцикл. слов. в 6 т.).

122. **Темперамент** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 190.

123. **Темперамент** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1984. – Т. 11, кн. 1. – С. 192.

124. **Тип вищої нервової діяльності і успішність навчання** // Питання психології : тези доп. на республік. психол. конф. / НДІ психології УРСР, Укр. від-ня т-ва психологів СРСР. – К. : Рад. школа, 1964. – С. 96–97.

125. **Тип высшей нервной деятельности как фактор успешности обучения** // VI науч. конф. Урал. Отд-ния О-ва психологов при АПН РСФСР [4-7 февр. 1965 г.] : тез. докл. / Урал. отд-ние О-ва психологов при АПН РСФСР. – Пермь, 1965. – С. 23–24.

126. **Тип нервной системы и вопросы профотбора** // Психофизиологические основы профессионального отбора : тез. докл. 1 Всесоюз. симп., 23–25 окт. 1973 г. / АН СССР, АН Укр. ССР [и др.]. – К., 1973. – С. 35–36.

127. **Тип нервной системы и память** // Психологические механизмы памяти и ее закономерности в процессе обучения : материалы I Всесоюз.

симп. по психологии памяти, нояб. 1970 г. / М-во высш. и сред. спец. образования СССР, Харьк. пед. ин-т. – Х., 1970. – С. 74–76.

128. **Тип нервной системы человека и вопросы профконсультации** // Профессиональная ориентация и консультация молодежи : (сб. материалов) / М-во просвещения УССР, НИИ психологии. – К. : Рад. школа, 1966. – С. 39–42.

129. **Типологические особенности восприятия пространства** // Проблемы восприятия пространства и времени : второе Научное Собрание по проблемам восприятия пространства и времени; под ред. Б. Г. Ананьева и Б. Ф. Ломова / Ленинград. отд-ние О-ва психологов, Ленинград. гос. ун-т им. А. А. Жданова. – Л., 1961. – С. 83–86.

130. **Типологические различия в мыслительной деятельности старшеклассников** // Индивидуальные особенности психического и соматического развития и их роль в управлении деятельностью человека : [тез. докл. Всесоюз. симп., Пермь, 25–27 мая 1982 г.] / М-во просвещения СССР, АПН СССР, НИИ общ. и пед. психологии АПН СССР [и др.]. – Пермь, 1982. – С. 30–32.

131. **Типологічні відмінності пам'яті учнів початкових класів** // Психологія : республік. наук.-метод. зб. / М-во освіти УРСР. – К. : Рад. школа, 1974. – Вип. 13. – С. 32–41.

132. **Типологічні особливості утворення зорово-рухової навички у підлітків** // Питання психології : наук. зап. / М-во освіти, НДІ психології. – К. : Рад. школа, 1960. – Т. 16. – С. 131–150. – Бібліогр.: 5 назв.

133. **Типологічні особливості школярів і питання індивідуального підходу в навчальній та виховній роботі** // Питання психології навчання і виховання : [тези доп. на конф.] / НДІ психології УРСР, Укр. від-ня т-ва психологів при АПН РСФСР. – К., 1961. – С. 210–212.

134. **Топологічна психологія** // Українська радянська енциклопедія. – К., 1984. – 2-ге вид. – Т. 1, кн. 1. – С. 304.

135. **Топоров Адріан Митрофанович** : [рос. рад. письменник і педагог] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1984. – Т. 11, кн. 1. – С. 305.

136. **Україно-єврейські духовні і психологічні взаємовпливи** // Діалог культур. Україна у світовому контексті : матеріали перших міжнар. філос.-культурол. читань, 25–26 квіт. 1996 р., м. Львів. – Львів : Каменяр, 1996. – Вип. 2. – С. 345–349.

137. **Українська етнопсихологія на вістрі часу** : [основні етапи розвитку] // Розвиток ідей Г. С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях : наук. зап. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2000. – Вип. 20, ч. 1 – С. 116–135. – Бібліогр. : с. 134–135 (36 назв).

138. **Формирование национального самосознания** // Психологическая наука: проблемы и перспективы : тез. Всесоюз. конф., посвящ. 90-летию со дня рожд. действ. чл. АПН СССР Г. С. Костюка. – К., 1990. – С. 56–57.

139. **Фрейд Зигмунд** : [австр. невропатолог, психіатр і психолог; засн. психоаналізу] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 61.

140. **Характер** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 206.

141. **Хіромантія** // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 144.

142. **Чамата Павло Романович** : [укр. рад. психолог і педагог] / О. Т. Губко, М. Й. Боришевський // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 244.

143. **Челпанов Георгій Іванович** : [укр. і рос. психолог і філософ] // Українська радянська енциклопедія / редкол.: М. П. Бажан [та ін.]. – 2-ге вид. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 254.

144. **Юридична психологія** // Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – К. : Вища шк., 1982. – С. 214.

145. **Я називав його своїм сином** : [пам'яті Пискуна В. М., дослідника укр. іст.-психол. думки, канд. психол. наук] // Проблеми заг. та пед. психології : зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – Т. 8, ч. 9. – С. 435.

3.7. Статті О. Т. Губка в періодичних виданнях

146. **А що таке, власне, парапсихологія?** // Знання та праця. – 1967. – № 6 – С. 18–20. – Авт. не зазначені.

147. **Бехтерські ентузіасти** : [про досвід труд. навчання, труд. виховання та профорієнтації пед. колективу Бехтерської шк. на Херсонщині] // Рад. освіта. – 1980. – 4 жовт. (№ 80). – С. 3.

148. **Видатний діяч радянської психологічної науки** : (до 75-річчя з дня народж. Г. С. Костюка) / В. І. Войтко, О. Т. Губко // Рад. школа. – 1974. – № 12. – С. 98.

149. **Визначний діяч на ниві науки і народної освіти України** : (до 100-річчя від дня народж. Г. С. Костюка) // Нар. творчість та етнографія. – 2000. – № 1. – С. 120–122.

150. **Високе покликання радянського педагога** : [інтерв'ю з Наталією Михайлівною Ужвій, нар. артисткою СРСР, Героєм Соціалістичної Праці, лауреатом держ. премій СРСР / записав Олексій Губко] // Рад. школа. – 1976. – № 10. – С. 22–26.

151. **Він вижив на війні, щоб творити** : [до 80-річчя з дня народж. видат. укр. психолога і педагога Олександра Васильовича Скрипченка] // Освіта. – 2001. – 12–19 груд. (№ 71/72). – С. 12.

152. **Він прозирає майбутнє** : до 75-річчя [з дня народж.] Олеся Бердника // Освіта. – 2001. – 12–19 груд. (№ 71/72). – С. 13.

153. **Вірний лицар Психеї** : [про акад. С. Д. Максименка] / О. Губко, С. Болтівець // Освіта. – 2002. – 16–23 січ. (№ 3/4). – С. 10.

154. **Ворог мій – брат мій** : [про взаємовідносини нім. і рад. воїнів у роки Великої Вітчизняної війни та ідею взаємного прощення] // Укр. світ. – 2000. – Т. 18. – С. 12–15 : фотогр. – Спецвипуск.

155. **80-летие Г. С. Костюка** // Вопросы психологии. – 1979. – № 6. – С. 174–175. – Авт. не указан.
156. **Вчений – виходець з Антонова** : [про видат. психіатра, невропатолога, психолога, педагога, громад. діяча Івана Олексійовича Сікорського – батька піонера літакобудування І. І. Сікорського] // Ленін. правда [м. Сквирка, Київ. обл.]. – 1983. – 14 лип. (№ 84/2). – С. 2.
157. **Вшановуємо пам'ять** : до 100-річчя з дня народж. [видат. вченого-психолога] О. М. Раєвського // Освіта. – 1991. – 10 верес. – С. 2.
158. **Гіркий полин тяжкої втрати** : пам'яті видат. укр. педагога і патріота Мирослава Стельмаховича / А. Алексюк, О. Губко, П. Кононенко [та ін.] // Освіта. – 1998. – 6–13 трав. (№ 33). – С. 6.
159. **Гроно. Під вітрилом поезії** : [про творчість Геннадія Бондаренка] // Молодь України. – 1983. – 9 квіт. (№ 67). – С. 3.
160. **„Діалог” з твариною?** : [про випадки спілкування людей з тваринами] // Молодь України. – 1971. – 21 лют. (№ 37). – С. 4.
161. **До початків українського друкарства** : [про можливість існування друк. справи в Україні в епоху до Івана Федорова] // Архіви України. – 1969. – № 3. – С. 12–28.
162. **Добром зігрите серце** : до 80-річчя від дня народж. І. О. Синиці // Рад. освіта. – 1990. – 10 серп. (№ 64). – С. 2.
163. **Добром окрилений** : (до 90-річчя Д. Ф. Ніколенка) // Рад. школа. – 1989. – № 11. – С. 74–75.
164. **Дружба, гартована війною** : [про дружбу Михайла Стельмаха з Іваном Синицею, укр. педагогом і психологом, д-ром психол. наук] // Рід. школа. – 1995. – № 4. – С. 51.
165. **Ермітаж таврійських степів** : [ствердження існування праукраїнської писемності за 2–3 тисячоліття до Шумеру] // Дивослово. – 2002. – № 5. – С. 61–62.

166. **Єднання українських учителів планети** : [про IV з'їзд Укр. Світ. Спільноти Проф. Учителів (УССПУ), що відбувся 21–23 серп. 1995 р. в м. Києві] // Пед. газ. – 1995. – Верес. (№ 9). – С. 4.
167. **Єдність принципів і мети** // Рад. освіта. – 1978. – 11 берез. (№ 20). – С. 3. – (Про В. М. Сороку-Росинського).
168. **Живий в учнях** : [пам'яті Г. С. Костюка] // Рад. освіта. – 1985. – 27 верес. (№ 78). – С. 2.
169. **Жорстокість. Що думають про неї наші читачі** : [про необхідність турботливого ставлення до тварин] // Сіл. вісті. – 1988. – 13 лют. (№ 36). – С. 4.
170. **З козацького роду професор** : (до 100-річчя від дня народж. професора Д. Ф. Ніколенка) // Освіта. – 1999. – 3–10 листоп. (№ 52). – С. 3.
171. **З Україною – в серці** : [до 60-річчя з дня народж. д-ра пед. наук Ю. Д. Руденка] // Рід. школа. – 2000. – № 10. – С. 49.
172. **Загадки акселерації. Психологія** // Молодь України. – 1973. – 30 верес. (№ 16). – С. 4.
173. **Злоключення науки педології. Пора вернуть имя** / Д. Ніколенко, А. Губко, П. Ігнатенко // Нар. образование. – 1990. – № 10. – С. 117–124.
174. **Золоті жнива** : [до 80-річчя Григорія Силевича Костюка] // Рад. освіта. – 1979. – 15 груд. (№ 100). – С. 2.
175. **Зрозумій у живому себе** / Олексій Губко, Наталя Околітенко // Наука і сусп.-во. – 1969. – № 8. – С. 47–48.
176. **Ідентичність і душа** : [про VI світ. з'їзд Укр. світ. спільноти проф. учителів, 21–24 серп. 1999 р., м. Київ] // Освіта. – 1999. – 1–8 верес. (№ 43). – С. 7.
177. **Кілька слів про автора „Духовного Заповіту”** : [про Василя Петровича Загоровського, укр. педагога та поета XVI ст.] // Учитель. – 1998. – № 9. – С. 38–39.

178. **Козацька магія** / Олексій Губко, Микола Кметь // Освіта. – 1991. – 14 лип. (№ 58). – С. 4.
179. **Козацька педагогіка** / Юрій Руденко, Олексій Губко, Олександр Ковальчук // Гарт. – 1992. – 16 трав. (№ 16). – С. 6.
180. **Концепція національного виховання** / Ю. Д. Руденко, О. Т. Губко, Г. В. Біленька [та ін.] // Освіта. – 1996. – 7 серп. (№ 41). – С. 2–7.
181. **Космічне й магічне** // Рід. школа. – 1993. – № 10. – С. 43–46.
182. **Григорій Силович Костюк**: (к 75-летию со дня рожд.) // Вопросы психологии. – 1974. – № 6. – С. 169–171.
183. **Платону Григорьевичу Костюку – 60 лет** // Психол. журн. – 1984. – Т. 5, № 6. – С. 176.
184. **Крила ідей на повітрі краси** : [про підручники з укр. л-ри : відповідь на дискус. ст. О. Мазуркевича „На сторожі слова”] / О. Губко, Ю. Каверін // Рад. освіта. – 1981. – 28 жовт. (№ 86). – С. 4.
185. **Літ до ста рости Вам без старості** : [про педагога і рос. письм. Адріана Митрофановича Топорова, авт. кн. „Селяни про письменників” – зразка селян. літ. критики] // Рад. освіта. – 1981. – 30 груд. (№ 104). – С. 3.
186. **Макаренкові не треба зводитися, бо він і не падав** : [актуальність творчої спадщини Макаренка сьогодні] // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 1. – С. 12–17. – Бібліогр.: 5 назв.
187. **Мистика или реальность. Заметки психолога о телекинезе** // Правда Украины. – 1988. – 10 дек. (№ 283). – С. 4.
188. **На ниві подвижницької діяльності** : (до 70-річчя відомого українського педагога Михайла Красовицького) // Рід. школа. – 2000. – № 1. – С. 80.
189. **Наукові підходи чи наукові фантазії?** : (ще раз про ідеологію укр. освіти) / О. Вишневський, О. Губко, Я. Бурлака, В. Лупейко // Освіта. – 1999. – 31 берез.–7 квіт. (№ 19/20). – С. 14–15.
190. **Невіджалувана втрата** : [про педагогічну спадщину акад. М. Г. Стельмаховича] // Учитель. – 1998. – № 10. – С. 42–50.

191. **Невтоленна жага світових таємниць** : Олесь Бердник як харизматична особистість // Дивослово. – 2002. – № 7. – С. 45–49. – (Бібліотечка вчителя-словесника).

192. **Невтомний шукач скарбів народних** : [про творчий доробок видат. педагога і патріота М. Г. Стельмаховича] // Освіта. – 1998. – 4–11 лют. (№ 9/10). – С. 10.

193. **НИИ психологии УССР – 30 лет** / В. И. Войтко, А. Т. Губко // Вопросы психологии. – 1975. – № 6. – С. 164–176.

194. **Новые работы в области психологической типологии** // Вопросы психологии. – 1959. – № 5. – С. 165–169.

195. **О специально человеческих типах высшей нервной деятельности** // Вопросы психологии. – 1958. – № 3. – С. 25–34. – Библиогр.: с. 34 (12 назв.).

196. **Осередок одностумців** : [про роботу козацьких клубів, що пропагують ідеали козацького способу життя] // Освіта. – 2002. – 21–28 серп. (№ 41). – С. 7.

197. **Павлисьька поема** : [про видат. педагога В. О. Сухомлинського] // Україна. – 1969. – № 40. – С. 4–5: фотогр.

198. **Пам'яті визначного педагога-новатора** : [присвячено пам'яті видат. педагога Василя Івановича Каюкова, дир. СШ № 21 м. Кіровограда] / С. Барабаш, О. Губко, В. Гуменюк [та ін.] // Освіта. – 2001. – 21–28 листоп. (№ 67/68). – С. 10.

199. **Перший Український Педагогічний Конгрес** : [2–3 листоп. 1935 р., м. Львів] // Учитель. – 1998. – № 7/8. – С. 55–60.

200. **Підходи справді не ті!** : [про науку педологію] // Рад. освіта. – 1988. – 6 верес. (№ 72). – С. 3. – (Дискусія : педологія – теорія і практика).

201. **Плекати юних гранословів. Роздуми психолога про дитячу літературну творчість** // Дніпро. – 1982. – № 3. – С. 131–135.

202. **Поет, учений, дослідник** : [про львів. психолога і галицького поета Я. І. Цурковського] // Жовтень. – 1970. – № 10. – С. 101–104.

203. **Поряд з класиками** : (до 100-річчя з дня народж. В. М. Сороки-Росинського) // Рад. освіта. – 1982. – 14 груд. (№ 99). – С. 2.
204. **Прадавність української психології** // Учитель. – 1998. – № 11/12. – С. 44–51.
205. **Про „вроки” і „лихе око”** : [про хибність самонавіювання та забобонів] // Сіл. вісті. – 1987. – 18 черв. (№ 140). – С. 4.
206. **Програма Всеукраїнської дитяче-юнацької і молодіжної організації „Молода Січ”** : [проект] / Ю. Руденко, О. Губко, В. Руденко, Я. Черногор // Освіта. – 1999. – 3–10 лют. (№7/8). – С. 12–13 ; 31 берез.–7 квіт. (№ 19/20). – С. 12–13.
207. **Пропагувати козацькі ідеали** // Освіта. – 2001. – 15–22 серп. (№ 44). – С. 8. – (Відродж. козац.-лицар. традицій виховання молоді).
208. **Психолог століття** : до 100-річчя від дня народж. Г. С. Костюка // Освіта. – 2000. – 23 лют.–1 берез. (№ 12). – С. 3.
209. **Развивать науку зоопсихологию** // Вопросы психологии. – 1963. – № 5. – С. 159–170. – Библиогр.: с. 169 (22 назв.).
210. **Ранній вияв поетичних здібностей дитини** : (моногр. дослідж.) // Обдар. дитина. – 2007. – № 2. – С. 40–49.
211. **Революцией призванный** : [о рус. педагоге и психологе В. Н. Сороке-Росинском] // Учительская газета. – 1977. – 24 дек. (№ 153). – С. 3.
212. **Розумними собачими очима** : [про зоопсихотерапію і біоенергетику кішок, собак та ін. тварин] // Сіл. час. – 2002. – 23 жовт. (№ 82). – С. 8.
213. **Роль Киево-Могилянской академии в зарождении психологической науки на Украине** // Вопросы психологии. – 1980. – № 1. – С. 82–93. – Библиогр.: с. 93 (26 назв.).
214. **Свято учнів Валентини Антонюк** : [про в. о. професора каф. сол. співу Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського В. Антонюк] // Слово Просвіти. – 2004. – 17–23 черв. (№ 25). – С. 13.

215. **Іван Омелянович Синиця.** (Пам'яті вчителя і вченого) // Укр. мова і л-ра в школі. – 1977. – № 7. – С. 79.
216. [**Виктор Николаевич Сорока-Росинский** : предисл. к публикации] // Нар. образование. – 1989. – № 3. – С. 121 – 126. – (Национальное и героическое в воспитании / В. Н. Сорока-Росинский).
217. **Степовий витязь** : (до 70-річчя з дня народж. письменника Сергія Плачинди) // Учитель. – 1998. – № 6. – С. 43–51.
218. **Сучасне козацько-лицарське виховання дітей і юнацтва України** : програми для пед. вузів, ф-тів / Ю. Руденко, О. Губко, П. Бровко [та ін.] // Освіта. – 24 верес.–1 жовт. (№ 65/66). – С. 7–10.
219. **Там, за останнім пругом...** : [пам'яті співробітника Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка Майї Іванівни Алексеєвої, духовної доньки Григорія Силевича Костюка] // Освіта. – 2002. – 20–27 берез. (№ 18/19). – С. 15.
220. „У дитинстві кожна дитина – поет” : (В. О. Сухомлинський про дитячу літ. творчість) / О. Т. Губко, Ю. В. Каверін // Рад. школа. – 1983. – № 12. – С. 80–84.
221. **Уберегти юні таланти** : [про юних поетів Сашка і Сергійка Степаненків] // Освіта України. – 2000. – 22 берез. (№ 12/13). – С. 16.
222. **Українська чи пострадянська педагогіка?** / Мирослав Стельмахович, Яків Бурлака, Олексій Губко // Освіта. – 1998. – 29 квіт.– 6 трав.(№ 31/32). – С. 6–7.
223. **Формування національної свідомості юнацтва у світлі ідей Софії Русової** // Рід. школа. – 1992. – № 1. – С. 13–15.
224. **Хвильна таїна козацької висвяти** : [про патріотично–виховну роботу з школярами] // Освіта. – 2002. – 20–27 лют. (№ 12/13). – С. 1.
225. **Школяр или исследователь?** // Лит. газ. – 1962. – 13 сент. (№ 110). – С. 2.

226. **Щемке відлуння космічних овидів** : [про талановитого письменника-фантаста Олеся Бердника] // Освіта. – 1996. – 27 листоп. (№ 65/66). – С. 9. – (На допомогу вчителям укр. л-ри).

227. **„Quo vadis, homo?..”** : діалог письменника Олеся Бердника та канд. психол. наук Олексія Губка з приводу актуальних проблем сьогодення і прийдешнього // Літ. Україна. – 1988. – 7 квіт. (№ 14). – С. 3.

3.8. Рецензії

228. **Енциклопедія думки** // Рад. освіта. – 1984. – 24 січ.(№ 7). – С. 4. – Рец. на кн. : В. А. Сухомлинский об умственном воспитании / сост. и авт. вступ. ст. М. И. Мухин. – К. : Рад. школа, 1983. – 206 с.

229. **Книжка, що викликає роздуми** // Освіта України. – 2000. – 5 січ. (№1/2). – С. 11. – Рец. на кн.: Красовицький М. Ю. На власні очі : проблеми морал. виховання учнів у теорії і практиці вітчизн. та америк. педагогіки / М. Красовицький ; Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Пед. думка, 1998. – 159 с. – Бібліогр. : с. 147–158.

230. **На подступах к целостному изучению личности** // Вопросы психологии. – 1962. – № 6. – С. 151–154. – Рец. на кн.: Ильина А. И. Общительность и темперамент у школьников / А. И. Ильина. – Пермь, 1961. – 105 с.

231. **Пошук гармонії** // Рад. освіта. – 1987. – 9 черв. (№ 45). – С. 3. – Рец. на кн.: Федь, А. М. Эстетическое воспитание на уроках по основам наук / А. М. Федь. – К. : Рад. школа, 1984. – 240 с.

3.9. Твори, упорядковані О. Т. Губком

232. **Губко, М.** Гуси, гуси, лебедята, візьміть мене на крильця : вірші, написані авторкою у віці 5–13 років / Марійка Губко. – 2-ге вид., допов. – К. : Радуга, 2007. – 40 с. : мал.

233. **Губко, М.** Гусі-лебедзі ляцять / Марья Губко ; пер. на білорус. мову І. Літоша. – К. : Радуга, 2005. – 120 с. : фотогр.

234. **Губко, М.** „Перемога приходиться запізно...” : (переклади іноземних поетів) / Марія Губко ; [упоряд. і авт. вступ. ст. О. Т. Губко]. – К. : журн. „Радуга”, 2007. – 110 с. : фотогр.

235. **Губко, М.** Так навесні ридає талий сніг : поезії / Марія Губко. – К. : Юніверс, 1996. – 64 с. : фотогр.

236. **Губко, М.** Так рано свеча догорела... Детские стихотворения. Прощальные стихи / Мария Губко ; [пер на рус. яз., сост. и авт. вступ. слова А. Т. Губко]. – К. : журн. „Радуга”, 2004. – 166 с.

237. **Костюк, Г. С.** Избранные психологические труды / Г. С. Костюк ; под ред. Л. М. Проколиенко ; [сост. и авт. коммент. В. В. Андриевская, Г. А. Балл, А. Т. Губко, Е. В. Проскура]. – М. : Педагогика, 1988. – 304 с. – (Труды д. чл. и чл.-кор. АПН СССР).

238. **Костюк, Г. С.** Навчально-виховний і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. Л. М. Проколієнко ; [упоряд. і авт. коммент. : В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура]. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.

239. **Листування** Михайла Стельмаха з Іваном Синицею (1943–1945) / упоряд. О. Губко // Рід. школа. – 1995. – № 4. – С. 52–56.

240. **Макаренко, А. С.** С любовью и тревогой / А. С. Макаренко ; [сост. и авт. вступ. ст. и примеч.: А. К. Романовский, А. Т. Губко. – К. : Укр. с.-х. акад., 1989. – 368 с.

241. **О честности** и правдивости : высказывания, афоризмы, народная мудрость / сост.: Д. И. Шоя, А. Т. Губко. – К. : Рад. школа, 1983. – 93 с. – Библиогр.: с. 86–92 (104 назв.).

242. **Психолого-педагогічні основи** протипожежної роботи з дітьми дошкільного і шкільного віку / упоряд.: І. Д. Бех, О. Т. Губко, Ю. О. Приходько [та ін.] ; М-во освіти Укр. РСР, Упр. шкіл. – К. : Рад. школа, 1985. – 24 с.

243. **Слово до юного друга** : зб. нарисів про видат. діячів рад. науки, культури, мистецтва та їх роздуми про моральні ідеали рад. людини : для

учнів стар. кл. / упоряд. О. Т. Губко. – К. : Рад. школа, 1973. – 175 с. – (Бібліотека учня).

244. **Слово до юного друга** : зб. нарисів про відомих людей нашого часу та їх роздуми про моральні ідеали рад. людини : для учнів стар кл. Вип. 2. – К. : Рад. школа, 1977. – 135 с. – (Бібліотечна серія) (Бібліотека учня).

245. **Слово до юного друга** : зб. нарисів про відомих людей нашого часу та їх роздуми про моральні ідеали рад. людини : для учнів стар кл. Вип. 3. – К. : Рад. школа, 1980. – 125 с. – (Бібліотечна серія) (Бібліотека учня).

246. **Слово про вчителя** : [висловлювання видат. держ. діячів, відомих вітчизн. і зарубіж. педагогів, представників л-ри та мистец. про вчителя / упоряд. О. Т. Губко]. – К. : Рад. школа, 1976. – 160 с. – Бібліогр.: с.153–158.

247. **Слово про вчителя** : [висловлювання видат. держ. діячів, відомих вітчизн. і зарубіж. педагогів, представників л-ри та мистец. про вчителя / упоряд. О. Т. Губко]. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – К. : Рад. школа, 1985. – 254 с. – Бібліогр.: с. 246–253.

248. **Сорока-Росинский, В. Н.** Педагогические сочинения / В. Н. Сорока–Росинский ; [сост. и авт. коммент. А. Т. Губко]. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.

249. **Сухомлинский, В. А.** Избранные произведения : в 5 т. – Т. 5. Статьи; / В. А. Сухомлинский; [сост. предм. указ. А. Т. Губко]. – К. : Рад. школа, 1980. – 678 с. – Предм. указ. : с. 654–658.

250. **К. Д. Ушинський про сімейне виховання** : [зб. уривків з творів] : для батьків та пед. громадськості. – К. : Рад. школа, 1974. – 151с. – Бібліогр. : с. 150.

3.10. Праці, опубліковані за науковою редакцією О. Т. Губка

251. **Педагогічні ідеї К. Д. Ушинського** : [до 150-річчя від дня народж. : зб. ст., розрахов. на науковців, студ. ст. курсів, учителів / редкол.: В. І. Войтко, С. М. Полгородник, О. Т. Губко та ін.]. – К. : Вища шк., 1974. – 339 с.

252. **Психологія** : республік. наук.-метод. зб. Вип. 24 / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР ; редкол.: Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенко, О. Т. Губко [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1985. – 119 с.

253. **Психологія** : республік. наук.-метод. зб. Вип. 25 / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР ; редкол.: Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенко, О. Т. Губко [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1985. – 120 с.

254. **Психологія** : республік. наук.-метод. зб. Вип. 32 / М-во освіти УРСР, НДІ психології УРСР ; редкол.: Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенко, О. Т. Губко [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1989. – 120с.

255. **Психологія** : республік. наук.-метод. зб. Вип. 37 / НДІ психології України ; редкол.: О. В. Киричук, Д. Ф. Ніколенко, С. П. Тищенко, О. Т. Губко [та ін.]. – К. : Освіта, 1991. – 95 с.

ХУДОЖНІ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТВОРИ О. Т. ГУБКА

3.11. Окремо видані

256. **Манівцями еротики** : (українська гріховна проза) : [оповідання, повість]. – К. : ПВП Задруга, 2003. – 201 с.

257. **Рассказы о трудовых династиях** / П. В. Волобой, А. Т. Губко, С. А. Гурьев, А. Т. Сиротенко. – К. : Рад. школа, 1985. – 159 с.

258. **Розповіді про безсмертний подвиг** / П. Т. Тронько, О. Т. Губко. – К. : Рад. школа, 1987. – 320 с.

3.12. Твори у збірках та періодичних виданнях

259. **Микола Михайлович Амосов** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 136–145.
260. **Михайло Костянтинович Андрієвський** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1980. – Вип. 3. – С. 49–54.
261. **Олесеві Берднику – 60** // Літ. Україна. – 1988. – 7 січ. (№ 1). – С. 6.
262. **Валерій Пилипович Борзов** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1977. – Вип. 2. – С. 124–134.
263. **В строю соколинім** : [про героя Великої Вітчизн. війни, відом. співака, художника Олександра Івановича Героєва] // Сіл. час. – 2003. – 7 трав. (№ 33). – С. 1, 6.
264. **Василь Юхимович Васильєв** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1980. – Вип. 3. – С. 25–32.
265. **Вишеславський, Л.** „А на землі вже інша ера...” : [про першого космонавта Ю. Гагаріна та його кн. „Дорога в космос”] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Сіл. час. – 2002. – 20 груд. (№ 99). – С. 8.
266. **Вишеславський, Л. А.** Вас кликав пан Ніхто? : [про голосові галюцинації] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Сіл. час. – 2002. – 2 жовт. (№76) – С. 8.
267. **Вишеславський, Л.** Двійники : [про участь авт. в археол. розкопках у м. Ольвія] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Вечір. Київ. – 2002. – 14 черв. (№ 115/116). – С. 9.
268. **Вишеславський, Л.** ...І до хати ввели коня : [про те, як кінь допоміг повернути до життя поран. солдата] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Вечір. Київ. – 2002. – 2 серп. (№147/148). С. 8.
269. **Вишеславський, Л.** Невірмор : [нім. мовою “ніколи” : розповідь про ворона, що вмів розмовляти] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Вечір. Київ. – 2002. – 31 трав. (№ 105/106). – С. 7.

270. **Вишеславський, Л.** Поцілунки над труною : [про спасіння авт. польською жінкою в м. Краків] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Сіл. час. – 2002. – 19 лип. (№ 55). – С. 6.

271. **Вишеславський, Л.** Фантастика в житті письменника : [про дивовиж. явища, що траплялися з К. Паустовським] / Леонід Вишеславський ; [записав О. Губко] // Сіл. час. – 2002. – 1 листоп. (№ 85). – С. 16.

272. **Гідно осмислимо пережите** : (громад. і людський портрет Федора Моргуна) // Сіл. час. – 2002. – 20 берез. (№ 22). – С. 5.

273. **Олександр Васильович Гіталов** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1977. – Вип. 2. – С. 47–59.

274. **Марина Василівна Гнатенко** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1980. – Вип. 3. – С. 93–99.

275. **Ольга Климівна Диптан** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 89–95.

276. **„Заплачу усі штрафи, а на побачення ходитиму!”** : [розповідь „одиссеї” остарбайтерки Марії Овчарової] / Олексій Губко, Юрій Каверін // Сіл. час. – 2002. – 10 квіт. (№ 28). – С. 6.

277. **Юрій Оліферович Збанацький** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 163–174.

278. **Злість – це бездуховність** : [про боротьбу проти укр. газет „Хрещатик” і „Столиця”] // Столиця. – 2000. – 24 черв. (№ 68). – С. 4.

279. **Зоряний корсар** : до 75-річчя Олеся Бердника : [про могутню постать письменника-фантаста та укр. патріота] // Сіл. час. – 2002. – 18 січ. (№ 5). – С. 16.

280. **Зруйнував могилу – і помер** : [про містич. розповіді Юрія Шилова з кн. „Святині”] // Сіл. час. – 2 жовт. (№ 76). – С. 8.

281. **Косар на полі смиренному** : (до 60-річчя з дня народж. Валерія Шевчука) // Учитель. – 1999. – № 9/10. – С. 47–49.

282. **Космонавти – сини свого етносу** : [про космонавтів-виходців з України] // Сіл. час. – 2002. – 20 груд.(№ 99). – С. 8.
283. **Петро Федорович Кривонос** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1977. – Вип. 2. – С. 23–29.
284. **Медаль за вірність** : [розповіді про безмовних друзів]. – К. : Веселка, 1964. – 102 с.
285. **Медаль за вірність** : [про взаємовідносини людини і тварини, особливо собаки] // Твоя собака. – 2001. – № 2. – С. 15. – Початок.
286. **Медаль за вірність** : [про собак-рятівників людей] // Твоя собака. – 2002. – № 1. – С. 21. – Закінч.
287. **Мелодії і барви** : [про творчість співака і художника Василя Завгороднього] // Літ. Україна. – 1967. – 24 січ. (№ 7). – С. 4.
288. **Музей козацької слави** : [про створення музею творів співака, художника, різьбяр Василя Завгороднього] // Літ. Україна. – 21 серп. (№ 29/30). – С. 2.
289. **„Нам чуже будь-яке месіанство”** : [про прадавність укр. інтелекту, але в той же час проти ідеї винятковості чи богообраності українців] / розмову з О. Губком вів Микола Славинський // Укр. газета. – 2004. – 8 квіт. (№ 14). – С. 9.
290. **„Не позичений у німця український розум”** : [про прадавність укр. інтелекту (за 20 тисяч до Різдва Христового)] // Столиця. – 1998. – 10 лют. (№ 14). – С. 9.
291. **Обпалений правдою** : [про видат. громад. діяча, укр. патріота Федора Моргуна] // Літ. Україна. – 1997. – 8 трав. (№ 17/18). – С. 7.
292. **Овсій „Сталін”** : [про двійників королів, монархів та диктаторів] // Вечір. Київ. – 2002. – 14 черв. – (№ 115/116). – С. 9.
293. **Останній романтик українського мелосу** // Творець чарівних мелодій : розповіді, вірші, есеї про видат. композитора сучасності Кирейка Віталія Дмитровича / упоряд. Ірина Любовик. – К. : Криниця, 2002. – С. 61–64.

294. **Парламентарій з „Арсеналу”** // Слово до юного друга. – К., 1986. – Вип. 4. – С. 12–26.
295. **Поезія любові. Ліля** // Сіл. час. – 2003. – 17 жовт. (№ 79). – С. 15. – Друкується за вид. : Манівцями еротики : (українська гріхозна проза) : [оповідання, повість]. – К. : Задруга, 2003. – 201 с.
296. **Павло Романович Попович** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 114.
297. **Правнуки славних гетьманів великих** : [про видатних поетів і письменників, предками яких були великі гетьмани : Сагайдачний, Олексій Розумовський та ін.] // Сіл. час. – 2002. – 8 листоп. (№ 87). – С. 16.
298. **Рабцевич, П. Р.** Цих людей мені надіслав сам Бог : [розповідь про порятунок з Пінського гетто] / П. Р. Рабцевич ; записав Олексій Губко // Сіл. час. – 2005. – 16 верес. (№ 67/68). – С. 10.
299. **Розуміти біль іншого** : [про толерантність до різних національностей в Україні і світі] // Еврейские вести. – 1998. – Июль (№ 13/14). – С. 4.
300. **Розумними собачими очима** : [про тварин, які можуть бути не тільки друзями, але й лікарями] // Вечір. Київ. – 2002. – 2 серп. (№ 147/148). – С. 8.
301. **Свято юних літераторів** : [XX ювіл. семінар юних авторів] // Піонерія. – 1984. – № 1. – С. 13. – (Республік. заоч. літ. студія).
302. **Віталій Купріянович Семинський** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1977. – Вип. 2. – С. 75–87.
303. **Співець українського козацтва** : [про художника-аматора Василя Завгороднього] // Образотв. мистец. – 2001. – № 3. – С. 73 : іл.
304. **Олексій Григорович Стаханов** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 62–73.
305. **Страстний клич казацкого призыва** : [о воспитании укр. народа в духе патриотизма, в перв. очередь, молодежи] // Сіл. час. – 2001. – 12 жовт. (№ 56). – С. 10.

306. **Іван Іванович Стрельченко** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1980. – Вип. 3. – С. 69-77.

307. **Счастливый миг первовидения** : [вступ. ст.] // Зверев М. Избранное : в 2 т. / М. Зверев. – Алма-Ата : Жалын, 1976. – Т. 2 : Кладовая чудес. – С. 5–11.

308. **Твій характер у твоїх руках** : (дівчаткам до 16-ти...) // Рад. жінка. – 1982. – № 4. – С. 22.

309. **Наталія Михайлівна Ужвій** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1977. – Вип. 2. – С. 98–103.

310. **Василь Миколайович Федоров** // Слово до юного друга. – К. : Рад. школа, 1973. – С. 22–31.

311. **Чаклування характерників** : [про козаків – членів таємного ордена] // Слово Просвіти. – 2002. – 15 лют. (№ 7). – С.12.

312. **Чарівна містерія санскриту** // Книжк. огляд. – 2004. – Черв. (№ 6). – С. 48–51.

313. **Шануючи мужність воїнів, з почестями ховали навіть ворогів** : [про випадки вандалізму на військ. кладовищах] // Сіл. час. – 2003. – 16 трав. (№ 35). – С. 8.

314. **Щаслива мить первобачення** : [вступ. ст.] // Зверев М. Комора чудес : оповідання : для серед. шк. віку / Максим Зверев. – К. : Веселка, 1979. – (Бібліотечна серія). – С. 5–10.

3.13. Переклади

315. **Зверев, М. Д.** Господар небесних гір : оповідання / Максим Дмитрович Зверев ; пер. з рос. Г. Горлач, О. Губко. – К. : Веселка, 1974. – 189 с.

IV. ДРУКОВАНІ ТА ЛИСТОВНІ СУДЖЕННЯ ПРО НАУКОВИЙ ДОРОБОК О. Т. ГУБКА

Феномен української душі

Автора унікальної монографії „Психологія українського народу” можна назвати духовним богатирем. Він відважно порушує теми, які раніше були заборонені або приховані, забуті або невідомі для українців, совецька дійсність контролювала духовне життя українського народу, і тому говорити про рідну духовність мало хто наважувався.

Приховування археологічних знахідок, історичних фактів від українського народу – це злочин тоталітарного режиму. Унікальні археологічні відкриття на території України, в тому числі і відкриття мізинської та трипільської культур замовчувалися, тому що вони заважали колонізаторам змальовувати нас молодшими і другорядними братами північного сусіда.

Тепер є воля відчинити двері у світ досі в Україні не знаних тверджень, прихованих знань про стародавню історію України, про наших самобутніх предків, їхню діамантну культуру, „аристократичну мову”, звичаї, оригінальну духовність – про генетичний код українського народу, який сягає углиб історії на 20 тисяч років. Визначний психолог нашого часу Олексій Губко здійснив подвиг, зібравши та узагальнивши величезний науковий матеріал, систематизувавши його у монографію під назвою „Психологія українського народу”. Сама назва наукового дослідження говорить про тематику цього видання.

Новаторську працю О. Губка можна сміливо назвати енциклопедією українознавства. Перед читачем відкриваються знання не тільки з психології, а й з історії стародавнього світу, мовознавства, фольклору та етнографії, археології та антропології і багато іншого. Тому ця монографія може достойно репрезентувати український науковий світ на заході, у всьому світі.

Бібліотека конгресу США у Вашингтоні вже надіслала замовлення на цю знамениту працю Олексія Губка, яка стане настільною книгою для

студентів, викладачів, науковців, української інтелігенції – для всіх, хто не байдужий до долі своєї рідної землі, хто хоче знати правду про Україну і українців.

Велич автора Олексія Губка в тому, що він інтуїтивно відчув, своїм світлим розумом осягнув душевне багатство і красу нашого народу, його національний характер, глибоке сильне коріння нашого народу на споконвічній українській землі, на якій оформилася первомова, самобутня культура і цивілізація індоєвропейських народів.

Дослідження О. Губка відкриває нам унікальність української душі, яка формувалася за 280 поколінь на берегах Дніпра і в якій сьогодні живе наше єство. Цілком справедливо стверджує О. Губко: „Українська психіка є найбільш древня і розпрацьована, а наша українська культура була покладена в основу всієї індоєвропейської цивілізації, як і наша мова дала початок індоєвропейським мовам”.

Мені випала приємна нагода спілкуватися з високодостойним автором Олексієм Губком по телефону. Я відчула, що розмовляю з людиною високоінтелектуальною, шляхетною, з палким патріотом України. В душі своїй відчула світле почуття духовної єдності, національної зрідненості. Нас єднало спільність поглядів, вболівання за долю України, за майбутнє наших дітей і внуків. Це благородне почуття єднає українців у світі, де б вони не були – на якому континенті. Цілісна духовна суть українського народу існує лише тоді, коли відсутнє розмежування національного і духовного. Українською любов'ю треба любити Україну. Чим вища національна свідомість, тим важче українців роз'єднати, знесилити, протиставити. Впродовж багатьох віків неволі ми не втратили це астральне почуття зрідненості, нашу духовну цілісність, які передали нам предки рідні, і відроджуємося у нових поколіннях, усвідомлюючи себе монолітною історичною нацією. Це і є феномен української душі, який закодований у наших генах, тому ми є народ вічний і нас ніхто ніколи не переможе.

Я вдячна авторові, що він у своїй праці належно оцінив монументальну „Мага віру” Лева Силенка, на що читач зверне увагу: ряд цитат, взятих з „Мага віри”, свіжих і неповторних, збагачують думки автора, роблять дослідження цікавим і обґрунтованим (в Україні „Мага віра” перевидана у 1997 році у видавництві „Обереги”).

Варто відзначити, що першим, хто відкрив українцям їхнє правдиве минуле, починаючи від мізинської культури, був духовний учитель Рунвіри Лев Силенко. Його „Мага віра” вийшла у вільному світі у 1979 році (10.979 року Дажбожого). Над цією книгою Лев Силенко працював понад 20 літ, збирав джерельні матеріали в бібліотеках Індії, Іраку, Ірану, Англії, Америки, Канади, Туреччини, Греції. Саме Лев Силенко став одним з найавторитетніших знавців прадавньої історії України. Він ствердив, що трипільці є наші безпосередні предки, які жили на просторах нашої землі 7000–5000 років тому, що вони вперше у світі приручили коня, винайшли плуг, вози та колісниці і почали вперше над берегами рік України вирощувати хліб.

Учитель Силенко є тією людиною, яка увібрала все те найкраще, що має українська душа. Він все своє свідоме життя присвятив служінню українському народу, поставивши Україну понад усе. Це окрилювало його життєвий подвиг і заохочувало інших наслідувати його.

Лев Силенко дав високу оцінку науковому дослідженню психолога Олексія Губка, він благословив видання до друку, сказавши, що тільки в благородному серці може народитися велика любов до свого народу, до його славного минулого. Українська душа невмируща, допоки є такі духовні аристократи, як автор „Психології українського народу”.

Світлі вітання і благословіння Вам від нашого пророка і учителя ЛЕВА СИЛЕНКА!

СВІТОСЛАВА ЛИСЕНКО, ПРОФЕСОР ДЖОРДЖ ВАШИНГТОН
УНІВЕРСИТЕТУ, ВАШИНГТОН, США

17 січня 11.007 рік (2007 р. Хр.) Дажбожий

Dr. E.Hlywa, 13 Beatrice St., Clontarf, 2093, NSW, Australia.

Tel.; 61 02 9949 5045. e-mail; ehlywa@tpg.com.au

Вельмишановний пан професор Губко О. Т.

Інститут психології ім. Г.С.Костюка. вул. Паньківська, 2,

Київ

Вельмишановний й дорогий Олексію Тимофійовичу

Нав'язую до Вашого листа до мене з датою 8.11.2006 та моєї електронної передсвяточної пошти, хочу Вас повідомити про наступне:

1. Прочитавши Вашу цінну працю – *Психологія Українського Народу – почуваяся співвідповідальним за її негайну появу*. Існування держави, навіть в найкращих економічних умовах, але без національних почувань, патріотизму та самопосвяти її громадян – звичайно дуже короткотривале явище. Український народ під час окупації, як Вам добре відомо, – стратив національну гордість і відповідальність, й велика частина байдужа, скромно сказавши, відносно її долі – „аби були безплатні школи, лікарська опіка, мешкання, транспорт, ну і сто грам, і все в порядку”, – так мені говорять наші земляки, які опинилися в Австралії.
2. Ваша книга просякнута патріотизмом, а з тим і науковими даними, які будують національні почування – чого нам, в теперішній час найбільш й негайно потрібно.
3. В Австралії існує фундація мого бувшого друга Любомира Склепковича, яка тепер в зарядженні Спілки Української Молоді, почесним виховником якої в 40–50-х роках був професор Григорій Ващенко. Я звернувся до тої організації з проханням, аби вони асигнували певну суму на видання Вашої праці. Вони радо мене вислухали, й тому до вас зголоситься хтось з управи СУМ в Києві і попросить Вас про виповнення відповідної анкети (по- англійськи

тому, що всі грошові обіги тут контролюються державними міністерствами) й надіюся на належну фінансову поміч.

4. Українська газета в Австралії – Вільна Думка – помістила мою коротесеньку рецензію на Вашу книгу, яку Ви мені люб'язно подарували. Зміст її подаю нижче.
5. Прошу передати мій привіт академіку Максименку й, по можливості, повідомити мене (електронною поштою), коли моя книга вислана мені до Австралії.

Остаюсь з глибокою до Вас пошаною та найкращими побажаннями,
Ваш Євген Глива

**Короткий огляд книги пера професора Олексія Губка
„Психологія Українського Народу“, Київ ПВП „Задруга“, 2003**

Під такою назвою вже приготована до повного видання монументальна (чотиритомова) монографія провідного наукового співробітника Лабораторії історії психології та етнопсихології ім. В. А. Роменця, в Інституті психології ім. Г.С. Костюка, Академії педагогічних наук України, – Олексія Губка.

Переді мною - книга перша; *„Психологічний склад праукраїнської народності“* (400 с.).

Рецензенти: члени АПНУ, д-р педагогічних наук професор Мирослав Стельмахович, д-р педагогічних наук професор Юрій Руденко, кандидати психологічних наук Мирослав-Любомир Чепач та Володимир Куєвда. Співучасть, а з тим і повага до праці шановного автора вищезгаданих чільних науковців України вказує, що Україна таки має відданих працівників на ниві української правди, й що вони, як і автор книги професор Губко – готові чесно служити українській науці й очистити її від віковичних брудів, якими московська імперська влада затінювала українську історію. Книга, як правильно в синопсисі вказують рецензенти, – „...є першим у вітчизняній та

світовий літературі систематичним викладом психології нашого етносу. Автору...вдалося розв'язати ще й „прокляту” проблему, над якою досі марно борсалася наша дослідницька думка, а саме – *коли і як виникли українці та їхня українська мова.*”

Книга викликає в мене ностальгію сорокових років минулого століття, коли я, будучи студентом Українського Вільного Університету, уважно слухав викладачів з „Історії української культури” (обов'язковий предмет для студентів усіх факультетів УВУ) – визначних професорів: Вадима Щербаківського, Івана Мірчука, Олександра Кульчицького, Наталії Полонської-Василенко, Дмитра Чижевського, Григорія Вашенка, Юрія Бойка-Блохіна, Юрія Шереха-Шевельова та інших наших науковців (згаданих шановним Автором), а вже особливо **Володимира Яніва**, який всю увагу зосереджував на етнопсихології, а зокрема психології українця. Есе професора Мірчука про „українського та московського чорта” (яким він доказував суперечливі психічні настанови обох народів) вносило для слухачів приємне відпруження.

Як для психотерапевта, в „багатокультурній Австралії”, – етнопсихологія мені стає у пригоді, бо психотерапія дуже часто має справу з іммігрантами, які страждають лише тому, що у зрілому віці (як і зріла рослина) пересажені в інший ґрунт та чужий клімат. Універсальні чинники, які становлять сутність людини, допомагають пацієнтові — віднайти себе і в чужому світі. Читаючи книгу, переконуємося, що шановний Автор особливо *цінує правду та факти*, а при тому він строго додержується найкращих принципів „модерної” науки; в книзі не заперімімо жодних висновків, заключень, пояснень та тверджень, основі яких бракувало б безперечних доказів; базованих на численних наукових розвідках, джерельних матеріалах, археологічних експонатах та інших свідченнях фольклорних, мовних, антропологічних, культуральних, й тому використана ним література для першої книги налічує 567 наукових джерел.

В „Історії України”, пера Наталії Полонської-Василенко, та в 11-тому томі Енциклопедії Українознавства читач знайде прекрасний *начерк* передісторичної культури українського народу — але *переконуючі наукові докази* про буття, стиль життя, форми співжиття, полювання, цінності, господарювання, мову, розвиток сільського господарства, індустрії, металургії, письмо та основні вірування — читач найде в першій книзі „Психологія Українського Народу”, пера Олексія Губка. Тому я переконаний, що ця книга принесе вдовolenня кожному українцеві, в жилах якого тече українська кров та б’ється українське серце, а з тим національну самопошану, а то і – належну гордість! Дослідник української історії та письменник Сергій Плачинда називає цю книгу – „Духовний пам’ятник українському народові”, тому, що в ній – „Уперше так розлого, по-науковому ґрунтовно простежується історія розвитку українського національного характеру від часів *Мезинської і Трипільської культур* до наших днів.” В ній теж проявляється синівська любов до свого народу, вміння побачити й поцінувати його прекрасні риси – всю духовну велич та красу українського народу. Книга, вказує письменник, особливо потрібна українському народові на рідних землях, як рівно ж українцям, які опинилися за її кордонами; вона послужить потужним джерелом виховання національної свідомості та подасть велику допомогу вчителям та виховникам молоді.

Автор книги вказує, що Суверенна Україна дала можливість відкрити нові дані; нові наукові матеріали, у світлі яких – „...вимальовується нова *концепція етногенезу й психогенезу українського народу, й тому, замість згідно теорії Імперських історіографів — що процес українського етносу слід відносити до XIV-го, а навіть XVI-го століть н.е. — заявляється можливість відсунути цей процес до V-го тисячоліття до Христа, до часу, коли вже існувала українська мова, або, згідно з дослідженнями Івана Кузича-Березовського, до X-го тисячоліття до Христа, про що свідчать стіни Кам’яної Могили. Автор емпатично твердить, що ворог українства, навіть знаючи правдиву історію України – буде її оббріхувати, а яничар і*

манкурт – буде до неї байдужий, а український патріот, не знаючи власної історії, буде губитися в сумнівах.

Книга поділена на п'ять розділів, з підрозділами, які говорять про себе:

- Перший – відноситься до географічних, геофізичних та космічних чинників, які впливають на формування особистості людини, яка тисячоліття заселяла територію України; тут говориться про психологію праукраїнської людини.
- Другий – вказує на психогенез наших пращурів на тлі їхньої історії та матеріальної й духовної культури. Сковорода (як і інші онтологісти), вивисшуючи духовність людини як основний фактор психосоматичної єдності індивіда, – все ж таки визнає, що крім духовного, на людину впливає „туземний порох”, якого не легко позбутися; проблема, яку докладніше опрацьовує Юнг, Гайдеггер, Ван Каам, Кіркегаард, Тілліх та інші.
- Третій – говорить про мову людності трипільського суспільства – як про вирішальний чинник етнопсихогенезу праукраїнців. При тому вказує (3.1), що рідна мова – це конденсатор національного духу (3.2), що на теренах праукраїни існувала усна та писана мова (тисячоліття перед народженням Христа!) та що вона промінювала на суміжні суспільства (3.3), що праукраїнські письма – „карби та різь” – вкривали всю планету.
- Розділ четвертий вказує, що мислення трипільців – це становий хребет етнічної психології українців. У (4.1) зазначено, що матеріальна діяльність наших предків – це уречевлення їхніх сутніх інтелектуальних сил. Вказує про формування наукового мислення трипільців (4.2). Трактуює релігію наших стародавніх пращурів як феномен їхньої інтелектуальності (4.3), про магію праукраїнців як їхній порив у горні сфери (4.4), праукраїнську освіту (4.5). Йдеться про концепції циклічності й типовості як вершинний вияв інтелекту наших пращурів (4.6).

- Розділ п'ятий – говорить про емоційний світ праукраїнця.

Рецензія, будь-яких розмірів, не зуміє вповні висвітлити глибокої та обширної тематики, опрацьованої шановним Автором; книга перенасичена свіжими науковими довідками, на яких Автор базує твердження, про які повинен знати кожний свідомий українець. Для прикладу наведу хоч декілька з них. Професор Губко, як і Юнг в „архетипах”, обстоює погляд, що людська психіка викарбовується „...у речових структурах їх історичної еволюції та в антропологічних, фізіолого-анатомічних, конституційних параметрах їхньої власної тілесної організації”. При тому посилається на наукову розвідку професора Вадима Щербаківського, який вказує, що психічна структура українця – *автохтона* території України – формується вже від часів неоліту. Він теж бере до уваги погляди Миколи Костомарова (близькі Сковороді та мені, Є. Г.), в яких Костомаров боронить гіпотезу, що основний чинник у формуванні та збереженні особистості українця — це *домінування духовності*, про що так яскраво говорить наш філософ.

Розвиток негативних рис психіки українця – таких, як схильність до індивідуалізму, позагромадськості, хуторянщини, соціальної та громадської млявості, а передусім державницька апатія, байдужість до політичної відповідальності та огидність до централізованої влади – Губко, як і Липинський, (а перед тим Мазепа) приписує винятково вигідним географічним умовам та геополітичному положенню України; бо українці об'єднуються лише – „сидячи в тюрмі”.

Академік Вернадський слушно звертає увагу, що психіка українських селян, викарбована на нашому чорноземі, із залюбленими очима, зверненими у небесну сферу, – створила могутній духовний зміст; Земля (Україна) і Космос (Ноосфера) завжди стояли на сторожі української правди та волі. Теорію назви нашої батьківщини України, як „Окраїни”, автор висміює як безглузду, –“Навпаки, треба усіма великодніми дзвонами вістити нашу європейську „центральність”, як географічну, так і духовну! Шануймося, бо ми того варті, панове!” Апостол Андрій вже у 55 році після народження

Христа проповідував слово Боже в степах України – тож Україна не периферія, але місце заснування інших світових духовних центрів. „Християнство пов'язано з українством і за своїм походженням, і за своїм духом. Вчення Христа найбільше відповідає саме українській психології”, – твердить професор Губко. Характеризуючи мезинську культуру в Україні, автор стверджує, що вона характерна всесторонністю; музичністю, скульптурою, гравюрою, графікою, живописом, архітектурою, ужитковим мистецтвом, біжутерією та навіть пам'ятками стародавньої писемності.

„Кам'яна могила” – це свідок найвидатнішого історичного та духовно-культурного розвитку епохи палеоліту на Землі, а він символізує не тільки стародавність, але і *безперервність етнічної й культурної тяглості нашого народу*. „Тут уперше збудовано шахти, створено металургію, виплавлено метали. Тут уперше з'явилася релігія, побудовано храми, обсерваторії, започатковано науку, писемність, злагоджений хоровий спів, живопис, музику, скульптуру, поезію.”

Українці, які під впливом фальшивої науки та політичного гноблення страждають комплексом меншовартості – „молодшого брата, вторинності, хуторянства” – повинні відзискати належну національну гордість і самоповагу.

Пам'ятаймо, що 1993 рік ЮНЕСКО проголосило міжнародним роком трипільської культури.

Імперські культурологи намагаються заперечити причинність українського роду до стародавніх культур, тому наша наука повинна пам'ятати твердження професора Петра Курінного, що – „Український народ є антропологічною, етнічною та економічною єдністю на історичній карті Європи. *Культурна тяглість на українських землях не переривалася ніде, ніколи аж до наших днів*”. Як доказ нашого *окремішнього* етногенезу, професор Губко підкреслює важливість генетично-антропологічного чинника, яким дуже щедро користується модерна наука, і наводить приклад, що поляки та росіяни (члени групи слов'янських народів), які належать до складу так

званого „віслянського” типу, – страждають великодержавним-імперським комплексом; в москалів це комплекс „собирания земель” від океану до океану, а в поляків – це польська доктрина – „інтермаріум” – „од можа до можа”; ідентичні імперські тенденції, але протилежні нам, – бо цілковито відсутні у психіці українця. Подавши дуже цінні наукові матеріали, які доводять його твердження, Губко зупиняється на статті в „Літературній Україні”, за 27 березня, 1990, пера росіянки, яка таїть у собі динаміт, який „потрясав підмурки імперії”, бо вона там пише – „Історія Росії скрізь і в усіх починається з 14-го сторіччя. А раніше? Коли йдеться про те, що було раніше, то всі, як один, описують, розглядають історію України, Київську Русь”. Тому спалення Бібліотеки Україністики в Києві не багато імперіалістам допоможе, тим паче, що знамень культури та історії України залишається. Вона теж доказує, що церковнослов'янська мова не була стародавньоросійською і староболгарською – а давньою українською. „Наші російські автори, – зазначає Емілія Ільїна, – пишуть про будь-що староруське – чи то буде історія, література чи історія Православної церкви – і переносять діяльність російського народу на територію України, цілковито забуваючи, що на землі є, існує в реальній дійсності, а не лише абстрактно розуміється п'ятидесятимільйоновий український народ”. Тими словами російської працівниці пера, яку совість закликає до визнання історичної правди українського народу, закінчую цю далеко невичерпну рецензію монументальної праці пера академіка Олексія Губка, віруючи, що українці в цілому світі уважатимуть своїм обов'язком запізнатися з цим твором.

Євген Глива

доктор філософії,

дійсний член Академії педагогічних наук України (Австралія)

Австралійська газета „ВІЛЬНА ДУМКА” 2007

У книзі щасливо сполучаються сміливий теоретичний розмах із дуже кропітким фактологічним обґрунтуванням заявлених ідей. А якщо ще зауважити, що мова монографії позначена літературними достоїнствами і громадянським темпераментом, то стає зрозумілим, чому твір читається з таким великим зацікавленням.

Книга може стати візитною карткою українського народу. Її можна вручати іноземним державним діячам, дипломатам, туристам, нашим друзям в інших країнах. Прочитавши її, наші гості й симпатички зрозуміють, що Україна – не „країна третього світу”, а край високої стародавньої культури й духовності! – і переймуться повагою до неї.

У книзі переконливо доведено, що саме на наших землях була створена перша земна цивілізація, відома індоєвропейська культура й основа індоєвропейських мов. Тут була створена перша писемність, яка поширилася по земних обширах.

Отже, заслуга О. Губка не тільки в тому, що він створив перший цілісний нарис з української психології, а й в тому, що він водночас ґрунтовно розробив (чи, принаймні, переконливо поставив) багато проблем з інших наук – передусім, з історії, лінгвістики тощо.

І найцінніша з цих одночасних розробок – це питання походження українського народу й української мови. Залучивши величезний історичний археологічний і мовознавчий матеріал, автор переконливо довів, що треба переглянути нашу історичну періодизацію і визнати, що наш народ і наша мова виникла значно раніше ніж це вважають за традицією.

До недоліків рукопису слід віднести те, що автор не завжди достатньо аналізує рясно наведений, хай і дуже цінний сам по собі, фактичний матеріал. Очевидно, це справа майбутнього. Поки що ж українська етнопсихологія переживає свій переважно накопичувальний час. Переконаний, що книгу О. Т. Губка слід найшвидше видати.

Мирослав Стельмахович, дійсний член Академії педагогічних наук України, професор, доктор

педагогічних наук, завідувач кафедри
етнопедагогіки Прикарпатського педагогічного
університету

РЕЦЕНЗІЯ

на рукопис кандидата психол. наук, провід. наук. співробітника Інституту
психології

ім. Г. С. Костюка АПН України *О. Т. Губка*

„Психологія українського народу”. Книга перша.

„Психологічний склад праукраїнської народності”

К., 2000. – 559 стор.

Державне, національне й духовне відродження України передбачає формування національної самосвідомості її громадян. Тому такими актуальними є видання про ментальність, духовність і психологію нашого народу. Рецензований рукопис О. Т. Губка належить саме до таких праць. Він складається з п'яти великих розділів та списку літератури.

Перший розділ – „Географічний, геофізичний та космічний чинники праукраїнської психології” належить до так званої геопсихології. Тут аналізується роль, яку відіграли наш клімат, ландшафт, надра та космічні випромінювання в етнопсихогенезі праукраїнців.

Другий розділ – „Психоетногенез наших пращурів на тлі їхньої матеріальної та духовної культури” простежує історичний та суспільний розвиток праукраїнського етносу.

Третій розділ, як і два наступні, є вже суто психологічним. Він присвячений мовленню трипільців як найпотужнішому чиннику духовного поступу народностей.

Четвертий розділ аналізує мислення наших стародавніх предків. Доведено, що розум також є становим хребтом етносу.

П'ята частина – „Емоційний світ праукраїнця” – розкриває вражаючий дивосвіт почуттів наших далеких родичів.

Тема кожного з цих розділів розкрита автором повно й переконливо. Опрацювавши наявну з цих питань літературу, О. Т. Губко дав оригінальний, сміливий розв'язок кожного з порушених питань. Звісно, деякі з цих розв'язків можуть видатися дискусійними. З огляду на нерозробленість нашої Стародавньої історії це буде цілком природним і сприятиме встановленню істини. Однак ніхто не зможе докорити авторові за недостатню аргументацію своєї позиції.

Монографія акумулювала в собі чільні теоретичні концепції психологічного розвитку праукраїнського етносу й основний фактаж, який має відношення до порушуваних тем. О. Т. Губко критично осмислює ці концепції й цей фактаж. У цьому полягає оригінальність та довідкова цінність видання.

У першому розділі питання нашого етногенезу висвітлюються з несподіваного для багатьох ракурсу – впливу геофізичного й космічного чинників. У другому розділі також з'ясовується роль матеріального, економічного й історичного чинників у постанні й утвердженні праукраїнської ментальності й психології. Повідомляється про вражаючі духовні й господарські здобутки трипільського суспільства, яке започаткувало сучасну цивілізацію, сучасні індоевропейські народи й мови.

Чільним компонентом монографії виявився розділ про мовлення мешканців нашої Правітчизни. Рясно наводячи тексти нашої прадавньої писемності, автор переконливо доводить їхню спорідненість з українською мовою. Отже, витоки нашої мови губляться у сивій імлі тисячоліть.

Не меншою гордістю за свій народ сповнюється серце читача й при ознайомленні з розділом про розумову діяльність наших пращурів. Рівень

мислення цих наших родичів гідний зачудування. Виявляється, що ще за трипільських часів були започатковані всі основні науки сучасності.

Не менш витонченою була й емоційно-художня сфера прадавніх племен на терені України. То ж бо особистість наших пращурів (принаймні, найздібніших із них) не може не вважатися всебічно й гармонійно розвиненою.

І все ж, на мою думку, автор інколи надто захоплюється і перебільшує духовний розвиток наших аборигенів. Майбутні дослідження, можливо, дадуть більш зважену їх характеристику. Однак, у будь-якому разі, позиції автора є конструктивними, оскільки викличуть відповідну дискусію й сприятимуть встановленню об'єктивної істини.

Заперечення щодо друку навряд чи є доцільним...

20. 09. 2000 р.

Юрій Руденко,

доктор педагогічних наук,

Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова

РЕЦЕНЗІЯ

на рукопис кандидата психол. наук, провід. наук. співробітника
Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України *О. Т. Губка*

„Психологія українського народу”. Книга перша.

„Психологічний склад праукраїнської народності”

К., 2000. – 559 с.

Державне, національне й духовне відродження України передбачає формування національної самосвідомості її громадян. Тому такими актуальними є видання про ментальність, духовність і психологію нашого

народу. Рецензований рукопис О. Т. Губка належить саме до таких праць. Він складається з п'яти великих розділів та списку літератури.

Перший розділ – „Географічний, геофізичний та космічний чинники праукраїнської психології” належить до так званої геопсихології. Тут аналізується роль, яку відіграли наш клімат, ландшафт, надра та космічні випромінювання в етнопсихогенезі праукраїнців.

Другий розділ – „Психоетногенез наших пращурів на тлі їхньої матеріальної та духовної культури” простежує історичний та суспільний розвиток праукраїнського етносу.

Третій розділ, як і два наступні, є вже суто психологічним. Він присвячений мовленню трипільців як найпотужнішому чиннику духовного поступу народностей.

Четвертий розділ аналізує мислення наших стародавніх предків. Доведено, що розум також є становим хребтом етносу.

П'ята частина – „Емоційний світ праукраїнця” розкриває вражаючий дивосвіт почуттів наших далеких родичів.

Тема кожного з цих розділів розкрита автором повно й переконливо. Опрацювавши наявну з цих питань літературу, О. Т. Губко дав оригінальний, сміливий розв'язок кожного з порушених питань. Звісно, деякі з цих розв'язків можуть видатися дискусійними. З огляду на нерозробленість нашої Стародавньої історії це буде цілком природним і сприятиме встановленню істини. Однак ніхто не зможе докорити авторові за недостатню аргументацію своєї позиції.

Монографія акумулювала в собі чільні теоретичні концепції психологічного розвою праукраїнського етносу й основний фактаж, який має відношення до порушуваних тем. О. Т. Губко критично осмислює ці концепції й цей фактаж. У цьому полягає оригінальність та довідкова цінність видання.

У першому розділі питання нашого етногенезу висвітлюються з несподіваного для багатьох ракурсу – впливу геофізичного й космічного.

Дані дозволяють точніше визначити історичний період, коли виникла праукраїнська мова й праукраїнська народність.

Ґрунтуючись на численних знахідках пам'яток праукраїнської писемності в різних куточках планети, О. Т. Губко тим самим окреслив відповідний широкий ареал мешкання носіїв цієї мови.

Що стосується власне психологічного аналізу мовних процесів трипільців, то він засвідчив високий рівень мовної культури кращих пам'яток нашої стародавньої писемності, багатство їхнього словарного фонду (за підрахунками фахівців – до 20 тисяч слів), стилістичну досконалість цієї писемної (а відтак й усної) мови та (що особливо вражає) – велику питому вагу абстрактних слів.

Широке використання абстрактних понять висвітлене і в другому великому розділі монографії, присвяченому мисленню трипільців. Це свідчить про значний розвиток їхньої словесно-понятійної сфери, їхньої другої сигнальної системи, що знайшло своє вираження у значних успіхах стародавніх мешканців Подніпров'я й сусідніх регіонів в царині ряду наук – астрономії, математики, агрономії, медицини, металургії тощо.

Багатство емоційної сфери праукраїнців, розвиненість їх особистості доведено також в інших розділах книги.

Природно, що нерозробленість нашої стародавньої історії викличе дискусію з тих чи інших положень, вимагаючи їх подальшого дослідження й доведення. Автор із цим завданням упорається.

В цілому монографія написана на доброму науковому рівні, і її слід друкувати.

9 жовтня 2000 р.

Володимир Куєвда,

кандидат психол. наук, провід. наук. співробітник Інституту психології
ім. Г. С. Костюка АПН України, завідувач лабораторії
історії психології ім. В. А. Роменця

ВІДГУК

на рукопис кандидата психол. наук, провід. наук. співробітника
Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України *О. Т. Губка*

„Психологія українського народу”. Книга перша.

„Психологічний склад праукраїнської народності”

К., 2000. – 559 с.

У царині етнопсихології О. Т. Губко працює вже давно. Результатом його наполегливих студій і є цей рукопис. Якщо книга вийде, це, безумовно, буде непересічне явище. І не тільки тому, що у нашій літературі ця праця стане першим систематичним, цілісним нарисом з психології нашого народу. Головне – поглиблене, новаторське висвітлення цієї проблеми. Розв'язок усіх порушених **питань** тут позначений карбом новизни, оригінальності та вдумливого аналізу.

Так, останнім часом у нас вийшло чимало праць, які так чи інакше торкаються питання психології, ментальності українського народу. Але вони, зазвичай, висвітлюють локальні питання або належать до досліджень з етнопсихології взагалі. Цього ж разу йдеться про українську психологію, й вона подається у всій своїй багатовимірності.

Праця Олексія Губка складається з чотирьох книг. Однак відомі труднощі з книговиданням змусили його зупинитися лише на першій книзі. А вона присвячена найбільш хвилюючій темі – первісному етапу **нашого** психоетногенезу. З великою громадською та науковою мужністю пан Губко долає численні упередження, прихований, а іноді й явний спротив, який відчують усі дослідники у цій такій дразливій царині.

Він виявляє проникливу інтуїцію й теоретичний хист в осмисленні численних темних плям, що подибуються тут на кожному кроці. Але водночас це не голе теоретизування, а справді науковий пошук, підкріплюваний горою фактологічного матеріалу.

Це серйозне наукове дослідження, а читається воно як художньо-популярний твір. Це вже заслуга автора як стиліста, літератора, одного з відомих в Україні популяризаторів науки.

Усіляко підтримую необхідність цього видання і вважаю, що воно стане одним із бестселерів видавництва.

2. 10. 2000 р.

Мирослав Чепа,

зав. лаб. загальної та етнічної психології Інституту

 психології ім. Г. С. Костюка АПН України

РЕЦЕНЗІЯ

на обґрунтування теми дисертаційного дослідження Губка О. Т. „Психологія українського народу (Психологічний склад праукраїнської народності)” на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.01.

Актуальність і теоретичне й практичне значення обґрунтованої Губком О. Т. теми дисертаційного дослідження „Психологія українського народу (Психологічний склад праукраїнської народності)” і зміст дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук визначаються передусім тим, що в обґрунтуванні пропонованої теми розкривається непересічне значення цієї тематики для психолого-методологічного підґрунтя розбудови нової української держави та виховання її громадян-патріотів.

Зараз, коли таким актуальним стало питання виховання нової ментальності української людини, пріоритетного значення набуває проблема визначення елітного зразка громадянина України і примноження його духовних багатств та громадянських чеснот новітніми здобутками історичного розвою нації. Першочерговим завданням також є реставрація і

реконструкція прадавніх архетипів праукраїнців – архетипів, викоханих ще з часів Трипільського суспільства. Ось чому сьогодні таку популярність здобули книги про нашу сиву давнину, написані такими знаними авторами, як Юрій Шилів, Анатолій Кифішин, Юрій Канигін та ще деякими дослідниками історії й культури Праукраїни. Серед цих першопрохідців на наших історичних теренах ми бачимо і нашого колегу Олексія Тимофійовича Губка. Після виходу друком в минулому році його ґрунтовної монографії з аналогічною назвою – „Психологія українського народу (Психологічний склад праукраїнської народності)” він увійшов в коло чільних дослідників української праісторії та палеопсихології. Ґрунтуючись на великому фактичному матеріалі, здобутому археологами, істориками, лінгвістами, етнографами, та психологічному осмисленні, автор створив перший в українській літературі ґрунтовний систематичний нарис з історії психології наших пращурів. Його історико-психологічна концепція етногенезу й психогенезу праукраїнців є оригінальною, переконливою, а тому має значення як для психологів, так і для істориків і фахівців інших суміжних галузей науки.

Принцип історизму й генетичного підходу, який успішно розвивається українськими психологами (школа Г. С. Костюка, школа генетичної психології С. Д. Максименка) дозволив дисертанту розробити ґрунтовну методологічну базу для свого дослідження, тому висновки з нього мають і загальнотеоретичне значення для подібних розробок.

З огляду на зазначене, обґрунтування теми дисертаційного дослідження Губка О. Т. „Психологія українського народу (Психологічний склад праукраїнської народності)” на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук зі спеціальності 19.00.01. – загальна психологія та історія психології заслуговує на схвалення, а тема „Психологія українського народу (Психологічний склад праукраїнської народності)” – на рекомендацію до затвердження.

Завідувач лабораторії соціальної психології

Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН

України

доктор філософських наук

Москаленко

В. В.

15 березня 2005 р.

ВІДГУК

на монографію О. Т. Губка на тему: „Психологія українського народу”, що подається до захисту на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Актуальність проблеми безперечна, оскільки торкається того прошарку психологічної науки, який стосується національної психології.

Наскільки мені відомо, „Психологія українського народу”, видана у чотирьох книгах, є першим у вітчизняній і світовій науковій літературі дослідженням подібної проблеми.

Сенс проблеми, що розкривається у багатотомному виданні, досліджений, спираючись на величезний фактичний матеріал, який міститься у палеопсихологічних, археологічних та історичних документах.

Автору вдалося обґрунтувати багато правдоподібних гіпотез, наприклад, щодо факту: коли і як виникли українці та їхня українська мова. Піддано глибокому аналізу розвиток українського духу – духовності у тому числі – від Київської Русі до наших днів.

Вивчаючи генезис виникнення української нації, українського духу і духовності, автор досконало узагальнює, синтезуючи образ етнопсихіки сучасного українця і перспективи її розвитку.

Порівняльний аналіз українського духу і духовності, психології народу з іншими етносами, які утворилися на нашій планеті, визначає роль і місце психології українського народу у прогресі людства.

Сказане дає всі підстави рекомендувати працю О. Т. Губка під назвою: "Психологія українського народу" до затвердження як теми дисертації на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Доктор психологічних наук, професор
2005 р.

В.В.Клименко

ВІДГУКИ І РЕЦЕНЗІЇ

на працю О. Т. Губка „Проблема типу нервової системи”

(Передмова автора до цієї книги)

ПОЛВЕКА СПУСТЯ...

Странная судьба этого опуса. Написанный в качестве докторской диссертации четыре десятилетия тому назад (а если брать во внимание и первые его варианты, то, действительно, полвека назад) и получивший сразу же превосходные отклики ведущих специалистов, в том числе и ряда классиков советской психологии и физиологии (см. „Приложения” в конце книги), сей труд, тем не менее, не был ни защищен, ни напечатан. Если сильно упрощать ситуацию и отвлекаться от известных особенностей тоталитарного общества, а брать только наиболее безобидные варианты, то объяснения могут быть таковыми:

1. Эта работа является острокритической, затрагивающей многие настоящие и дутые авторитеты (в этом нетрудно убедиться, обратившись к тексту). А критика никогда не приветствовалась, в ту эпоху, как мы помним, особенно.

2. А когда одно издательство все же решилось издать это крамольное сочинение и уже начало работу над ним, вдруг произошел обвал книгопечатного дела, связанный с переходом на рыночную экономику.

Издать столь солидную книгу на свою скромную зарплату я, естественно, не мог. Вот она и пылилась десятилетиями в моем архиве. Убедившись в том, что рукопись отнюдь не устарела, и догадываясь в свои 80 лет, что мне, быть может, вскоре придется давать отчет Богу за свои земные деяния, я благоразумно решил, что промедление смерти подобно, и начал откладывать пенсию и половину зарплаты... Так за немало лет и собралась сумма, необходимая для издания. С трепетом вручаю свое многострадальное детище в руки читателя для, как говорят, строгой, но справедливой оценки...

И хотя мои коллеги утверждают, что я уже 40 лет работаю на уровне доктора и профессора, я отнюдь не печалюсь, что это не признано официально, и не сетую на судьбу. К дипломам я довольно равнодушен, зная, что они не прибавляют ума, а их отсутствие, стало быть, не уменьшает его... Все эти годы я напряженно работал, напечатал десятки книг и сотни статей. Говорят, я разбрасывался, дерзко вторгаясь во многие отрасли психологии и даже в соседние науки. Я действительно презираю сегодняшнюю моду работать ровно столько, сколько необходимо, чтобы получить очередной диплом – и ни на грамм больше. Но известно, что именно на пограничьи делаются интересные открытия. Надеюсь, они у меня имеются. Мне удалось реабилитировать ряд наук (зоопсихологию, педологию, парапсихологию, гипнопедию, учение о типах нервной системы и др.). Точно так же многих замечательных деятелей – И. А. Сикорского, В. Н. Сороку-Росинского, А. С. Залужного, А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинского и еще, и еще.

В конце хочу поблагодарить своих украинских и русских коллег, которые, зная о негативном отношении ко мне начальства и, стало быть, и сами рискуя попасть в немилость, тем не менее все эти годы поддерживали меня. Им моя благодарность и мое восхищение!

28 ноября 2008 г.

В день 80-летия

Алексей Губко

ВИСНОВОК

Ученої Ради Науково-дослідного інституту психології УРСР

про докторську дисертацію О. Т. Губка

„Проблема типу нервової системи”

Дисертація О. Т. Губка присвячена актуальній проблемі, розв’язання якої має велике теоретичне і практичне значення. Вона становить собою творчий нарис теоретичних основ одного із найбільш важливих і найменш розроблених розділів психологічної науки – вчення про типи нервової системи і темпераментів. Праця має узагальнюючий, теоретичний характер, і це є однією із її найбільших позитивних якостей, бо проблема розробки загальнонаукових, методологічних, філософських підвалин психології є нині найбільш актуальною. У дисертації узагальнено багато сотень конкретних експериментальних робіт психологів, фізіологів, медиків, біохіміків та цілої низки інших суміжних напрямів у науці. Ці дані автором творчо осягнуто, їм надано оригінальне наукове обґрунтоване витлумачення, і це нове висвітлення багатьох важливих теоретичних положень, без сумніву, істотно збагачує наші уявлення в цій галузі знання.

Праця складається із кількох великих розділів, кожний з яких обґрунтовує вчення про типологічні особливості людини і тварин з певної точки зору. У першій частині дисертації О. Т. Губко подає загальнофілософське, методологічне обґрунтування проблеми типового. З цією метою він широко залучає такі філософські категорії, як поняття загального і часткового, окремого і особливого. В результаті автором показано, що заперечення ідеї фізіологічного й психологічного типу деякими зарубіжними й вітчизняними вченими є методологічно неспроможними і суперечать основним постулатам гносеології.

У другій частині дисертації на основі багатющого фактологічного матеріалу, здобутого з численних фізіологічних, медичних, біохімічних та інших антропологічних досліджень, доведена наявність глибинних органічних – біохімічних і фізіологічних підвалин типів нервової системи.

Цей висновок має неоціненне значення, бо до останнього часу в цьому питанні не було достатньої ясності, і в науці нерідко побутували уявлення про нервовий тип як про утворення швидше функціональне, таке, що легко піддається всіляким змінам, включаючи набуття іншої типологічної модальності.

Третя частина присвячена обґрунтуванню ідеї типу з функціональних, рефлекторних позицій. Ґрунтуючись на результатах безлічі експериментальних досліджень цього питання, дисертант засвідчив, що для кожного із психонервових типів характерна особлива специфіка умовно-рефлекторної діяльності. Це також істотно збагачує теорію типології, бо до останнього часу у цій галузі були найсуперечливіші точки зору.

Таким чином, докторська дисертація О. Т. Губка вносить істотний вклад у теорію загальної й диференціальної психології. Цілий ряд її положень має також прямий вихід в практику. Відзначено, що типологічна проблематика має неперехідне значення для цілої низки галузей народного господарства. Зокрема, типологічна проблема вельми важлива для тваринництва. Добір продуктивних особин за типологічними ознаками підвищує їхню продуктивність на третину. Так само приналежність до того чи іншого типу вирішально впливає на здоров'я людини, на характер її умовно-рефлекторної діяльності, а отже, врахування цієї приналежності вельми важливе в навчально-виховній роботі, а також у професійно-виробничій сфері.

Докторська дисертація О. Т. Губка є плодом багаторічної, наполегливої і вдумливої праці. За десятиліття, що минуло з часу створення перших варіантів дисертації, автор декілька разів істотно переробляв її, прагнучи до найбільшої переконливості своїх позицій. За ці роки робота пройшла широку апробацію, одержавши вельми позитивні відгуки від багатьох провідних спеціалістів в царині топології – психологів, педагогів, психофізіологів, фізіологів, психіатрів та інших. Відгуки додаються в кінці роботи.

Тов. О. Т. Губко проблемами типів вищої нервової діяльності займається вже кілька десятиліть. За цей час ним було опубліковано численні теоретичні й експериментальні праці, в яких відображено основний зміст питань, що досліджуються в дисертації. Крім того, ним у різні роки було подано кілька рукописів монографій, присвячених тій самій проблематиці.

Усе це дає підставу зробити висновок, що запропонована пошукачем праця цілком відповідає вимогам, які ставляться до докторських дисертацій, а отже, може бути представлена Ученій Раді Науково-дослідного інституту психології УРСР для її захисту.

Голова Ученої Ради

Г. С. Костюк

Березень 1971 р.

ВІДГУК

члена-кореспондента АПН СРСР,

Героя Соціалістичної Праці О. В. Сухомлинського

Доброго дня, дорогий Олексію Тимофійовичу!

Вибайте, що давно не писав Вам. Вчора на засіданні педагогічної ради обговорювали Ваш рукопис. Відгук про рукопис висилаю одночасно з цим листом. Його прочитало 8 наших учителів, в тому числі 3 вчителя початкових класів (у формі рішення педагогічної ради). Разом із відгуком повертаю і рукопис. Його прочитали 8 наших учителів, в тому числі 3 вчителя початкових класів. А брошуру про темперамент прочитало 18 учителів.

От чому я так довго не міг вислати відгук.

І про рукопис, і про брошуру у всіх дуже гарна думка.

Вашу майбутню книгу ми вважаємо цінним посібником для учителя в його практичній роботі. Її практичне застосування ми вбачаємо в тому, що вона допомагає вчителю глибоко вивчити духовний світ дитини, розуміти дитячу індивідуальність. На думку нашого колективу, без розуміння і врахування типу нервової діяльності абсолютно неможлива справжня творча праця педагога, зокрема неможливий індивідуальний підхід у такій тонкій справі, як

керівництво розумовою працею дитини. Уся так звана НОП в школі залишається пустим базіканням, якщо учитель не буде знати типу нервової системи дитини. Ваша книга допомогла нам зрозуміти, що причиною окремих, здавалось би, незрозумілих явищ у навчанні окремих учнів (наприклад, учень „ні з сього ні з того” стає пригніченим, пасивним, байдужим до всього) є неувага педагога до слабкого типу нервової системи. Слабкий тип нервової системи – це найбільш вразливе місце в навчально-виховному процесі.

Багато ще є думок про цю важливу проблему. Поговоримо при зустрічі в Києві.

Бажаємо ми, всі вчителі, успішної роботи Вам, ученому, для якого, як видно з Вашої книги, не байдужі болі і турботи школи.

Всього хорошого. До побачення.

3.IV.68 р.

Ваш Сухомлинський В.

ВИТЯГ

з протоколу № 15 засідання педагогічної ради

Павлівської середньої школи, що відбулося

2 квітня 1968 року

СЛУХАЛИ: відгук на рукопис О. Т. Губка „Типи нервової системи учнів і питання індивідуального підходу в процесі навчання і виховання” (інформували: т. т. Сухомлинський В. О. і Жаленко Е. М.)

УХВАЛИЛИ: Протягом чотирьох місяців педагогічний колектив Павлівської середньої школи ознайомився з рукописом книги О. Т. Губка „Типи нервової системи учнів і питання індивідуального підходу в процесі навчання і виховання”. На заняттях психологічного семінару учителька 4 класу Е. М. Жаленко читала реферат, в якому докладно аналізувала зміст рукопису.

Педагогічний колектив прийшов до одностайного висновку: написана на високому рівні, книга О. Т. Губка стане цінним практичним посібником для кожного вчителя. Уже впродовж того короткого часу, протягом якого вчителі користувалися рукописом книги О. Т. Губка, зрозуміли ряд фактів поведінки,

успішності учнів, що здавалися раніше незрозумілими. Ми переконалися, що методика визначення типу нервової системи, запропонована О. Т. Губком, є важливою передумовою підвищення педагогічної і психологічної культури учителя. Ми глибоко переконані, що знання типів нервової системи, знання того, як ці типи проявляються, – все це необхідно, як найелементарніша педагого-психологічна культура, кожному вчителю. Без знання типів нервової системи неможливий нормальний педагогічний процес. Не знати учителю типів нервової системи, не враховувати цих знань в практиці – це все одно, що агроному не знати ґрунту, на який він сіє.

Педагогічний колектив нашої школи вважає, що найскоріше видання книги О. Т. Губка є потрібною невідкладною справою.

Голова педагогічної ради

Директор школи

Печатка, підпис.

(Сухомлинський В.О.)

Меня весьма заинтересовала систематизация Вами огромной массы разрозненных фактов индивидуально-типологической вариативности различных феноменов жизнедеятельности. Такую работу давно следовало проделать в науке, и Вам следует выразить признательность за подобное обобщение.

Академик Б. Г. Ананьев

Ленинградский университет

Я считаю Вас интересным и, несомненно, очень способным работником.

Академик Б. М. Теплов

Ин-т психологии АПН СССР, Москва

Дорогой тов. Губко!

Мясищев спрашивал о его мнении. Он самого хорошего мнения о Вас и о Вашей работе. Он согласен быть оппонентом. Он сказал, что и Ананьев согласен.

Что касается меня, то я, как член Пленума ВАКа, не могу быть оппонентом.

Вашу позицию я знаю. 1/ Одобряю Вашу смелость и решительность. В науке иным путем идти нельзя.

Желаю Вам успеха в защите диссертации.

17.VII.1969 года

Профессор А. Ковалев

Ленинградский университет

1/ Александр Григорьевич тоже читал мою работу. – А. Г.

Я согласен с рядом Ваших положений и готов выступить Вашим оппонентом при защите диссертации.

Профессор В. Н. Мясищев

Ленинградский Психоневрологический

Институт им. В. М. Бехтерева

Я прочитал Вашу работу. Написана она хорошо, и, конечно, следует ее печатать. Мы, физиологи, так красиво писать не умеем. Спасибо за доставленное удовольствие.

Профессор В. К. Красуский

Институт высшей нервной деятельности

им. И. П. Павлова

г. Колтуши (Пушкино) под Ленинградом

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЙ ОТЗЫВ

о монографии А. Т. Губко
„Проблемы типов нервной системы”

Монография представляет собой наиболее полную в мировой литературе систематизацию и обобщение советских исследований по типам нервной системы у животных и человека.

Хотя в ней рассматриваются, в основном, физиологические проблемы и она основана по преимуществу на исследованиях животных, некоторые ее стороны имеют важное теоретическое значение для психологии.

На чрезвычайно многостороннем и большом фактическом материале физиологических экспериментов в норме и патологии, а также фармакологических воздействий на нервную систему, автор очень убедительно обосновывает существование типологически дифференцированных механизмов и динамики приспособления к самым разнообразным экстремальным условиям, зависящим от силы и уравновешенности нервных процессов. Наличие таких типологических дифференцированных норм биологического приспособления, впервые обоснованных автором, чрезвычайно существенно для понимания индивидуально своеобразных форм приспособления свойств темперамента к требованиям действительности (индивидуальный стиль деятельности).

Очень существенно и другое основное положение монографии. На основе большого фактического материала типологических исследований автор обосновывает зависимость одних и тех же индивидуально-динамических особенностей условно-рефлекторной деятельности от взаимодействия различных свойств общего типа нервной системы. Тем самым обосновывается существование закономерной связи между нервно-физиологическими свойствами, характеризующей тип нервной системы в целом.

Основная идея монографии и заключается в обосновании павловского аналитико-синтетического подхода к характеристике типов нервной системы в противоположность чисто аналитическому подходу к свойствам нервной системы и отрицанию павловских типов, в последнее время весьма распространенному в психологии и физиологии. Фактическое экспериментальное обоснование этой идеи имеет большое значение для исследования типов темперамента и является большой заслугой автора.

Таким образом, монография А. Т. Губко, будучи посвящена физиологическим проблемам, вместе с тем представляет существенную ценность и для психологии.

Монография А. Т. Губко и настоящий отзыв обсуждались на заседании кафедры психологии Пермского пединститута от 24 июня 1969 года и одобрены кафедрой.

Зав. кафедрой психологии

/ В. МЕРЛИН /

29 августа 1972 г.

Колтуши

ОТЗЫВ

доктора биологических наук

Э. П. КОКОРИНОЙ

Многоуважаемый Алексей Тимофеевич!

Впечатления мои таковы.

В работе чувствуется глубокая эрудиция автора, прекрасное знание литературы павловской школы и ряда работ послепавловского периода. Ярко проступают блестящие полемические способности автора. Автору присуще умение схватывать мельчайшие детали отдельных экспериментальных работ и, сопоставляя их, делать интересные обобщения. Общая концепция автора не вызывает возражений.

Считаю, что вы заслуживаете звания доктора наук, поэтому, если Вам понадобится официальный отзыв на диссертацию, Вы можете рассчитывать на мой положительный отзыв.

Разрешите перейти к замечаниям по варианту диссертации, с которым я ознакомилась.

Совершенно непонятно, почему Вы возвели на такой пьедестал Небылицына? Не слишком ли много места и внимания Вы уделяете полемике с ним? По мнению физиологов, его точка зрения недостаточно им аргументирована, поэтому она вовсе не заслуживает того, чтоб ей уделять столько внимания.

Платформа Павлова-Теплова: Показатели – свойства – тип, на мой взгляд, настолько устойчива, что высказываниям Небылицына ее не пошатнуть. Разве Вы не чувствуете, что Небылицын в тупике? Выражая отдельное свойство комплексом чисел (после центроидного анализа), он не имеет возможности не то что сопоставлять ряд свойств, но даже сравнить одно и то же свойство у нескольких особей (возможно лишь описательное сравнение). Сопоставление и математический анализ возможны лишь при выражении свойства одним числом, а не комплексом чисел, как у Небылицына.

Где уж тут Небылицыну говорить о типе как комплексе свойств? Дальше свойства никуда не прыгнуть. Именно это и есть корень ошибочности позиции Небылицына, самое слабое ее место.

Почему бы Вам не использовать его? Математический анализ показателей, свойств и типа – это то новое, на мой взгляд, что наиболее важно в развитии типологии в наши дни. Здесь не так много еще сделано, но путь этот наиболее перспективен (я имею в виду работы лаборатории Федорова, Образцовой, наши работы и ряд др.). Только подобный анализ дает в руки исследователям доказательства и ответы на ряд затронутых Вами вопросов, которые без такой поддержки остаются не более убедительными, чем были до сих пор.

Вышесказанное относится к таким вопросам, как число типов, наличие основных и промежуточных типов, их вариабельность и пр.

Меня несколько удивляет Ваше бесконечное расшаркивание перед „коллективом лаборатории Теплова”, что не мешает, правда, Вам их критиковать.

Не думаю, что классификация Небылицына будет признана еще кем-нибудь, кроме него и его сотрудников, так же как и свойство динамичности и разделение стабильности и подвижности, все это висит в воздухе.

Не могу согласиться с Вами, что „следует приветствовать 24-типовую классификацию”, а начинать с „наиболее доступного 4-типового деления”. Дело в том, что принципиальных типов, действительно, только 4. Это принципиально отличные друг от друга категории, различающиеся по характеру приспособления к среде (что показано в моей диссертации). Таких принципиально различных свойств именно 4. Все остальные существующие и теоретически мыслимые сочетания являются лишь вариациями этих типов. По этой же причине нет никаких промежуточных типов. Есть лишь более или менее ярко выраженные типы (речь о 4-х основных типах).

Можно ли ставить на одну доску работу Теплова, действительно бросившую луч света на развитие проблемы, с работами Небылицына и Красуского? Небылицын пока еще не продвинул типологию ни на шаг вперед.

Он не понимает того, что свойства в отдельности не могут быть определены, так как они не существуют изолированно друг от друга без взаимного влияния друг на друга. Например, одна и та же сила процесса возбуждения по-разному выступает при одних и тех же тестах в зависимости от уравновешенности и подвижности нервных процессов у данного индивида (этой мыслью очень заинтересовался Теплов в 1961 г., когда я высказала ее, выступая в прениях на совещании по типологии в нашем ин-те – она очень импонировала его взглядам. В печати она опубликована мною в 1983 г. (журнал в. н. д.) и Тепловым в 1963 г. (в его сборнике).

Что касается Красуского, то его признание 48 типов, по существу, „взорвало” тип изнутри – если типов так много, то какие же это „типы”? Это та же „медвежья услуга” для типов, что и у Небылицына. И никакие Ваши попытки доказать, что $48=4$, дела не меняют.

Более уместно название диссертации „Современное состояние проблемы типа нервной системы” и цель ее – обсуждение общих вопросов общей типологии. Такой труд может быть полезен для типологии.

Иными словами, мнение Небылицына – не более как его частное мнение, физиологически мало обоснованное, и разбить его физиологически не составляет большого труда. Что и следует сделать спокойно, без лишней аффектации. Поднимать же мнение Небылицына на „принципиальную высоту”, посвящать его развенчиванию целую диссертацию – это повышает значимость мнения Небылицына и не более.

Что касается возможности защиты в Ин-те им. И. П. Павлова, думаю, что это не лучший вариант. По складу Вашего труда, мне кажется, его лучше защищать в учреждении, где есть кафедра психологии, с тем, чтобы один из оппонентов был психолог данного учреждения, один – физиолог, а 3-й – все равно кто.

ОТЗЫВ

кандидата психологических наук

И. М. ПАЛЕЯ

на докторскую диссертацию А. Т. Губко

„Проблема типа нервной системы”

Итак, коротко о впечатлении или о впечатлениях. Первым из них было, признаться, удивление. Я не знал, что Вы так широко и разносторонне занимаетесь проблемами типологии, и вообще не предполагал, что у нас после Б. М. Теплова есть специалист с такой заинтересованностью в упорядочении самого разнородного (преимущественно, правда,

физиологического) литературного материала по типам и с такой осведомленностью в нем.

Фундаментальность проделанной Вами работы по анализу и обобщению литературных данных была, таким образом, моим вторым впечатлением. Крепко поработали – ничего не скажешь! Нет, серьезно, у меня нет сомнений, что такое под силу, как говорится, лишь специалисту высшей классификации.

Ну, о языке и прочем Вам, кажется, я уже говорил: читается с увлечением, хотя кое-что и „режет слух”.

Теперь о главном – о концепции, идейной нагрузке, основных выводах и т. п. Я не случайно вначале об ошибке упомянул. Тут у меня много разнородности во впечатлении, и, пожалуй, до сих пор эта разнородность осталась. Все-таки два месяца прошло с тех пор, как я основной материал читал, сейчас трудно к одному знаменателю разные элементы свести и общий итог выдать.

Многие идеи, стороны предлагаемой Вами концепции кажутся мне глубоко верными, актуальными и продуктивными, хотя формулировки некоторых из этих идей я бы предпочел иные. Вторая часть диссертации действительно „звучит как музыка”... – Вы пишете: Для сторонника идеи о реальности типов, я бы сказал, для тезиса о существовании подлинно генеральных, общих свойств н. с., обеспечивающих единство организма и тем самым придающих ему индивидуально-типологическую определенность как целому. Впрочем, возможно, это просто витиеватое выражение той же мысли. Главное в том, что собран, обобщен, проанализирован, во многом оригинально и практически, огромный экспериментальный материал, который до сих пор по-настоящему не вошел в мышление нейропсихологов, а должен войти.

В третьей части очень интересна и важна мысль об особом месте динамичности в структуре основных свойств нервной системы, об ее интегральности, придающей черты иерархичности организации нейродинамического типа.

Целый ряд более частных положений, развиваемых Вами, кажутся мне интересными и продуктивными, например, о свойстве „напряженности”, о различиях методик испытаний нейродинамических свойств у животных и у человека, некоторые другие.

Однако ситуация, видимо, такова, что Вам важно знать о возможных возражениях по Вашей работе, а не о ее достоинствах. Налицо гораздо больше общего и в оценке накопленного до сих пор материала, и в представлениях о перспективах дальнейших исследований. Вы можете показать, что гипотеза Небылицына работает на Вас, а собранные Вами материалы – на нее. Вот такая перестройка и кажется мне оптимальным для типологического дела вариантом. Конечно, это потребует и изменения тона, и смещения акцентов, но от этого работа только выиграет. Единство – великая вещь, ради нее стоит потрудиться, если есть реальные предпосылки.*

1969 год

И. ПАЛЕЙ

* – В данном варианте работы диссертант предпринял попытку такого сближения точек зрения обеих сторон. – Автор.

ИЗ ОТЗЫВА Э. А. ГОЛУБЕВОЙ

доктора психологических наук, члена Экспертного Совета

ВАКа по психологии, заведующей лабораторией

Дифференциальной психофизиологии Научно-исследовательского
института общей и педагогической психологии АПН СССР

Я с большим интересом прочла вашу работу. По-моему, ее можно защищать, хотя, конечно, нужно обязательно сократить, но об этом мы подробно поговорим при встрече.

31 января 1981 года

ОТЗЫВ

на докторскую диссертацию старшего научного сотрудника

Института психологии УССР

А. Т. Губко

„Проблема типов нервной системы”

Известно, что сейчас отмечается „теоретический вакуум” в психологической науке, в различных ее отраслях. Накоплена масса очень ценных экспериментальных исследований, требующих своего обобщения. Уже поэтому теоретический труд А. Т. Губко „Проблема типа нервной системы” является очень своевременным.

Диссертация А. Т. Губко представляет собой исследование необычайно широкого плана, и по охвату рассматриваемых в ней вопросов, и по анализу обобщаемых фактов. Дело не только в том, что в ней мы видим разбор допавловских, павловских и послепавловских исследований типа нервной системы и темперамента, дело в том, что проблема типа нервной системы, как и отдельных типов нервной системы и темпераментов, отдельных типологических свойств (доказанных и предполагаемых) рассматривается в сопоставлении с различными свойствами поведения, деятельности (высшей нервной и психической) и жизнедеятельности организма. Автору удалось охватить физиологические, медицинские, психофизиологические, психологические исследования по этой проблеме. Оценка этого материала и вообще позиция автора необычайно своеобразны, порой настолько, что точка зрения автора не то, что „не вписывается” в контексты других теорий типов нервной системы (кстати, к этому не надо стремиться), но самобытность автора порой доводится до субъективизма. Но это естественно и понятно: когда в работе охватывается так много проблем и фактов, то тут, видимо, многим со многим можно не согласиться, поспорить.

Хотя исследование А. Т. Губко в основном теоретическое (в котором анализируется и свой собственный экспериментальный материал), однако

оно имеет далеко не только теоретическое, но, пожалуй, главным образом, практическое, прикладное значение – для педагогической психологии, для медицинской психологии и вообще для медицины, для психогигиены, психохимии и т. д. Известно, что химические регуляторы поведения здорового и больного человека открыты и научно обоснованы в большом количестве. Однако до сих пор они во многом не могут быть научно применены из-за того, что недостаточно обобщены исследования по индивидуальным особенностям функционирования организма, их обусловленности типом нервной системы. В силу этого такие науки, как психохимия, психогигиена до сих пор находятся в колыбели, хотя химические средства регуляции поведения известны давным-давно.

Исследования, подобные этому исследованию А. Т. Губко, крайне своевременны. Естественно, что оно не может решить вопроса о теоретических основах психохимии, психогигиены и т. д. Но это одно из исследований, имеющих большое значение.

Автор – совершенно самостоятельный творческий исследователь проблемы типа нервной системы и вполне заслуживает присвоения ему ученой степени доктора психологических наук.

Кандидат психологических наук,
старший преподаватель Пермского
ордена Трудового Красного Знамени
государственного университета
им. А. М. Горького

5 июля 1969 года

/ А. ИЛЬИНА /

ВЫПИСКА

из протокола № 5 научной конференции отдела
высшей нервной деятельности Института
физиологии им. А. А. Богомольца АН УССР
от 14.V.1969

ПРИСУТСТВОВАЛИ : д-р биол. наук, профессор Трошихин В.А.

д-р мед. наук Солодюк Н. Ф.

д-р мед. наук Подшибякин А. К.

канд. мед. наук Вовк С. И.

канд. биол. наук Ковтун А. П.

канд. мед. наук Дзгоева Т. А..

канд. биол. наук Сиротский. В. В.

канд. мед. наук Молдавская С. И.

мл. науч. сотр. Шевко Г. Н., Кольченко Н. В.

Аянбергенов А.

Повестка дня:

1. Обсуждение работы ст. научного сотрудника Института психологии Министерства просвещения УССР канд. пед. наук Губко А. Т. „Проблема типа нервной системы”.

СЛУШАЛИ: доклад канд. пед. наук Губко А. Т. на тему: „Проблемы типа нервной системы”.

В обсуждении доклада выступили: д-р биол. наук В. А. Трошихин, д-р мед. наук Н. Ф. Солодюк, д-р мед. наук А. К. Подшибякин, канд. мед. наук С. И. Вовк, канд. биол. наук Сиротский В. В., канд. мед. наук Молдавская С. И.

Работа А. Т. Губко „Проблемы типа нервной системы” получила положительную оценку.

Зав. отделом физиологии

высшей нервной деятельности,

д-р биол наук, профессор

В. А. ТРОШИХИН

Позже на заседании Ученого совета Института физиологии, проходившего под председательством директора Института академика Костюка П. Г., монография А. Т. Губко была рекомендована к печати.

РЕЦЕНЗИЯ

на докторскую диссертацию А. Т. Губко

„Проблема типа нервной системы”

доктора психологических наук Ю. З. ГИЛЬБУХА

Как и 1,5 года назад, когда А. Т. Губко впервые представил свою диссертационную работу, Ученый Совет нашего института стоит сегодня перед весьма трудной задачей, правильное решение которой найти довольно непросто.

Что я конкретно имею в виду? С одной стороны, даже неспециалисту очевидно, что мы имеем дело с огромной, поистине титанической, и я не боюсь сказать, подвижнической работой. Да, труд проделан колоссальный! Простудированы и проанализированы сотни, если не тысячи литературных источников. Написано более тысячи страниц собственного текста – текста диссертации. Написано в общем с достаточно логической последовательностью, с присущим автору литературным талантом. В результате обобщен и систематизирован огромный фактический материал по актуальной теоретической и практической проблеме, дающий возможность взглянуть на проблему типологии человека в новом, очень интересном аспекте, который по своему характеру является комплексным, интеграционным, синтетическим, т. е. наиболее плодотворным и обещающим на современном этапе развития антропологической науки.

Если говорить о количественной стороне вопроса, то материала у А. Т. Губко с избытком хватило бы даже на две докторские диссертации.

Да и в качественном отношении представленная работа, как я уже сказал, очень интересна, своеобразна по своему подходу к рассматриваемой проблеме.

Наконец, все мы знаем А. Т. Губко как разносторонне и глубоко эрудированного ученого, отдающего все силы и способности науке, своей профессии.

Вывод из моей рецензии таков: как попытка обобщить и систематизировать огромный литературный материал, накопленный за несколько десятилетий многими авторами, подвести определенный итог этой работы, диссертация А. Т. Губко заслуживает, как мне кажется, одобрения в целом.

Март 1971 год

Ю. З. Гильбух

старший научный сотрудник
Института психологии УССР

Ученый Совет Института психологии УССР, состоявшийся в марте 1971 года, под председательством академика Г. С. Костюка, рекомендовал докторскую диссертацию А. Т. Губко к защите. Дважды она разбиралась в Институте физиологии АН УССР. 14 мая 1969 г. в отделе физиологии высшей нервной деятельности здесь проходила научная конференция, посвященная анализу диссертации А. Т. Губко. Председательствовал на конференции заведующий отделом, ученик И. П. Павлова, профессор В. А. Трошихин. Присутствующие дали высокую оценку работе.

Позже на заседании Ученого Совета Института физиологии, проходившего под председательством директора Института академика П. Г. Костюка, труд А. Т. Губко был рекомендован к печати.

С рукописью ознакомился и директор Московского Института общей и педагогической психологии АПН СССР академик А. А. Смирнов. Одобрительно отзывавшись о ней, маститый ученый посоветовал попытаться

защитить докторскую не в стенах его учреждения, а в Ленинградском университете, где обстановка, мол, более благожелательная...

Работу А. Т. Губко читал и заместитель директора этого Института, известный специалист по проблемам дифференциальной психофизиологии, член-корреспондент Академии педагогических наук В. Д. Небылицын. Несмотря на различие некоторых подходов, он сказал, что при определенном сближении позиций диссертация может быть защищена. Я поблагодарил, забрал свое многострадальное детище и ушел. Как оказалось, на целые десятилетия...

Докторская обсуждалась и на совместном заседании лабораторий дифференциальной психологии Институты психологии АН СССР и АПН СССР. И заведующие лабораторий доктора психологических наук В. М. Русалов и Э. А. Голубева, и их сотрудники, высказав ряд замечаний и пожеланий, единодушно согласились с тем, что работа может быть напечатана как монография.

Таким образом, за десятилетия, прошедшие со времени создания первого варианта диссертации, эта работа прошла основательную, можно сказать, учитывая географию лиц и учреждений, давших свой отзыв, всеукраинскую и даже всесоюзную апробацию специалистов высшей квалификации самых различных профилей – философов, психологов, физиологов, медиков, психиатров, педагогов и др. По возможности, эти мнения учитывались, и посему данный вариант в известном смысле отражает не только мою личную, но и коллективную позицию наших ученых, разработчиков проблемных вопросов типологии. А поскольку автор, как видим, не держал свои сокровища, подобно Скупому Рыцарю, в сундуках, а беззаботно рассылал их по всем городам и весям, сей труд активно использовался другими сочинителями (правда, без указания первоисточника...). В 2008 г. сей опус был, наконец, как видим, напечатан!

Тесно сопряжен с этим сочинением и мой учебник „Основы зоопсихологии” (Киев, 2006). Вот почему в контексте нашего анализа

представляет известный интерес отзыв на это учебное пособие корифея мировой нейрофизиологии, директора Института физиологии им А. А. Богомольца НАН Украины академика Платона Григорьевича Костюка.

ВІДГУК

Про монографію провідного наукового співробітника Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України Губка О. Т.

„Основи зоопсихології” К., 2006.

Актуальність рецензованої праці безсумнівна. В цьому напрямі психологічної науки дуже багато експериментальних спостережень і дуже мало теоретичних висновків. Саме існування зоопсихології ставилось під сумнів.

Тому можна вітати спробу Олексія Тимофійовича Губка створити цілісну систему теорії цієї такої важливої галузі наукового знання. Монографія з'явилася результатом вдумливих і тривалих (власне, півстолітніх) пошуків автора в цій царині. Щирий інтерес до цієї проблематики О. Т. Губко виявив ще в студентські роки, що мною було помічено, коли я в 1948 – 1950 роках читав курси зоопсихології, порівняльної психології і фізіології органів чуття. Тоді ж він написав свою першу наукову працю з психології тварин.

І в наступні десятиріччя автор зберіг вірність цій тематиці, будучи одним із багатьох фахівців у цій галузі. Протягом років він читав курс зоопсихології на відділенні психології Київського університету. Тоді ж ним був створений посібник для студентів. У 1963 році у журналі „Вопросы психологии” № 5 ним була опублікована стаття „Розвивати науку зоопсихологію”, яка реабілітувала цю науку, що протягом десятиріч деякими догматиками називалася „лженаукою”.

У рецензованій монографії теоретичним аналізом автора охоплені всі найважливіші розділи зоопсихології. Тут йдеться про предмет і методи цієї

науки, про виникнення та еволюцію основних форм психіки тварин. Розглядаються основні психічні процеси та властивості тварин – пам'ять, почуття, „мовлення”, уява, мислення, свідомість і самосвідомість, індивідуальні особливості, їхнє зграйне життя.

Звісно, на всі питання можуть бути різні точки зору, але й позиція автора має безсумнівне право на існування. Ґрунтуючись на великому фактологічному, експериментальному матеріалі, він робить свою теорію переконливою. Монографія О. Т. Губка може бути опублікованою, вона стане в пригоді студентам, аспірантам і науковим працівникам.

Академік П. Г. КОСТЮК

**ВІДГУКИ І РЕЦЕНЗІЇ НА МОНОГРАФІЮ
О. Т. ГУБКА „ПСИХОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ”**

ДУХОВНИЙ ПАМ'ЯТНИК УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ

Саме так хочеться назвати цю колосальну, новаторську працю, що є творчим подвигом, витвором усього подвижницького життя видатного вченого-психолога Олексія Губка – палкого патріота України, її вірного лицаря і співця.

Уперше так розлого, по-науковому ґрунтовно простежується історія українського національного характеру від часів Мезинської і Трипільської культур до наших днів.

Дослідницька масштабність у поєднанні з ретельністю осягання віків і тисячоліть української історії, а головне – синівська любов до свого народу, вміння побачити і поцінувати його прекрасні риси – все це допомогло авторові розкрити на всю широчінь Духовну Велич і Красу українського народу, самотність, багатогранність і глибочінь його менталітету.

Ся книга потрібна особливо зараз, у найкритичніший час для української нації, що опинилася в трагічному становищі нації вмираючої, чого не було за всі віки й тисячоліття її розвитку. Процес депопуляції, як відомо, розпочався в Україні за радянської доби (1979 рік), але особливого поширення (на всі регіони) набув у часи нашої паперової незалежності, коли так обвальню й зухвало було розграбовано Україну, скомпрометовано її суверенність. Тому в багатьох українців з'явилася зневіра, відчуття приреченості, неминучої загибелі нашого етносу (деякі вчені навіть визначили дату смерті української нації).

Саме тому поява книги О. Губка „Психологія українського народу” – явище вельми актуальне. КНИГА ВСЕЛЯЄ ОПТИМІЗМ, ВІРУ У ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІЇ. Адже кожним своїм розділом і рядком автор стверджує: так, сей народ – геній, народ-творець, народ-воїн, що десятки тисяч років тому Божою милістю явився в світ і за найсуворіших льодовикових та геополітичних обставин вижив і розвинувся, створив першу в світі людську цивілізацію, сам навчився орати, сіяти, робити хліб і навчив цього ремесла всі народи світу – сей народ не повинен умерти і не вмере ніколи.

УКРАЇНА – МАТИ, яка спородила в давні часи всі індоєвропейські народи, не може згинати, бо вона була, є і буде НЕОПАЛИМОЮ КУПИНОЮ на планеті Земля.

Розкриттям найпрекрасніших рис українського народу книга Губка консолідує націю, утверджує її, сприяє її відродженню.

Актуальною є праця О. Губка і як потужне джерело виховання національної самосвідомості та гордості, без чого неможливе об'єднання українців та успішна боротьба за національне відродження, за українську Україну.

Багатющий матеріал Губкової праці стане в пригоді українським письменникам, журналістам, митцям, історикам, політологам, державним діячам усіх рангів – усім популяризаторам Української Духовності,

будителям національної свідомості й гордості в душах українців. А вчителям, викладачам вузів та батькам ця книга допоможе здобути Духовну Владу над своїми вихованцями, зробити їх справжніми українцями, котрі, віряться, утвердять передбачуваний Нострадамусом **ВИЩИЙ ЗАКОН БОРИСФЕНУ** – той закон справедливості, за яким **ПРЕКРАСНЕ** і **ВЕЛИЧНЕ** завжди перемагає і живе вічно.

СЕРГІЙ ПЛАЧИНДА,

письменник, дослідник української історії

ВІДГУК

легендарного борця за Україну,

народного депутата Левка Лук'яненка

Для українця, ураженого комплексом неповноцінності, ця книга – щось неймовірне: вона, мов сильний стусан, що б'є несподівано в плечі. Вона каже, що наші пращури понесли початки знань і цивілізації і в Ближню, і в Середню, і в Східну Азію, і в Америку, і в Африку – всюди! Читач – принижений й упосліджений українець – психічно не готовий до такої високої глобальної місії і в душі протестує, бажаючи опуститися в якийсь непомітний куточок, але автор наводить факти за фактами, читач бачить їх переконливість, починає виходити з тіні, його серце починає наповнюватися любов'ю до своїх пращурів, він поступово підіймає голову і вже не рабська слухняність у нього на чолі, а ясне проміння гордості за свій рід і свій благодатний край.

Цей уривок з відгуку Левка Лук'яненка

наведено у статті В. Муляви

„Гримкотливі виднокола Праісторії”

(Літературна Україна, 30 вересня 2004 р.)

ЛИСТ

від професора Джордж Вашингтон Університету

Тетяни Лисенко, сподвижниці Лева Силенка

Дорогий і славний богатир святого добродійства, наш дорогий побратиме Олексій Тимофійович Губко!

Приємною несподіванкою для нас був ваш дорогий лист. Ви пишете щиро і зворушливо – і це єднає нас. Хочеться Вам якнайбільше допомогти. Але можливості не є такі, як би хотілося. Тут маєте невеличке вступне слово до Вашої цінної праці „Психологія українського народу”. Ви можете його відредагувати чи щось додати. Я поспішала і не мала можливості передрукувати на комп’ютері. Я також висилаю Вам через фірму Міст 100 дол., як мій скромний дар на видання „Психології українського народу”.

Як вийде книга у світ, ви можете передати моєму татові. Його телефон: 287-21-39. Я знайду спосіб, щоб книги були переслані чи передані в Америку. Я планую зробити презентацію Вашої книги в Бібліотеці Конгресу США і в Університеті Джорджа Вашингтона, де я працюю, якщо на те буде Ваша добра воля. Я вважаю, що книгу треба розіслати в усі найбільш відомі бібліотеки світу.

Було б добре, якщо у Вас знайдеться крихітка часу, написати такий же лист, як ви писали раніше для Нобелівського комітету, до комітету з присудження премії Ключе. Я Вам буду вдячна.*

Як завжди приємно буде отримати вістку від Вас. Вибачте, що пишу Вам коротко, поспішаю на пошту, щоб відправити Вам цей лист.

Щиросердечно зичу Вам творчої наснаги, перемогти труднощі з виданням Вашої неоціненної праці, а головне, бережіть себе, не перевтомлюйтеся, заощадьте свої сили для майбутніх перемог. Щастя Вам в усьому! З Дажбогом ідучи!

17 січня 11. 007 рік /2007 р. Хр./

Тетяна Лисенко

Світлі вітання і благословення Вам від нашого пророка і учителя Лева Силенка!

-----

*– Йдеться про листи Олексія Губка до Нобелівського комітету та Комітету премії Ключе на підтримку кандидатури Лева Силенка.

Спеціалізованій Вченій Раді МАУП

ВІДГУК

на наукову доповідь Губка Олексія Тимофійовича, що подається на захист в якості дисертації для здобуття вченого ступеня доктора психологічних наук. - К.: МАУП, 2008р.

Серед монографій, що виносяться на захист, виділяється праця „Проблема типу нервової системи” (Київ, 2008, 299 с). Це підсумок півстолітніх студій вченого в галузі вищої нервової діяльності та диференціальної психофізіології. Інтерес дослідника до теоретичних проблем психофізіології виник у нього ще в студентські роки, в чому я переконався, читаючи в 1948-1949 роках на їхньому курсі відділення психології філософського факультету Київського університету лекції з зоопсихології та фізіології органів чуттів. Ця зацікавленість виникла закономірно, бо в ті роки, особливо після відомої Павловської сесії 1950 р., фізіологічній підготовці психологів приділялась велика увага (на відміну від сьогоденного дня). Лекції з фізіології для них тоді читали такі видатні фізіологи, як мій учитель Д. С. Воронцов (академік, один із засновників електрофізіології), а також А. І. Ємченко, який був завідувачем кафедри фізіології університету, та інші високі спеціалісти. Тож природно, що молодий допитливий психолог зацікавився проблемою типу нервової системи і зберігав це зацікавлення впродовж всього свого життя. Підсумкова монографія, написана в 1968-1969 рр. і видана в цьому році – підтвердження сталості цього інтересу.

Цей рукопис двічі розглядався в нашому Інституті фізіології. У 1969 році його схвалили на теоретичній конференції відділу вищої нервової діяльності, спеціально присвяченій цій праці. А згодом рекомендували до друку на Вченій раді інституту. Двічі її розглядала і Вчена рада Інституту психології і рекомендувала до захисту на доктора психології.

Ваговитість і переконливість книги Олексія Тимофійовича Губка в тому, що в ній пильна увага до теоретичних і навіть філософсько-методологічних питань поєднується із масштабним залученням в кожному конкретному випадку добірних фактологічних, експериментальних даних. Це дозволяє створювати струнку, виважену теорію, тобто справжню науку.

Тому я вважаю, що Олексій Губко має чималий науковий доробок і заслуговує на вчений ступінь доктора психологічних наук.

17.11.2008

Академік П. Г. Костюк

директор Інституту фізіології ім. О.О.Богомольця

Національної Академії Наук України

Президенту Академії педагогічних наук
України
Академіку Кременю В. Г.

директора Інституту фізіології
ім. О. О. Богомольця НАН України
академіка Костюка П. Г.

Шановний Василю Григоровичу!

АПН України, крім дійсних членів і членів-кореспондентів Академії, має в своєму розпорядженні і звання „Іноземний член” та „Почесний член АПН України”. Запроваджується і вчений ступінь „Почесний доктор АПНУ”. Це розширює можливості відзначення дійсно гідних учених країни і зарубіжжя.

Водночас це посилює відповідальність у доборі претендентів. Це справді мають бути кращі з кращих. Хочу запропонувати саме таку кандидатуру – провідного наукового співробітника Інституту психології ім. Г. С. Костюка Олексія Тимофійовича Губка. На мою думку, це один з визначних психологів України.

Я познайомився з ним ще шість десятиліть тому, коли читав у 1948 році курси зоопсихології та фізіології органів чуттів на їхньому курсі. Уже тоді він звертав увагу своїм серйозним, вдумливим ставленням до науки. Його курсові, дипломна, виступи на науковому гуртку містили оригінальні ідеї, які він успішно розвивав протягом усього життя. Так, у 2006 році вийшов змістовний, новаторський підручник Олексія Губка „Основи зоопсихології”. Мені приємно, що я своєю позитивною рецензією посприяв виходу цієї праці свого учня.

Визначною була капітальна праця ученого „Проблема типу нервової системи”. Вона одержала прекрасні відгуки спеціалістів України, Москви, Ленінграда, Перми та ін.; було написано навіть, що це найбільш ґрунтовна

теоретична робота в світовій літературі з цього питання. Вона двічі розглядалася на вченій раді Інституту психології під головуванням акад. Г. С. Костюка і була рекомендована до захисту як докторська дисертація. Так само двічі вона розглядалася в нашому Інституті фізіології (у відділі вищої нервової діяльності та на Вченій раді Інституту) і була рекомендована до друку. На жаль, ця видатна праця, написана ще 40 років тому, залишилась не захищеною і не надрукованою. Її було опубліковано лише в цьому році.

Подіями в науці стали і інші книги автора. Особливої популярності набула монографія „Психологія українського народу” (2003).

Усе це переконує, що Олексій Тимофійович Губко заслуговує на високе звання почесного доктора і почесного академіка АПН України.

Це гідно увічнє 80-річчя з дня народження вченого, яке відзначатимуть у листопаді.

Платон Костюк,

Герой Соціалістичної Праці, академік НАН України, АН СРСР і зарубіжних академій, лауреат Державних премій України і СРСР.

НАДІЙНИЙ ПОМІЧНИК ДЛЯ НАСТАВНИКА

Рецензія-відгук на книжку „Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність / Ю. Руденко, О. Губко. К. : МАУП, 2007. – 344 с. : фото. – Бібліогр. : С. 337 – 342.

Нині минає рівно 20 років відтоді, коли в НПУ ім. М. П. Драгоманова (у той час – ДПІ ім. М. Горького) була створена лабораторія народної педагогіки (на громадських засадах). Ініціатор і незмінний керівник її – кандидат педагогічних наук, доцент, нині доктор педагогічних наук, професор, академік АНВО України Юрій Руденко. До складу лабораторії

входили науковці Т. Г. Будняк, О. Т. Губко, Ю. П. Єлісовенко, М. І. Кравчук, М. Г. Стельмахович, Є. І. Сявак, директор Гнідинської школи В. В. Стрільмо, заступник директора СШ № 191 ім. П. Г. Тичини м. Києва Д. М. Погребенник.

Працівники лабораторії народної педагогіки почали активно досліджувати і творчо відроджувати ідеї, традиції, форми і методи національного виховання, козацької педагогіки. З таких проблем було надруковано чимало концепцій, програм, інших науково-методичних розробок.

Книжка Ю. Д. Руденка, О. Т. Губка, яка презентувалася, – цікаве явище не лише в сучасній педагогічній науці, а й культурному житті країни. Справді, в ній розкриваються не лише козацько-лицарські традиції виховання дітей і молоді в минулому і в наш час, а й досліджуються їхні зв'язки з козацькою, всією українською культурою, духовністю XVI-XVIII ст. і пізніших періодів розвою нашої нації.

Структура книжки містить передмову, 5 розділів: „Українське козацтво як культурно-історичний і національно-духовний феномен”, „Психологія українського козацтва”, „Українська козацька духовність”, „Основи козацької педагогіки”, „Сучасне виховання учнів і студентів на козацько-лицарських традиціях” і післямову. Другий розділ „Психологія українського козацтва (109–152 с.) написав О. Губко, а всі інші розділи, передмову і післямову написав Ю. Руденко. Книжка має тверду обкладинку, добре ілюстрована. Автори переконливо доводять, що козацька педагогіка, її цілі, завдання, принципи виховання, духовні цінності, форми і методи роботи з дітьми і молоддю повністю відповідають ментальності, національному характеру і світогляду українського народу. Як складова і невід'ємна частина національної педагогіки, козацька педагогіка яскраво засвідчує її самобутність, оригінальні ознаки.

У перших розділах книжки автори досліджують значну культурно-історичну базу козацької педагогіки. Образно кажучи, природне право на

життя, розвиток і світлі перспективи козацької педагогіки дають численні чинники історії, культури, науки, освіти і духовності українського народу. Маються на увазі насамперед січові, сотенні і полкові школи XVI–XVII ст., козацько-лицарські традиції Острозької і Києво-Могилянської академії, виявлені авторами 4 ступені козацького виховання дітей в родинях і громадських закладах, вплив на молодь кодексу козацької честі – Лицарської Регули, національно-патріотичне, лицарське загартування молоді в Запорозькій Січі та ін.

Класики світової педагогіки, серед них – світочі вітчизняної освітньо-виховної думки К. Ушинський, Б. Грінченко, Г. Ващенко, С. Русова та ін. вважали, що найголовнішим у педагогіці є мета виховання, духовною серцевиною якої є ідеал людини – представника даного народу. У фольклорі, інших численних мистецтвах українців, творчості Кобзаря України Т. Шевченка, інших письменників, національній пам'яті нашого народу розкриваються і уславляються ідеали людини-українця, якими є козак, лицар. Якби такий закон вітчизняної педагогіки реалізувався в попередні десятиліття, чужі тоталітарні режими не змогли б „підсовувати” нам такі псевдоідеали людей, як „чекіст”, „більшовик” (А. Макаренко), „комуніст”, „радянська людина”...

Як і в науково-педагогічних працях учених цивілізованих країн, у своїй книжці автори утверджують фундаментальну національну ідею в галузі освіти, сімейного і громадського виховання. Ідеал українця-козака, лицаря реалізувався і після Козацької доби (XVI–XVIII ст.), наперекір чужим політичним і псевдонауковим впливам, у вітчизняних виховних системах українських родин, громадських організацій „Січей”, „Лугів” Кирила Трильовського, молодіжних об'єднань „Соколів”, „Пласту”, „Українських січових стрільців”, школах періоду Українських визвольних змагань 1917–1922 р. р., у роботі з молоддю ОУН–УПА та ін.

Під час презентації книжки журналіст І. Малюта, педагог-ветеран Ю. Батюк, професор І. Ющук відзначили, що козацька педагогіка має ряд

пріоритетів, переваг перед іншими вітчизняними освітньо-виховними системами, науково-теоретичними. і практичними напрямками. По-перше, козацько-лицарські цінності, традиції (моральні, інтелектуальні, культурні, духовні) імпліцитно властиві національному характеру, світогляду українців. Козацтво як особливий стан душі, зміст і форма життя українців найповніше відповідає їхнім природним даним, потребам. По-друге, Ю. Руденко і О. Губко досліджують перевірені історією шляхи і засоби ефективного фізично-духовного загартування козацької молоді, що сприяє зміцненню здоров'я нації, стан якого (масові явища отруєння організму курінням, алкоголем, наркотиками, постійно прогресуючі інші хвороби, переваги смертності над природним відтворенням нації та ін.) є загрозовим, а в частині регіонів – катастрофічним. По-третє, і це дуже важливо для дітей і молоді, козацько-лицарські традиції виховання значно більшою мірою, ніж інші виховні системи, вносять у життя, навчання, побут і дозвілля романтику, символіку, піднесеність духу, красу і велич героїзму. Козацька педагогіка формує високу налаштованість на успіх, оптимізм, пробуджує і викликає ентузіазм, упевненість у досягненні поставлених цілей, поглиблює інтерес до пізнання. Сучасні посібники з педагогіки майже випускають з поля зору цю важливу проблему підготовки педагогічних кадрів.

Книжка цінна і тим, що в період масової розчарованості, зневіри, зокрема молоді, у високому покликанні кожної людини автори утверджують високі ідеали шляхетності, духовного аристократизму, лицарськості, які були притаманні козацькій еліті.

Важливо, що автори вводять до наукового обігу нові, маловідомі факти, явища. Так, при Генеральній військовій канцелярії Гетьманщини (у Батурині, згодом у Глухові) був специфічний вищий навчальний заклад (про нього писали дослідники О. Пріцак, О. Апанович, З. Хижняк), який автори умовно називають Козацька Академія. В ній оволодівали новими спеціальностями здебільшого випускники Києво-Могилянської академії. Вони „вивчали там камеральні (фінансово-економічні) дисципліни, право,

вищий етикет, обов'язково верхову їзду, музику (З. І. Хижняк). Вихованці цього Канцелярського куреня (така офіційна назва установи) ставали згодом управлінцями, гетьманами, кошовими отаманами, відомими вченими, громадськими діячами, поборниками української державності.

Новизною позначені твердження авторів про те, що в Козацьку добу відбулося взаємопроникнення, поєднання козацько-лицарської духовності з найвищими здобутками вітчизняної освіти, науки і культури, українського православ'я. На той час найбільшими центрами української духовності стали Запорозька Січ, Канцелярський курінь (Козацька Академія), Острозька, Києво-Могилянська і Музична академії України. Багато представників козацької старшини, гетьманів навчалися в названих ВНЗ (І. Виговський, Ю. Хмельницький, І. Мазепа, П. Орлик, П. Полуботко, І. Самойлович та ін.).

Підкреслимо, що вперше в педагогічній літературі автори стисло розкривають ідейно-моральні, духовні цінності козацької філософії, ідеології, лицарської моралі, правосвідомості, державотворчості, детально з'ясовують досвід застосування козацької педагогіки в багатьох школах і ВНЗ України.

Книжка Руденка Ю. Д., Губка О. Т. „Українська козацька педагогіка“, на нашу думку, є помітним явищем у сучасному науковому житті, розвитку національної теорії і практики виховання підростаючих поколінь.

ПЕТРО ПАНЧЕНКО,
доктор історичних наук, професор,
двічі лауреат премії Дмитра
Яворницького, віце-президент
Української академії наук,
генерал-полковник козацтва
ОЛЕКСАНДР ШПАК,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри теорії та історії педагогіки
НПУ ім. М. П. Драгоманова

V. ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ ЮВІЛЯРА

Психологічні етюди

***

Чим ще вразити читача?
Він пересичений до краю.
Та ще жде свого орача
Цілина наукового плаю.
Вірш про душу... Забавка пуста?
Вся поезія, зважте, про душу.
Я ж про те, де науки густа
Плоть пульсує, повідати мушу.
Я збагнув сподівання часу:
Жде злиття він полярних гамет.
Явить світу новітню красу
Той, хто вчений і поет.
Алгоритми теорій сухих
Він у образ ясний перелле,
Темну мову емоцій складних
В код понять заб'є.
І я вірю: буде час –
Матеріалізуються творчі муки,
Стане поет не раз
Лауреатом науки.

***

Що там значить кілограм чи два?
Капустина чи буханка хліба.
В мозку ж всесвіт містить голова,
Що тріпоче у ньому , як риба.
Мозок схожий на злежаний сніг:

Зверху сірий, а знизу весь білий.
Пульси серця тут б'ють навідліч
І аксони стремлять, наче стріли.
Геологічна тут карта складна,
В товщах – згаслих тавро генерацій.
Джерелом пружно лине із дна
Струм ретикулярних формацій.
Тужавіють, снуть ганглій бруньки
І розпукують психіки цвітом.
Відчуттів хаотичні клубки
Просіва розсудливості сито.
А коли вже натхненності шквал
В череп вдарить вогнистою крицею, -
Горобиної ночі шал
В нім видзвонює блискавицею.
Стугонить, телесується кость,
Як реактор, вже мозок клекоче.
Плазма яриться. Духа брость,
Мов березовий сік, животочить.
Міради зірчастих клітин
В кістяному згорають полоні.
До зірок неутримний їх плин
До зірок в голубій оболоні!
Зачудовані вкрай небозводи
На своєму викохують тлі
Це найвище творіння природи,
Найдухмянішу квітку Землі.
І як сміли в часи лихоліть
Так по мізку гатити дубиною!..
То не мати в жалобі стоїть –

То Природа рида над дитиною.
В щасний час вона ню зачала,
Сонм віків її в чреві носила,
Ясним зором її спроквола
Власну суть охопила.
Незбагнений молекул ще рій,
Що кретина дав нам чи генія,
Чи гаптує звичайності стрій,
Де, признаюсь, стовбичу там генія.
Проте знаю – і це не казки:
В добу ту, осіяну від радості,
Будуть і душі, будуть й мізки
Лише відмінної якості.
В капелюшкових мод гонитві
Не забудьмо високе призначення,
Що природа дала голові,
Як вмістилищу яснобачення.

***

Мов шовкова хустина, кора
Нижнім шаром півкулі накрила.
Інтелект тут зрина на-гора,
Розпростерши орлині крила,
А в підкірці пільма, як в бору,
Скрізь потворні тіні шугають,
Кайлом гном навісний б'є діру –
То інстинкти дорогу шукають.
Досвід звіра з прадавніх епох
Щирить зуби тут мудрістю куцою.
І покрив всю ядучий вже мох
Найбезправнішу цю конституцію".

Голіафом інстинкт колись був,
Розум юним Давидом пастушив.
Та зміцніла рука – і загув
Камінь з праці гігантові в душу.
І з тих пір вже інстинкт на замку,
Ланцюгами розсудку закутий.
Та не скорений звір у станку
І не ждати від нього спокути.
І коли настає катаклізм,
Коли совість не досить пильнує,
Мов огидна мара, атавізм
Із підвалу на сонце рачкує.
Хіть вдовольнить, як звір уночі,
У голодного кусень відніме,
І, за шкуру свою тремтячи,
Спрагле слово, як стяг, не підніме.

***

Вже древній грек прозріння хтів,
І морщив лоб, і бгав він тогу:
Хто племін наших почуттів
Зронив у плоть, як снів тривогу?
Як пророста зерно душі
І мисль буя, мов райські кущі;
Духовних бур де є рушій –
У „я” чи в світі всюдисущім?
Хоч тьму часу вже космос спив,
Як мить одну, в своїм чертозі,
Та все, чим грек бентежний снів,
Повторюєм і ми в тривозі.
Ведемо строго дізнання

В природи, що темнить навмисне:
Як мозок творить відчуття?
Матерія як може мислить?

***

З чим ще душу мені порівнять?
Все боїться стать врівень із нею.
Нам не дано у руки дух взять,
Як Амур брав на руки Психею.
Я прикмети Душі бачу скрізь:
Ніжні хмарки... Міцні абразиви...
З марсіанських світів донеслись
Нерозшифровані інвективи...
... Апокаліпсис мартенних заграв,
Як на Лисій горі, шабашує.
Шихту в душу, мов в домну, скидав
Всесвіт, що все щось рихтує.
Плавиться вражень руда
Жаром емоцій. Клекочуть
Феросплави ідей, і труда
Стани прокатні гуркочуть.
Все це душа й водночас не вона...
Муко пізнання, спасибі!
Чашу твою нам не випить до дна.
Кожному з нас – лиш по скибі.
Не злічити безсонних ночей,
Що провів я в задумі бентежній.
Від Психей магнетичних очей
Рвався в світ я безмежний.
Лабораторних шукань - чаклувань
Я збагнув гіркоту і утіху.

І русалки - душі глузувань
Я зазнаю не раз ще, на лихо.
Але вірю у розуму хіть,
Як я вірю у руки робочі.
Ми спіймаємо душу у сіть,
Що медузою випорснуть хоче!

19.1.1963

***

І лихо грянуло!

Маньяк дурний

Натиснув кнопку радо.
І пломінь ядерний, жахний
Обвив всю Землю гадом.
І грякнув з хмари сторчака
Стоповерховий білдинг.
На винограднях зашкварчав
Налятий сонцем рислінг.
Мадонна ніжна із дитям
Упала у багнюку.
А смерть все жерла із виттям
Людину і тварюку.
Вже, вся порепана Земля
Черінь пекельний печі.
І з жахом Місяць затуля
Попеченії плечі.
...Скінчилось все. -

Хто лізе, хто

На сонце з підземелля?
Ой, не впізнав себе ніхто,
Бо ніби впала стеля

Не лише в хаті, а й в душі –
І мозок весь в руїнах:
Мільйон рентген сліпих прошив
І дух і плоть в клітинах.
Сузір'я генів – в скалки, вщент
Настав-бо час ...мутацій!
І почалася у той мент
Звирода генерацій.
Плесканий лоб і щелеп звив
Твариннішав поволі.
Не говорив уже, а вив
Цей звіролюд на волі.
Ой, не впізнав його уже
Жираф із зоопарку,
А добродушний шимпанзе
На нього зверхньо гаркнув.
Хрещатик знову бором кривсь
І річкою ятрився.
В печерах Лаври, як колись,
Печерний люд юрмився.
І мав старезний ідіот
За жінку юну дуру.
В них лють одна криви́ла рот
І шерсть їжила буру.
Й не знала діва, як і він,
(Слабка в сердег кебета!)
Що був Ферхад, була Ширін,
Ромео і Джульєтта...
І лише в снах, бува, спливе,
Як днів далеких спомин:

Димить завод... Судно пливе.
І стадіону гомін.
Зметнувсь Бетховен осяйний.
І Паганіні в шалі.
Чийсь погляд люблячий такий.
Чийсь космічні далі...
Застогне, марячи вві сні,
І, як колись, на вії
Впадуть з очей дві болісні,
Сльозини дві людськії.
Це буде? ! Ні, і ні, і ні!!
Щоб люд весь не звироднів,
Дегенератів у борні
Приборкаймо сьогодні!

ЛІЛЯ

Ой, Лілінько-ладо, чом мені ти не рада, чом? Осипається місяць цвітом черешневим, цвітом яблуневим. Із стріх вода капле, із зір вода капле. Та на луки зелені, на очі блаватні, та на вівси у полі, на овес волосся Лілі.

Іде Лада вівсами, завітчалась повісмами льону. Кличе сина Леля, сина Полеля. А син Лель-Полель іде лугом, бреде ставом. А що білі лілії — рве для Лілі, а що жовті лілеї — то для Леля. А що квіти з левади — то для Лади. Ой, Лілінько-ладо, чом мені ти не рада, чом? Над ланами, над лататтям згасає вечір. Ліловий вечір, лагідний вечір. Ліловий бузок лебедів у дворі. Під сузір'ям Ліри, над вівсами Лілі. Лілово згорів той бузок у журбі. Над вівсами, над печаллями.

Десь багряно згасають світи. Мерхнуть очі марсіан на багряному Марсі. І згасають очі інків над багряними хмарами, над вежами мармуровими. І очі українські згасають — та над тополями летючими, над вітряками палаючими.

Згаснемо й ми – і Лель, і Ліля, і я. І прощального крику не почуємо. Бо в різних світах – світлові роки між нами. Не дотягтися руками – лиш серцем. О, як то жорстоко!

Ах, Лілінько-ладо, кому ж то ти рада, кому? О, як багряно згорають очі, а попіл – на серце. Чом я на шляху його, а він на моєму? Голубий біль в очах твоїх, а карий в його і синій в моїх.

А вечір палає лілово – над Львовом, над Лилем, над Льговом. І гаснуть світи. І очі, що з племені майя, і очі з Карпат і Дніпра.

Сипле місяць зоряний пил – та на сади, зморені в Моринцях, та на гаї у Нагуєвичях. То пелюстки осипаються чи слова мови нашої?

Осінні каштани ронять змертвілеє листя. В німотному жаху тліє воно під ногами. Многопалий їх крик розпластався на тротуарі. То осінні жалі чи наші печалі?

І вся планета в пожежах. І крижаний вітер над нею. А там десь, над прірвою, над реріхівськими загравами – ми. О, які безодні і кручі кругом! І вітер ось-ось

зірве нас. Скільки нас – двоє чи троє? Чи я один? Кричу, тягну руки. А у відповідь – тиша. І рука не стрічає руки.

Ох, Лілінько-ладо, собі ти не рада – чи не так?

І йдеш ти світами, отавами. Незаймана, голубоока. Тополею тонкостанною мрієш на козацькій могилі. Гнучким очеретом, вербою плакучою над ставом журишся в самотині.

Лелію думку лілейно чисту про тебе, Ліле. Лілеєю, прохолодною духмяною, сковзнеш по серцю моему, а в серце не ввійдеш. Бо там вогонь — зів'ялить пелюстки ніжні. Чистий, білий крин вкриє багрянцем гріховним. І сахається лілія, у пучину свою прохолодну рине.

Тужавіє серце морозом і дихає кригою. І іній в очах, і паморозь на вустах.

Як смутно зорять на прощання очі...

О, Лілінько-ладо, чом коханню не рада, о, чом?

6 червня 1967 року

ТІНЬ НЕФЕРТІТІ¹

На радість і на муку мою народилася ти, смаглява жіночко. Бо на лице твоє впала тінь безсмертної єгиптянки. Бо ти належиш другому.

Дивлюся годинами. Невідривно. Де тільки можу. Милуюся. Чудуюся. Страждаю.

Підійти б. Узяти б у спраглі долоні твоє точене личко. Стиснути б. До болю, до крику. Увіп'ястися б спраглими устами у губи скорботно закличні. До болю, до крику.

Не смію. Не велено. Пливе загадковий єгипетський профіль в янтарному тумані. Мов ожила мумія. Мов бурштинова тінь Нефертіті. Не підійти. Не взяти. Розтане у сивому мороці. Бо то лише тінь. Тінь Безсмертної.

Ну, то й що? Все одно чарівна. Все одно принадна. Підійди, підійди. Бачиш, туга й жадання. Не її він, не її, не її. Не його вона, не його, не його. Бо не бачить сполохів лику єгиптянки на лиці її, печально прозірливому. Бо буденність, безкрилість у ньому. У мужеві тому законному.

Тож підійди, підійди, підійди. Звільни від шат це смагляве гаряче тіло. Яке мале, а скільки жіночності в ньому! Стисни в обіймах своїх. До болю, до крику.

Не велять. Осудять. Зганьблять. Закони людські. Бо маєш жону, а вона мужа.

---

¹ Друкується за виданням: Манівцями еротики : українська гріховна проза. – К., 2003. – С. 7–10.

Чи ж справедливий закон, що на заваді щастя людського? Може, жалітимуть нас колись, як ми жаліємо тих, хто бився в лабетах чернечих, пустельних. Скаже той, прийдешній, узнавши про кохання наше скорботне: нещасні... а могли б упитися щастям!

А-а, що з того, що він скаже!.. А нас уже не буде. Метеликами-одноденками промайнемо по життєвому лузі. І не буде нас. І пристрасті наші розтануть у вселенському мороці, як печальний крик згаслих зірок.

Благаю: порадь що-небудь, о мудрий профілю камеї! Бо моя тут мудрість ница. Бо сходить щодня з ранковою зорею вузьке із сумним розлетом брів і вїй лице Нефертіті. І згасає в надвечір'ї. Далеке, неприступне, жадане, страждаюче. Бо чатує його сфінкс із тваром людським і тілом нелюдським. Бо краса завжди під вартою.

VI. ВІНШУВАННЯ ДО ДНЯ НАРОДИН.

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

На день народження тата

Марійка Губко, авторка п'яти поетичних збірок.

Цього вірша написано у 8 років

Стоїть горобина мовчазна,
Грон багряних на ній багато.
А листя тихо шепоче:
Тато... тато... тато...

Нема вже квіток розкішних,
Цвітуть нагідки лиш лопаті.
Пелюстки тихо шепочуть:
Тато... тато... тато...

Пливе та мчить вперед ріка,
Хвиль гребінці піднято.
Гомонять хвильки маленькі:
Тато... тато... тато...

Цвірінчать снігурі між собою,
Віщуючи снігу багато.
Вторять їм горобчики сірі:
Тато... тато... тато...

Цвірінь!

28 листопада 1977 р.

**Служить Отчизні –
Доля козака!**

Олексієві Губку

На його славне 80-ліття

Степи таврійські та Дніпро-ріка
Зродили не одного козака.
І з-поміж них ватаг, а не спанько,
Наш побратим уславлений Губко.
Учений муж, але кріпка рука,
Ще й погляд – характерника...

За морем зрадець вигоди шука,
Служить Отчизні – правда козака!
За Україну ти постать зумій,
Як постає відчайно Олексій,
Бо рід козацький в цього вояка
Іде від Губки – пращура Губка.

Козацтво нині славоньку гука
На честь свого отамана Губка.
І хоч святкуєш, друже, ювілей,
Та козаки не ллють тобі єлей,
А бойового крешуть гопака...
Служить Отчизні – доля козака!

Юрій Ряст,

Член НСПУ

МАРК ХАБИНСКИЙ

Они учились в одной группе отделения психологии Киевского университета (1948-1953). Тогда было и написано это стихотворение, которое классик русской поэзии Николай Ушаков назвал „превосходным”. Студенческой дружбе друзья верны вот уже 60 лет. Марк Хабинский – автор до десятка книг поэзии и прозы. Член Ассоциации писателей Украины.

Товарищу

А. Губко

Над тобою я немножко
Зря привык подшучивать,
Но люблю тебя, Алешка,
Я, как друга лучшего.

И хоть ты живешь в ударном
Темповом развитии,
Нет рассеянное парня
В нашем общежитии.

Страстный спорщик по замашкам,
Жалости не знающий,
Ты последнюю рубашку
Рад отдать товарищам.

Ходишь с книжкой записною
С яркими цитатами
Да с чубатой головою,
Мыслями богатыми.

Напишу ли стих нескладный –

Дам тебе на чтение:
На, мой критик беспощадный,
На, мое мучение.

Головою покачаешь
Несколько сомнительно.
Но и тонко разбираешь –
Прямо удивительно.

Критик вдумчивый, дотошный,
Смелый, атакующий...
Мне б стихи писать, Алеша,
Так, как критикуешь ты.

1952

ДО 50-РІЧЧЯ УЧЕНОГО

Дорогий і високошановний Олексію Тимофійовичу!

У цей чудовий день 1978 року ми раді вітати Вас з 50-річним ювілеєм.

Славну дату свого життя Ви зустрічаєте в zenіті творчих сил ученого, публіциста, редактора, громадського діяча.

Ваш творчий доробок – окраса Вашого плідного таланту, яким ми щиро пишаємося.

Ми раді тому, що маємо щасливу змогу спілкуватися з Вами – людиною великих знань і умінь, мужності, душевної краси і чуйності.

Ваша працелюбність, юнацька закоханість у науку і самовіддане служіння їй є високим взірцем для людей творчої праці.

У тісній творчій співдружності з видатними людьми нашого часу Ви пишете книжки, які надихають нашу юнь на високі помисли, трудові звершення в ім'я народу.

Нехай Ваші літа й весни завітчуються високими поривами, видзвонюють вагомим колосом. Щоб на царині Вашого життя рясно врунилася поросль плідних думок, помітних здобутків.

Від щирого серця зичимо Вам великих гараздів, всіляких ліпостей.

Хай легкими і сонячними будуть шляхи до здійснення Вашої заповітної мрії, великої мети!

Доброго Вам здоров'я, ДОРОГИЙ ДРУЖЕ, на довгі-довгі роки, плідної праці на благо рідної БАТЬКІВЩИНИ!

З любов'ю і шаною до Вас

Ваші друзі

60 років

від дня народження

Губку Олексію Тимофійовичу

Львів

28 листопада 1988 р.

Дорогий Олексію Тимофійовичу!

Психологи Західного регіону України, об'єднані у Львівському зональному відділенні Товариства психологів СРСР, з глибокою шаною та сердечністю вітають Вас із славним ювілеєм 60-річчя.

У Вашій небуденній особі вбачаємо всебічно обдарованого вченого, зокрема в галузі психології та літератури, беззавітно відданого служінню науці. Ви мужньо і послідовно відстоюєте недооцінених історичних талантів. Ваші пристрасні виступи дають нам зразок переконливої майстерності.

Ми пишаємося творчим спілкуванням з Вами.

Від усієї душі бажаємо Вам, дорогий Олексію Тимофійовичу, щоб на Вашому життєвому шляху виник новий нетернистий стан творчих звершень, як у задумах, так і у їх здійсненні.

Нехай у Вашому особистому житті леліана радість ніколи не обнімається з журою.

Голова Львівського зонального
відділення
Товариства психологів СРСП
Л. І. Волков

Почесний голова
Львівського зонального
відділення
Товариства психологів СРСП
Я. І. Цурковський

1988

Шановний Олексію Тимофійовичу!

Колектив Науково-дослідного інституту психології УРСР палко вітає Вас, ветерана інституту, авторитетного вченого, публіциста і громадського діяча, із славним ювілеєм – 60-річчям від дня народження і 30-річчям наукової діяльності.

Широким є коло Ваших інтересів, великим і вагомим – науковий доробок. Вашими багаторічними теоретичними й експериментальними дослідженнями, присвяченими типам нервової системи, їх психологічним корелятам і педагогічно значущим функціям, зроблено істотний внесок у розробку цієї проблеми – однієї з найфундаментальніших у людинознавстві. Ви є одним із піонерів науково-психологічного аналізу дитячої творчості та визначення шляхів її педагогічного стимулювання. Одержані Вами результати у вивченні історії психології та педагогіки дозволяють повніше осягнути спадщину діячів вітчизняної культури, в тому числі недостатньо оцінених раніше. Ви активно і успішно пропагуєте психологічні знання серед широких верств громадськості.

Скрупульозність і об'єктивність вдумливого дослідника, вражаючу працездатність і працелюбність Ви поєднуєте з пристрасною агітатора, помноженою на яскравий літературний і ораторський талант. Вболіваючи за

бiди нашої школи, активно працюючи заради її перебудови, Ви надаєте рiзнобiчну допомогу вчителям, багато робите заради морального i патрiотичного виховання молодi. Вашi заслуги вiдзначено медаллю iм. А. С. Макаренка, значком „Вiдмiнник народної освiти України”. Властивi Вам активна позицiя науковця i комунiста, доброзичливiсть до колег i пiклування про наукову змiну знаходять повноцiнний вияв i в громадському життi нашого колективу.

Вiд усього серця бажаємо Вам, дорогий Олексiю Тимофiйовичу, парубочого запалу, багатирського здоров'я на довгi роки, родинного щастя i найповнiшої реалiзацiї Ваших творчих планiв.

Директор

НДi психологiї УРСР Л. М. Проколiєнко

Секретар партбюро Б. О. Федоришин

Голова профкому I. Д. Бех

1988

Вельмишановний Олексiю Тимофiйовичу!

Інститут психологiї iменi Г. С. Костюка Академiї педагогiчних наук України щиро вiтає Вас iз 75-рiччям з дня народження!

Працюючи в Інституті психологiї понад 40 рокiв, Ви своїми науковими працями зробили величезний внесок в українську психологiчну науку, збагатили цiлу низку наукових напрямкiв: загальну психологiю, iсторiю психологiї i зоопсихологiю.

Бажаємо Вам нових творчих здобуткiв, успiхiв та натхнення на нивi творення української педагогiчної думки!

Хай Ваш науковий таланти вченого i дослiдника, педагога i навчителя нових поколiнь науково-педагогiчної iнтелiгенцiї розквiтає в iм'я Української держави та українського суспiльства!

Зичимо Вам міцного здоров'я, щастя, миру й злагоди в родині, плідної наукової праці!

Директор

Інституту психології

ім. Г. С. Костюка АПН України

Голова

Профспілкового комітету

С. Д. Максименко

М.-Л. Чєпа

Високоповажний Олексію Тимофійовичу!

Ректорат, професорсько-викладацький і студентський склад флагмана педагогічної освіти – Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова у ці славні дні; сповнені радістю за Ваші творчі пошуки і визначні наукові здобутки та життєвий оптимізм, щиро вітають Вас із славним ювілеєм!

Вінуємо Вас із вагомими здобутками на науковій ниві і в громадській діяльності, які прикрашають славний трудовий шлях, подвижництво вірного сина рідного народу!

Ваша пульсуюча енергія – від щедротних українських чорноземів, від вічно живих праукраїнських духовних джерел, які Ви так заповзято і успішно досліджуєте і пізнаними скарбами так щедро ділитеся з читачами Ваших самобутніх і талановитих книжок, наукових праць.

Ви один з перших в Україні стояли біля витоків відродження сучасного українського козацтва.

Ви один із перших почали ґрунтовно досліджувати оригінальне українське і світове явище – козацьку педагогіку і понині боретеся за її духовні скарби, українські національні ідеали людини-козака, лицаря. Під звитяжними прапорами і святими хоругвами, під лункі і закличні звуки Вашої козацької сурми шикуються не лише сотні, а й полки патріотів України та

множаться лави молодіжних козацьких організацій, гартуються козачата, джури і молоді козаки.

Всі, хто добре, а не на віддалі, Вас знає, Ваші друзі, побратими, шанувальники Вашого самобутнього таланту захоплюються Вашою лицарською позицією: по життєвому шляху ідете прямо і гідно, долаючи перешкоди і підкоряючи наукові вершини, недоступні багатьом сучасникам.

За Вашими плечима – багатючий досвід, життєва мудрість, шлях творчих перемог і звершень. Ви по-лицарськи вистояли у вирі життя на крутозламах історії.

Духовні скарби Вашої душі, подаровані Вам батьками і Долею, і надалі всіма кольорами веселки над легендарним Дніпром-Славутою будуть випромінювати світло і радість, зігрівати своїм щедрим теплом усіх, хто оточує Вас і читає Ваші глибокодумні наукові праці.

Щастя Вам, Доле, на щедрій, життєвій ниві!

*Ректор Національного педагогічного
університету ім. М. П. Драгоманова,
академік АПН України,
доктор філософських наук, професор*

В. П. Андрущенко

Шановний Олексію Тимофійовичу!

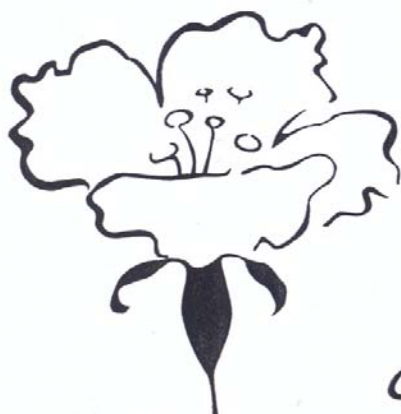
З почуттям щирої симпатії і глибокої поваги колектив відділу наукової бібліографії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського вітає Вас зі Славним Ювілеєм!

Цей ювілей Ви відзначаєте в розквіті творчих сил і енергії, володіючи глибокими професійними знаннями і великим життєвим досвідом.

Велике шанування Вам за високі людські якості – відданість справі, працелюбність, добropорядність, доброзичливість у стосунках з колегами.

Шановний Олексію Тимофійовичу, в день ювілею від щирого серця бажаємо Вам – Вченому, Громадянину, Людині – радості, наукової творчості, міцного здоров'я, успіхів у здійсненні всіх планів!

28. 11. 2008 року

**Високоповажаний
Олексію Тимофійовичу !**

Колектив Інституту психології ім. Г.С. Костюка Академії педагогічних наук України щиро вітає Вас із 80-річним ювілеєм!

Величним є Ваш доробок у багатьох галузях психологічної науки – психофізіології, диференційній психології, зоопсихології, історії української психології, психології творчості, зокрема психології дитячої літературної творчості, етнічної психології.

Ваша невтомна праця на ниві піднесення української психологічної науки сповнює натхненням і вдячністю наші серця! Своєю більш як півстолітньою науковою діяльністю Ви збагатили українську психологічну науку. Ваша монографія «Психологія українського народу» викликала неабиякий інтерес як в Україні, в українській діаспорі, так і в багатьох державах світу.

Ви є взірцем великої відповідальності, дисциплінованості, моральності і виняткової працьовитості.

*Ви опублікували фундаментальні праці,
які постійно перебувають в науковому обігу,
вивчаються і цитуються дослідниками як в
Україні, так і за її межами.*

*Ми вдячні Вам за Вашу людяність, Вашу
сердечність, яка зігріває наші серця!*

*Зичимо Вам міцного здоров'я, щастя,
натхнення, нових звершень і здійснення
Ваших найзаповітніших задумів!*

*Бажаємо Вам могутньої наснаги в розвої
української психологічної думки!*

З пошаною –

Директор
Інституту психології
ім. Г.С. Костюка
АПН України, академік
АПН України

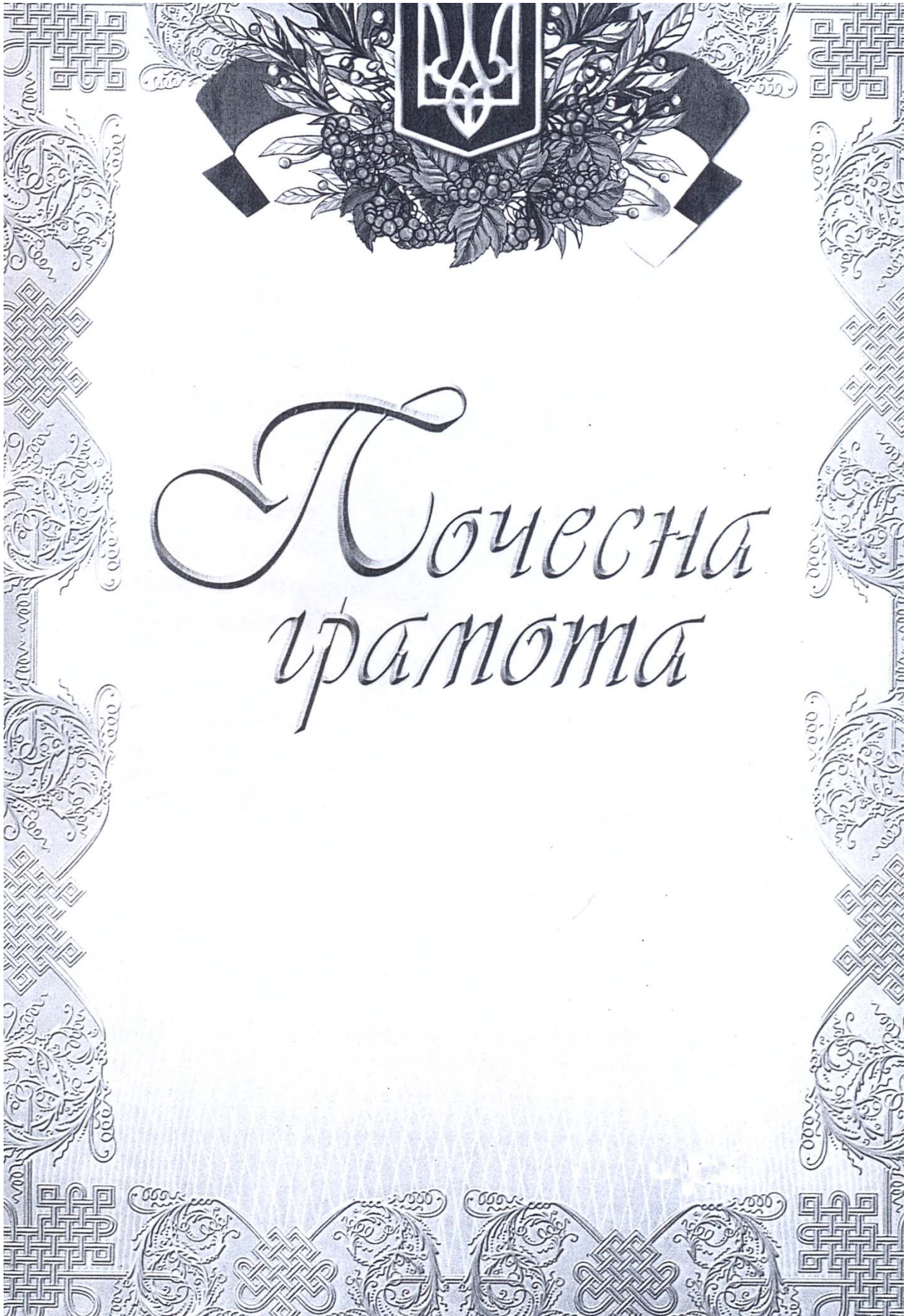

С.Д. Максименко
С.Д. Максименко

Голова профкому *М.Л.А. Чеп* М.-Л.А. Чеп

Київ, 2008 рік

*Точешна
прамота*

Інститут психології імені Г.С. Костюка

Академії педагогічних наук України

НАГОРОДЖУЄТЬСЯ

ГУБКО Олексій Тимофійович

**за значний особистий внесок у
розвиток української психологічної
науки та з нагоди 80-річчя з дня
народження.**

Директор
Інституту психології
імені Г.С.Костюка
АПН України

С.Д. Максименко
С.Д. Максименко

Голова
профспілкового
комітету

М.-Л.А. Чепу
М.-Л.А. Чепу

м. Київ, 2008 рік

Іменний покажчик

У покажчику наведено прізвища всіх осіб, причетних до створення опублікованих праць О. Т. Губка, літератури про нього, та персоналії. У квадратних дужках зазначено номери позицій розділу „Література про вченого О. Т. Губка”, у круглих дужках – персоналії. Без позначок наведено позиції, під якими виступають автори творів.

Алексеева М. І. 219 (перс.)

Алексюк А. 158

Амосов М. М. 259 (перс.)

Ананьев Б. Г. 129

Андрієвська В. В. 237, 238

Андрієвський М. К. 260 (перс.)

Антонюк В. 214

Бабич Є. К. [9]

Бажан М. П. 30, 32, 34, 39, 44, 52, 54, 58, 61, 62, 72, 82, 84–86, 91, 97–99, 101, 109, 110, 112, 113, 116, 120, 123, 135, 139, 141–143

Балл Г. О. 237, 238

Барабаш С. 198

Бердник О. 152, 191, 226, 227, 261, 279 (перс.)

Бех І. Д. 242

Біленька Г. В. 180

Білоконь С. І. 110

Болтівець С. І. [1], 16, 60, 153

Бондаренко А. Ф. 5

Бондаренко Г. 159 (перс.)

Борзов В. П. 262 (перс.)

Боришевський М. Й. 60, 142

Бровко П. 218

Бурлака Я. 189, 222

Васильєв В. Ю. 264 (перс.)

Вишеславський Л. 265–271

Вишневський О. 189

Войтко В. І. 17–25, 28, 29, 31, 33, 37, 40–43, 46–48, 51, 53, 67, 69–71, 74, 96, 104, 107, 111, 119, 122, 140, 144, 148, 251

Войтоловський Л. Н. 26 (перс.)

Волобой П. В. 257

Гагарін Ю. 265 (перс.)

Героєв О. І. 263 (перс.)

Гільбух Ю. З. 18

Гіталов О. В. 273 (перс.)

Глива Є. 79 (перс.)

Гнатенко М. В. 274 (перс.)

Горлач Г. (315)

Губко М. 232–236

Гуменюк В. 198

Гурьев С. А. 257

Диптан О. К. 275

Дуботовк Б. (див. Савва) [11]

Завгородній В. 287, 288, 303

Заволока С. П. 77

Загоровський В. 177 (перс.) П.

Залужний А. С. 76 (перс.)

Збанацький. Ю. О. 277 (перс.)

Зверев М. Д. 314, 315

Іванова З. В. 5

Игнатенко П. 173

Ильина А. И. 230 (перс.)

Каверін Ю. В. 184, 220, 276

Карпенко Л. А. 26, 81, 121

Карп'юк Л. А. 102

Каюков В. І. 198 (перс.)

Кирейко В. Д. 293 (перс.)

Киричук О. В. 255

Кметь М. 10, 178

Ковалевський П. І. 52 (перс.)

Ковальчук О. 179

Кононенко П. 158

- Костюк Г. С. 54, 137, 138, 148, 149, 155, 168, 174, 182, 208 (перс.), 237
Костюк П. Г. 183 (перс.)
Кравчук М. І. 14
Країнський М. В. 56 (перс.)
Красовицький М. Ю. 188, 229 (перс.)
Кривонос П. Ф. 283 (перс.)
Куєвда В. Т. [1]
Кузнєцова Т. В. 90
Кузь В. Г. 9, 12
Кучеренко Є. 64
- Левін К. 57 (перс.)
Леонтьєв О. М. 58
Лобовик І. 293
Ломов Б. Ф. 129
Лупейко В. [3], 189
- Мазуркевич О. 184 (перс.)
Макаренко А. С. 59, 95, 106, 189, 240 (перс.)
Максименко С. Д. 40, 79; 60, 153 (перс.)
Мацейків М. А. 90
Моргун В. 78
Моргун Ф. 78, 291 (перс.)
Мулява В. [4]
Мухин М. И. 228
- Небылицын В. Д. 49 (перс.)
Ніколенко Д. Ф. 72, 73, 163, 170 (перс.); 173, 252–255
- Овчарова М. 276
Околітенко Н. 175
Охорович Ю. 81, 82 (перс.)
- Панченко П. [5]
Патока В. В. [9]
Паустовський К. 271(перс.)
П'єрон А. 85 (перс.)
Пискун В. М. 145 (перс.)
Плачинда С. [6], [7], [8], 217 (перс.)
Полгородник С. М. 251
- Попович П. Р. 296 (перс.)
Приходько Ю. О. 242
Проколієнко Л. М. 237, 238, 252–254
Проскура О. В. 237, 238
Прохаска І. 91 (перс.)
- Рабцевич П. Р. 298 (перс.)
Раєвський О. М. 99, 157 (перс.)
Рибальченко Р. К. 87
Романовский А. К. 106, 240
Руденко В. 206
Руденко Ю. Д. [5], [11], 171 (перс.); [10], 8, 9, 11–14, 179, 180, 206, 218
Русова С. 233 (перс.)
- Савва (ієромонах) [11]
Селецький А. І. 56
Семинський В. К. 302 (перс.)
Синиця І. О. 64, 108, 109, 162, 164, 215, 239 (перс.)
Сиротенко А. Т. 257
Сікорський І. О. 68, 94, 110, 156 (перс.)
Сковорода Г. 79 (перс.)
Скрипченко О. В. 151 (перс.)
Славинський М. 289
Смирнов А. О. 112 (перс.)
Сорока-Росинський В. М. 59, 103, 114–116, 167, 203, 211, 216, 248 (перс.)
Стаханов О. Г. 304 (перс.)
Стельмах М. 64; 164, 239 (перс.)
Стельмахович М. 11, 13, 222; 118, 158, 190, 192 (перс.)
Степаненко О. 221 (перс.)
Степаненко С. 221 (перс.)
Стрельченко І. І. 306 (перс.)
Сухомлинський В. О. 77, 197, 228 (перс.); 249
- Твардовский К. Е. А. 121 (перс.)
Теплов Б. М. 49 (перс.)
Тищенко С. П. 255
Топоров А. М. 135, 185 (перс.)

Тронько П. Т. 258

Ужвій Н. М. 150, 309 (перс.)
Ушинський К. Д. 63, 80, 89, 250,
251 (перс.)

Федоров В. М. 310 (перс.)
Федь А. М. 231 (перс.)
Фрейд З. 139 (перс.)

Цурковський Я. І. 117, 202 (перс.)

Чамата П. Р. 142 (перс.)
Челпанов Г. І. 143 (перс.)
Чорногор Я. 206

Шевчук В. 281 (перс.)
Шилов Ю. 280 (перс.)
Шоя Д. И. 241
Шпак О. [5]

Алфавітний покажчик назв праць О. Т. Губка

А що таке, власне, парапсихологія? 146

Акцептор дії (акцептор результатів) 19

Микола Михайлович Амосов 259

Михайло Костянтинович Андрієвський 260

Аферентація 20

Олесеві **Берднику** – 60, 261

Бехтерські ентузіасти 147

Біогенетичний закон 21

Валерій Пилипович Борзов 262

Брока центр 22

В строю соколинім 263

Василь Юхимович Васильєв 264

Верніке центр 23

Вестибулярний апарат 24

Видатний діяч радянської психологічної науки 148

Визначний діяч на ниві науки і народної освіти України 149

Високе покликання радянського педагога 150

Вища нервова діяльність 25

Він вижив на війні, щоб творити 151

Він прозирає майбутнє 152

Вірний лицар Психеї 153

Войтоловский Лев Наумович 26

Ворог мій – брат мій 154

Восприятие функциональной музыки и тип нервной системы 27

80-летие Г. С. Костюка 155

Врахування індивідуально-психологічних особливостей аудиторії в науково-технічній пропаганді 3

Вчений – виходець з Антонова 156

Вшановуємо пам'ять 157

Гальмівний тип 28

Гідно осмислимо пережите 272

Гілозоїзм 29

Гіпноз 30

Гіпнологія 31, 32

Гіпнопедія 33

Гіркий полин тяжкої втрати 158

Олександр Васильович Гіталов 273

Марина Василівна Гнатенко 274

Гроно. Під вітрилом поезії 159

Групова психологія 34

Группы крови и типы нервной системы 35

Деякі методологічні питання вчення про типи вищої нервової діяльності 36

Динамічність 37

Ольга Климівна Диптан 275

„Діалог” з твариною? 160

До питання про специфічно людські типи вищої нервової діяльності 38

До початків українського друкарства 161

Добром зігрите серце 162

Добром окрилений 163

Дружба, гартована війною 164

Експериментальна психологія 39

Екстраверсія 40

Електроенцефалографія 41

Енциклопедія думки 228

Ермітаж таврійських степів 165

Еферентація 42

Ехолалія 43

Єднання українських учителів планети 166

Єдність принципів і мети 167

Живий в учнях 168

Жорстокість. Що думають про неї наші читачі 169

З козацького роду професор 170

З Україною – в серці 171

Загадки акселерації. Психологія 172

„Заплачу усі штрафи, а на побачення ходитиму!” 276

Юрій Оліферович Збанацький 277

Злість – це бездуховність 278

Злоключення науки педології. Пора вернуть имя 173

Золоті жнива 174

Зоопсихологія 44

Зоряний корсар 279

Зрозумій у живому себе 175

Зруйнував могилу – і помер 280

Индивидуальные особенности ассоциаций, обусловленные соотношением сигнальных систем 1

Ідентичність і душа 176

Індивідуально-типологічні особливості спілкування учнів у ранній юності 45

Інстинкт 46

Інтеріоризація 47

Інтраверсія 48

К вопросу о типологической вариативности 50

К вопросу об отношении Б. М. Теплова и В. Д. Небылицына к павловской типологии 49

Кілька слів про автора „Духовного заповіту” 177

Кінестезія 51

Книжка, що викликає роздуми 229

Ковалевський Павло Іванович 52

Козацька духовність і виховання молоді 14

Козацька магія 178

Козацька педагогіка 179

Константність 53

Концепція національного виховання 180

Короткий психологічний словник 17

Косар на полі смиренному 281

Космічне й магічне 181

Космонавти – сини свого етносу 282

Костюк Григорій Силович 54

Григорій Силович Костюк 182

Г. С. Костюк як організатор психологічної науки на Україні 55

Платону Григорьевичу Костюку – 60 лет 183

Країнський Микола Васильович 56

Петро Федорович Кривонос 283

Крила ідей на повітрі краси 184

Левін Курт 57

Леонтьєв Олексій Миколайович 58

Літ до ста рости Вам без старості 185

А. С. Макаренко и В. Н. Сорока-Росинский 59

Макаренкові не треба зводитися, бо він і не падав 186

Максименко Сергій Дмитрович 60

Манівцями еротики (українська гріховна проза) 256

Медаль за вірність 285, 286

Мелодії і барви 287

Мистика или реальность 187

Мнемоніка 61

Мотиви 62

Мудрий порадник батьків 63

Мудрий порадник освітян 64

Музей козацької слави 288

На ниві подвижницької діяльності 188

На подступах к целостному изучению личности 230

Навчальний план і програма народного університету вихователів молодіжних робітничих гуртожитків 15

Найкраща посада під сонцем 65, 66

„Нам чуже будь-яке месіанство” 289

Наслідування 67

Наукова спадщина І. О. Сікорського 68

Наукові підходи чи наукові фантазії? 189

Національна система виховання 11

Невіджалувана втрата 190

Невтолена жага світових таємниць : Олесь Бердник як харизматична особистість 191

Невтомний шукач скарбів народних 192

Нейропсихологія 69

Нейротизм 70

„Не позичений у німця український розум” 290

Несвідоме 71

НИИ психологии УССР – 30 лет 193

Ніколенко Дмитро Федотович 72

Дмитро Ніколенко як особистість 73

Новые работы в области психологической типологии 194

Нюх 74

О принципах построения национальных психологических энциклопедий и словарей 75

О психологических взглядах А. С. Залужного (1886-1941) 76

О специально человеческих типах высшей нервной деятельности 195

Обпалений добротою 77

Обпалений правдою 78, 292

Овіяний громовицями епохи. До життєпису академіка АПН України доктора Євгена Гливи 79

Овсій „Сталін” 292

Осередок однодумців 196

Основи зоопсихології 16

Основи національного виховання. Концептуальні положення 12, 13

Основоположник вітчизняної педагогіки 80

Останній романтик українського мелосу 293

Охорович Юлиан 81

Охорович Юліан 82

Павлиська поема 197

Пам'яті визначного педагога-новатора 198

Параметр общительности – коммунікативности и тип нервной системы 83

Парапсихологія 84

Парламентарій з „Арсеналу” 194

Перший Український Педагогічний Конгрес 199

П'єрон Анрі 85

Підсвідоме 86

Підходи справді не ті! 200

Плачинда С. Феномен народного духу [8]

Плекати юних гранословів. Роздуми психолога про дитячу літературну творчість 201

Поезія любові. Ліля 295

Поет, учений, дослідник 202

Політико-психологічні засади української державності 87

Павло Романович Попович 296

Поряд з класиками 203

Пошук гармонії 231

Правнуки славних гетьманів великих 297

Прадавність української психології 204

Працевдатність 88

Проблема темпераменту в психологічній спадщині К. Д. Ушинського 89

Проблема типа нервной системы: научное исследование 4

Проблеми історичної психології в сучасний період розвитку 90

Проблемні питання вчення про типи нервової системи, зоопсихології та етнопсихології 2

Про „вроки” і „лихе око” 205

Програма Всеукраїнської дитяче-юнацької і молодіжної організації „Молода Січ” 206

Пропагувати козацькі ідеали 207

Прохаска Іржі 91

Психолог століття 208

Психологическая наука и педагогическая практика 5

Психологічний словник 18

Психологія етносу епохи трипільської культури 92

Психологія сприймання націй і проблема взаєморозуміння народів України 93

Психологія українського народу 6

Психолого-педагогічна спадщина І. О. Сікорського 95

Психолого-педагогічні основи індивідуального підходу в творчій спадщині А. С. Макаренка 94

Психофізика 96, 97

Психофізіологія 98

Раєвський Олександр Миколайович 99

Развивать науку зоопсихологию 209

Ранній вияв поетичних здібностей дитини 100, 210

Рассказы о трудовых династиях 257

Революцией призванный 211

Рефлексологія 101

Рівні симпатії учнівської молоді України до різних націй 102

Розповіді про безсмертний подвиг 258

Розуміти біль іншого 299

Розумними собачими очима 212, 300

Роль Киево-Могилянської академії в зародженні психологічної науки на Україні 213

Рыцарь суровой доброты 103

Свідоме 104

Свойства нервной системы и продуктивность учения 105

Свято учнів Валентини Антонюк 214

Свято юних літераторів 301

Віталій Купріянович Семинський 302

Сердце Макаренко 106

Сильний тип вищої нервової діяльності 107

Иван Емельянович Сеница (1910–1976) 108

Сениця Іван Омелянович 109

Иван Омелянович Сеница (Пам'яті вчителя і вченого) 215

Сікорський Іван Олексійович 110

Слабкий тип вищої нервової діяльності 111

Смирнов Анатолій Олександрович 112

Сновидіння 113

В. Н. Сорока-Росинский (1882–1960) 114

Сорока-Росинський Віктор Миколайович 115

В. М. Сорока-Росинський – один з піонерів вивчення психології важковиховуваних дітей 116

Співець галицьких визвольних змагань 117

Співець українського козацтва 303

Олексій Григорович Стаханов 304

Мирослав Стельмахович в українській педагогіці 118

Степовий витязь 217

Страстний клич казацкого призыва 305

Іван Іванович Стрельченко 306

Сугестологія 119, 120

Сучасне козацько-лицарське виховання дітей і юнацтва України 218

Счастливы́й ми́г перво́видения 307

Там, за останнім пругом... 219

Твардовский Казимир Ежи Адольф 121

Твій характер у твоїх руках 308

Темперамент 122, 123

Темпераменти дітей 7

Тип вищої нервової діяльності і успішність навчання 124

Тип высшей нервной деятельности как фактор успешности обучения 125

Тип нервной системы и вопросы профотбора 126

Тип нервной системы и память 127

Тип нервной системы человека и вопросы профконсультации 128

Типологические особенности восприятия пространства 129

Типологические различия в мыслительной деятельности старшеклассников 130

Типологічні відмінності пам'яті учнів початкових класів 131

Типологічні особливості утворення зорово-рухової навички у підлітків 132

Типологічні особливості школярів і питання індивідуального підходу в навчальній та виховній роботі 133

Топологічна психологія 134

Топоров Адріан Митрофанович 135

“У дитинстві кожна дитина – поет” 220

Уберегти юні таланти 221

Наталія Михайлівна Ужвій 309

Україно-єврейські духовні і психологічні взаємовпливи 136

Українська етнопсихологія на вістрі часу 137

Українська козацька педагогіка: витоки, духовні цінності, сучасність 8

Українська козацька педагогіка і духовність 9

Українська народна магія і ваше здоров'я та благополуччя 10

Українська чи пострадянська педагогіка? 222

Василь Миколайович **Федоров** 310

Формирование национального самосознания 138

Формування національної свідомості юнацтва у світлі ідей Софії Русової 223

Фрейд Зигмунд 139

Характер 140

Хвильна таїна козацької висвяти 224

Хіромантія 141

Чаклування характерників 311

Чамата Павло Романович 142

Чарівна містерія санскриту 312

Челпанов Георгій Іванович 143

Шануючи мужність воїнів, з почесями ховали навіть ворогів 313

Школяр или исследователь? 225

Щемке відлуння космічних овидів 226

Юридична психологія 144

Я називав його своїм сином 145

„**Quo vadis, homo?**” 227

ЗМІСТ

Від упорядника.....	1
Розділ I. Життєвий і творчий шлях	
Олексія Тимофійовича Губка.....	4
<i>Плачинда С. Лицар правди і науки.....</i>	<i>4</i>
<i>Губко О. Т. Автобіографічна довідка.....</i>	<i>18</i>
Основні дати життя і діяльності	23
Розділ II. Література про вченого О. Т. Губка.....	25
Розділ III. Праці Олексія Тимофійовича Губка.....	26
<i>Наукові праці вченого.....</i>	<i>26</i>
3.1. Автореферати дисертацій.....	26
3.2. Монографії.....	27
3.3. Концепції.....	28
3.4. Підручники та навчальні посібники. Навчальні плани і програми.....	28
3.5. Словники.....	28
3.6. Статті О. Т. Губка в енциклопедичних виданнях та збірниках наукових праць.....	29
3.7. Статті О. Т. Губка в періодичних виданнях.....	42
3.8. Рецензії.....	49
3.9. Твори, упорядковані О. Т. Губком.....	49
3.10. Праці, опубліковані за науковою редакцією О. Т. Губка.....	52
Художні та публіцистичні твори О. Т. Губка.....	52
3.11. Окремо видані	52
3.12. Твори у збірках та періодичних виданнях.....	53
3.13. Переклади.....	57
Розділ IV. Друковані та листовні судження	
про науковий доробок О. Т. Губка.....	58
Розділ V. Літературні твори ювіляра.....	113
Розділ VI. Віншування до Дня народин.	
Почесна грамота.....	124
Допоміжні покажчики	
Іменний покажчик.....	138
Алфавітний покажчик назв праць О. Т. Губка.....	140

Серія „Ювіляри АПН України”
Випуск 27

Наукові та художні твори Олексія Тимофійовича Губка